

Innhold av anden del.

Enkelte bygder, gårder og ætter.

Landvik (fortsatt)	4
Gurebu	6
Skiftenes	8
Storenes	9
Liene	11
Imenes	12
Resvigen	15
Molland	15
Lien (Lia) og Liensækre	19
Morholt og Morholtmoen	20
Strandfjorden	22
Tjore	23
Havstad	24
Dalholt	25
Hestehagen	28
Inntjore	30
Nærbø	30
Dokkedal	33
Udjus	34
Grenden (Torp, Midstue, Ustrus, Møretrø)	34
Jåvoll	36
Lunden	37
Grinddalen, Støvne og Nærebømyrene	38
Beisland	40
Hundland og Røineland	40
Fillingtveit	41
Austland og Søila	42
Gusdal, Granemyr, Myrene, Gunneborglid	43
Birkås (Bjørkos)	44
Valbeland	45
Sollid	45
Tolleholmen (og Birkelid av Stensvand)	45
Resdal	46
Metveit (Midttveit)	47
Håland	49
Igland	50
Birkedal	53
Vollen	54

Kiland	55
Øie	57
Stalland	61
Grøsle (Nedre)	62
Øvregrøsle	65
Hardeberg (Herrebor)	66
Haugebu og Grunnevadslid	69
Hørte (med tillæg)	69
Hundsdal	72
Toskedal	75
Bærelid	75
Helland	77
Helleren	77
Tønnesøl	78
Landvik kirker	79
Ulykker i Landvik	81

ENKELTE BYGDER, GÅRDER OG ÆTTER

Landvik (fortsatt).

Arent Hansen von Kampen var søn av fogd Hans Arentsen von Kampen, der døde på Landvik 1722, og hustru Karen Jakobsdatter Friis, født 1630 og død 1700, datter av Jakob Henriksen Friis på Molland.

Arent von Kampen var 2 ganger gift, først med Ingeborg Feiff fra Sandstø i Øiestad og siden med Johanne Nielsdatter Nørholmen. Med sin første hustru hadde han kun en eneste datter, Karen, som blev gift med Kristen Kjøbmand 1742. Brylluppet stod i Lillesand. Med hende kom Kristen Kjøbmand i besiddelse av Landvik, da Karens far, Arnt von Kampen, døde 1743. Kristen Kristensen Kjøbmand (Kjøbmand er her egennavn) var født i Danmark 1708 og døde på Landvik 1758, 50 år gl. Han var oprinnelig sjømand og avenserte tidlig, så han allerede var skibskaptein da han i 1733 innvandret til Grimstad. I Grimstad fikk han sin første hustru, Margrete Pedersdatter Krog. Hun døde i Lillesand 1741, og som sagt ovenfor, blev han i 1742 gift med Karen von Kampen, men hun døde 1751, og kort etter giftet han sig med lensmand Gjerulld Nielsen Tjores enke, Gjertrud Knudsdatter Åbel.

Med sin første hustru, Margrete P. Krog, hadde han datteren Katrine Marie, der blev gift med Anders Nielsen Møglestu. Han var født 1735, og den anden datter blev gift med løytnant Jakob Hals i Hornnes. Med sin anden hustru, Karen von Kampen, hadde han døtrene Margrete Krog, der blev gift med Thomas Fosberg, som med hende fikk Landvik, Ingeborg Feiff, som blev gift med Mads Nielsen Møglestu på Tingsaker, og Anne Katrine, født 1746, blev gift med sogneprest til Valle og siden til Time, Rasmus Møglestu. Foruten datteren hadde han en søn, Arent, med sin anden hustru, født 1749, død 1769.

Thomas Fastings datter Katrine Marie blev gift med Mads Tingsakers søn Nikolai Madsen Tingsaker. Hun levde helt til 1856 og døde på Lillesand.

Thomas Fastings hustru Margret Krog døde på Landvik 1805, men Fasting døde 1812 på Tingsaker hos sin datter og sin svigersøn.

Thomas Fasting var av embedsfamilien Fasting, og hans far var kapellan ved Os menighet i Midthordland. Han var oprinnelig sjømand og blev skibskaptein, og før at han hadde erhvervet Landvik, drev han som både skibsbygger og skibsreder. Sine fartøier bygde han både ved Landvikvand og i Morviken (Strandfjorden).

Det var ved giftermålet med Kristen Kjøbmands datter Margrete Krog, født 1744, han i syttiårene (1774?) kom i besiddelse av Landvik. Men han var ikke skikket for landbruk, og med gårdens inntømster gikk det bare nedover, så Fasting snart måtte selge sine skiber for å skaffe penger. Ved overgangen til det nye århundre var han økonomisk insolvent, og i 1804 måtte han selge sine faste eiendommer i Landvik og vandretten i Dammen til sin Svigersøn Nikolai Madsen Tingsaker. Hans hustru døde året etter, i 1805, og så flyttet han til svigersønnen på Tingsaker, hvor han døde 1812 uten å etterlate sig nevneværdige midler.

Nikolai M. Tingsaker solgte igjen hele Landvik til sin mor Ingeborg Feiff 1806.

Men kort efter kjøpte han to huder tilbake. Disse to huder hadde han skjøte på helt op i midten av århundredet; men i realiteten tilhørte de Jens Lassen i Kolbjørnsvik, som hadde pant i eiendommen. Disse to huder blev i 1852 kjøpt av Jakob Davidsen Landvik.

De øvrige 6 huder blev utstykket til flere kjøbere, således til Steener Steenersen, til Hans Christophersen Møglestu på Tingsaker, til Niels Speilberg, som var gift med Mads N. Tingsakers datter, og til hans søn Søren Danielsen osv. En søn av Kristian Lofthus, Niels Kristiansen, hadde også en tid et bruk i Landvik, men solgte det til Stenersen. Da Steenersen døde i 1828, gikk snart alle Landvikgårdene over i nye hender, hvis de ikke allerede var det.

En av de første bondekjøpere var Thomas Pedersen Hardeberg, og antagelig straks efter David Jakobsen Møll, som var gift med Peder Nørholmens søster Anne Marie Landvik, samt Niels Andersen.

For hundrede år siden (1835) så der således ut på Landvik: Alle Lillesandsfolk var fraflyttet, men Mads Tingsaker hadde ennu skjøte på to huder, som da blev leiet bort. Mod nord for kirken stod et litet hus med to værelser, kjøkken og sval i første etage og kun ett loft i 2den etage. Det tilhørte Niels Håversen, kommet fra Stensvand i Birkenes. Bruket for (var?) først 1830 kjøpt ved hans yngste bror Tellef Håversen Stensvand av Madame Steenersen, men disse to brødre byttet eiendomme slig at Niels fik Landvik og Tellef fik Stensvand. Denne handel foregik 1831. Niels Håversen levde på Landvik til sin død (våren 1862?). Bruket skyldte 1 hud. Østenfor dette bruk, der hadde flere husmandspladse, budde Thomas Hardeberg. Han hadde restaureret et meget gammelt hus, så det så moderne ut i 2 etager og dobbelt bredde. Taket var noget flattrøkt så det lignet de græske tak. Han eiet foruten et bruk i Landvik også teglverket, som han satte i driftsmæssig stand, efter at det i Fastingtiden hadde ligget nede som ukrukelig.

På østsiden av veien som gik over Fjæringen, altså på Hommedalssiden, budde Niels Andersen i nytt opført enetages moderne hus.

Længer nede på sletten på samme side budde Thor Landvik i et hus som engang hadde tilhørt og (var) opført av Niels Kristiansen Lofthus. Men Niels Lofthus solgte eiendommen til Steener Stenersen, som igjen overløt eiendommen til Madame Stenersen ved sin død 1828.

Syd for kirken stod ennu det gamle hus hvori Fasting hadde budd. Det tilhørte nu Sjur (Syvert) Ellevsen. Huset hadde to etager og en stor sal i 2den etage, antagelig var det opført av Hans Arentsen von Kampen i 1715 efter branden 1714. Længer syd på samme side (vestsiden av hovedveien) lå David Børresen Båls hus. Han var gjestgiver på Landvik på den tid og skydsskaffer. Han hadde 3 unge sønner, Børre, Jakob og Peder, samt en datter. Han hadde fått en større arv med sin hustru Anne Marie, der som ovenfor sagt, var søster av Per Nørholmen.

Foruten disse hovedbruk, var der mange mindre bruk som tidligere hadde været underbruk under Fasting og Friisættene idethele. Av disse kan nevnes Ringsdalen, der en tid eiedes av John Ringsdalen, en søn av Niels Kristiansen Lofthus, Kalve-

haven, der eiedes av Kristen Osuldsen, Holte, der eiedes av Hans Kristiansen, Moen, der eiedes av Jens Salvesen, Resvig, der eiedes av N. Schrøder, og Rånnen, der var et større underbruk i Fastingtiden. Foruten disse kan nevnes Bakken, en plass under Niels Håversens bruk, og Sandkleven, samt mange opsiddere på Gjerbrønnene.

Efter 30 års forløp, altså i 1865, var der skedd følgende forandring: Niels Håversen var død, og gården gått over til sønnen Håver Nielsen. På Thomas Hardebergs bruk budde sønnen Peder Hardeberg. Niels Andersens sønner var voksne, og Ole Nielsen var gift og budde i Lillesand. Flere av de andre sønner, Thomas og Andreas, var sjømænd.

På Thor Landviks bruk budde Ånen Thorsen. På Nikolai Tingsakers bruk budde Jakob Børresen, var gift og hadde sønnene Daniel, Martinius og datteren Alida. Jakobs hus stod like ved veien, men på dens østside, like overfor det tidligere Sjur Landviks hus, der nu eiedes av Halvor Gjeruldsen Hørte. Jakob Davidsens hus var opført moderent på høi mur i dobbel bredde, men kun en etasje og vel forsynet med hvit maling. Børre Landvik, Jakobs ældre bror, hadde bygd lenger i syd på veiens vestside, et enetages, noget mindre hus. Broderen Peder Davidsen var druknet under badning 1853.

Handelen mellem Jakob Landvik og eieren av de to huder som av Nikolai Tingsaker var sterkt pantsatt til Jens Lassen i Kolbjørnsvik, foregikk omkr. 1852. På samme tid solgte også Nikolai Tingsaker sin gård øvre Tingsaker til Anders Tellefsen Øigård (ved Birkeland) i Birkenes. Han flyttet da til Lillesand hvor han døde 1866.

Skolen på Landvik holdtes fast i et hus under Sandkleven. Det tilhørte den gang en søn av Niels Andersen. Men i 1864 blev nytt skolehus opført tett ved Hommedals prestegård og på dens grund, og samtidig blev opført lærerbolig i Præstdalen.

Gården Rånnen, som inntil 1861 hadde tilhørt Niels Håversen, blev da solgt til Kristen Christophersen for 600 spd. En del av Niels Håversens bruk, Gåsefoten, rett ved Landvikvandet, blev solgt til sagmester Johan Birkås, og av ham bebygget. Ved Landvikvand utenfor Gåsefoten blev bygd mindre fartøier av gamle Hans Holte og hans to sønner, Elias Hansen og Kristen Kalvehagen.

Gurebu.

Gården Gurebu ligger på Rores vestside nord for Storenes, men på Gurebukilens nordre side ved utløpet av Røinåen. Gurebukilen tranger sig langt innforbi gården på østsiden av gården Skiftenes. Ved Gurebu er denne så smal at en bro er ført over fra gården til hovedveien. Gården ligger temmelig lunt, ikke langt fra det vandfald som elven danner like ved Rore, og hvor der i flere hundre år har været drevet sag og møllebruk, ja, endog spikerhammer.

Gurebu nevnes i offentlige dokumenter først 1593 under navn av Gurennbo. Navnet modifiseres stadig til det i 1723 heter Gureboe. I Øiestad Prestegjelds Historie har gården det barbariske navn Hurenbu, men det må være en skrivefeil.

I 1631 siges der at der er "2 Sauger og 2 Qverner". Men der er neppe nogen tvil om at det er Erik Munch som var den første som satte sag i vandfallet, og vi må anta at Gurebu sag i Landvig og Flak sag i Birkenes er de ældste i Aust-Agder. Begge skriver sig fra Erik Munch omkr. 1580.

Allerede før 1630 er Gurebu kommet inn under Nørholmen. Det var denne herlige eiendom som behøvde et godt vandfall, og så byttet Knud Knudsen på Nørholmen bort 2 huder i Enge for å få Gurebu. Dette mageskifte fik kongelig bevilling av Kristian den fjerde. Men på den tid var Gurebu en ødegård utgått fra Skiftenes.

I 1631 fortelles om Niels Gurebo som gjorde opstyr hos sorenskriver Mads Thuesen som budde i Abelvik ved Grimstad. Han blev stevnet for lagmandsrett på Fjære, og den 20de december samme år, hvor dommen lød på at der skulde slås en kniv gjennom Niels Gurebus hånd og overlade ham til ham selv å få den ut igjen, et godt eksempel på tidens barbari. I 1500 og 1600 høres om uavlatelige dødsdommer for temmelig ubetydelige ting, som blev fældte i Fjære og Øiestad, men heldigvis gikk Landvik fri.

I 1688 er det Niels Samuelsen Nørholmen som råder over Gurebu. Fossefallet eier han sammen med sit søskenbarn Laurits Christensen Ansøia i Eide (innløpet til Kalvelfjorden). De fikk ifølge Nedenes Privilegier ret til å skjære 2000 bord på Gurebu sag. Det er 240 tylfter, da der regnedes i store hundre der på 120 = 10 tylfter i hvert 100.

Gurebu sag var den eneste i Landvik på den tid. Til sammenligning kan anføres at der på Kalvild i Vestremoland måtte lovlig skjæres 1400 bord, og på Øvre Tingsaker likeledes 1400, men på Nedre Tingsaker det halve, 700. I det hele skal der på denne tid (1688) være 38 privilegerte sagbruk, hvorav de 17 regnedes tilhøre kjøbmænd og handelsfolk, mens 21 var bondesager. Samtidig var der i Aust-Agder omkring 30 små sagbruk som bønderne hadde forsømt å innmelde, og som regnedes for ulovlige, men som dog i begynnelsen av det syttende århundre fik sagerett.

Niels Samuelsen vedble å bu på Nørholmen. Han var søn av Samuel Lauritzen, søn av sogneprest Lauritz Nielsen i Vestremoland (se Nørholmen). Men hans søn Anders Nielsen, født 1706, budde på Gurebu. Han var først gift med Trine Meldal, en datter av sogneprest Anders Meldal i Homedal. Deres barn var: 1. Maren Andersdatter, gift med Niels Johannessen Kallevig, død 1761. Budde i Grimstad. 2. Ingeborg Andersdatter, gift med Anders Nielsen Grøm. 3. Peter Nikolai Andersen, sjømand. 4. Anders Meldal Andersen, skipper og borger av Arendal. 5. Niels Andersen Liene, født 1751, gift med Anne Sjursdatter Imenes (se der). De budde først i Liene, siden på Skiftenes.

Anders Nielsen Gurebu giftet sig som enkemand med sin anden hustru Marthe Katrine Rasch Bjerrely, død 1774. Han selv døde 1777, 71 år gammel. Han eiet hele Gurebu, men fra 1772 blev der for Frolands Verks regning drevet en stangjernshammer, som vedblev å langt⁺ud i det nye århundre.

Han eiet også over 2 huder i Skiftenes. Et bruk på 9 3/4 kalveskind i Skiftenes hadde han tilbyttet sig med en hud (i) Østre Hove i Eide for et mellemlag fra

+) Det står slik.

hans side av 40 riksdaler.

Det var formodentlig hans søn Peder Nikolai som fik gården ved skiftet 1777; men 1795 blev Gurebu solgt på offentlig auksjon til justitsråd Hans Smith på Frolands Verk. Han mageskiftet eiendommen, hvis kjøpesum var 2570 riksdaler, med gården Træ, som nu kom til å tilhøre Verket, der hidtil hadde bygget på bygslede tomter, og Gurebu fik nye eiere.

I slutten av forrige århundre blev Gurebu kjøpt av Terkel Larsen Hesthagen. Han var søn av Lars Øvensen Hesthaven og Maren Gurine Munch, født 1816 Og død 1845. Terkel Gurebu blev født 1841.

Skiftenes.

Skiftenes er et kompleks av selveiergårde med ubetydelig jord. Der tælles for tiden i alt mellem 20 og 30 bebudde hus, når gården Stølen regnes med. De eiendommer som kommer inn under dette navn, danner i virkeligheten en hel bygd med skole, landhandel og telefonstasjon. Foruten de bebudde huse, findes mange båtnøst, da der på Skiftenes fra umindelige tider har været båtbyggerbedrift. Derav kan man også forklare sig de mange innbyggere som må leve uten noget større gårdsbruk. Av almindelige gårdbrukere findes kun to eller tre som har større skyld enn 5 skyldmark.

Skiftenes har alltid ligget bekvemt for båttrafikk. Man kunde komme vandveien over Søndlevand i syd og vest og over Rorevand syd og øst. Man kan ro helt til Lintveit, og derfra har man i århundrer hatt en trafikert vei til Helle, og derfra ned elven med båt til Arendal. Det var altså en gammel handelsvei gjennom denne linje helt fra Håbbslandshei i Birkenes.

Skiftenes er en meget vakker gård, ligger i sollyset mot syd og vest mot Søndlevand, og gårdene ligger på forholdsvis flat grund, der på sine steder går over til sandmoer. Fra Rore stikker Gurebukilen østenom det nes hvorav gården har sit navn, helt mot nordøst for den bebygde del. Langs denne kil ligger hovedveien fra Skiftenesbroen og gjennom gården. Her deler veiene sig, idet en linje går helt til Herrefos gjennom Østerbygd, og en anden linje går til Grøsle mot vest, hvor veien atter deler sig med gren opover Kilandsdalen til Kilandsvand og Åmlid i Herrefos. En anden gren, ny vei, går gjennom Vesterbygd til Birkenes over Håbbslandshei. Skiftenes ligger således i et veikryss som setter farten til alle kanter, både hvad landvei og vandvei angår. Stedet er blitt et kommunikasjonscentrum.

I ældre tider har der også været en skiftende befolkning på denne gård.

I det attende århundre var der en kornet Daniel Thurman som eide en større del av Skiftenes og tillike gården nedre Grøsle. Thurmann var av en kjøbmandsslegt fra Arendal. I året 1636 giftet kjøbmand Lauritz Thurmann i Arendal sig med Elken Wolff fra Lillesand. Hun var datter av Jacob Jertsen Wolff, som i 1633 bygde det første hus i Lillesand. En av deres efterkommere eiet et hus i Barbu. De hadde sønnen Daniel Thumann som reiste til Holland og slog sig frem til velstandsmand. Han kom hjem og kjøpte Grøsle, Skiftenes og gården Berge, hvor han levde som unkar

(ungkar?) på stormandsvis. Det er sandsynlig hans eiendom i Skiftenes som senere kom i Niels Andersen Gurebus besiddelse, og som 1778 fik diplom for jorddyrkning.

I 1788 nevnes følgende bønder på Skiftenes, nemlig Anders Ansteensen, Lars Engelsen og Ole Engelsen. Fra en av disse to siste stammer Engel Skiftenes, som blev far til Johannes Engelsen, der er far til Niels Iglands anden hustru Ellen Marie Johannesdatter Skiftenes. Om deres efterkommere se Iglandsætten side

For omkring 100 år siden og utover levde Adam Skiftenes og Ole Arnesen. Av Ole Arnesens barn må nevnes: 1. Arne Olsen Skiftenes, født omkr. 1830. 2. Osuld Olsen Skiftenes, budde på Rygene. 3. Maren Olsdatter Skiftenes, gift omkr. 1857 med Lars Thomassen Øie, budde på Håland. 4. Oline Olsdatter Skiftenes, gift 1862 med Håver Nielsen, budde først på Landvik, siden på Gjerbrønnene.

Storenes.

Gården Storenes ligger på Rorevands vestside på en utstikkende omkr. 200 á 300 meter bred tange som stikker ut i vandet mellom Lienekilen (Imeneskilen) og Gurebukilen, som går op til Skiftenesbro. Gården ligger temmelig åpent for sol og vind; men fra den har man de fineste og vakreste utsikter til omgivelsene. Den nærmeste nabogård er Liene lenger mot vest inne i bugten, der har Imenes på sin søndre side.

Såvidt vites har der på Storenes været plass til flere bønder omend arealet ikke har hatt nogen betydelig utstrækning.

Av navner som i 200 år har været mest fremtrædende på Storenes, er Peder og Niels, men selvfølgelig kan også andre ha hatt ledelsen. Således budde der i slutten av det attende århundre en båtbygger som hedte Hans Nielsen. I 1792 bygde han en mindre båt som var bestilt av skibsfører Knud Kittelsen i Grimstad, uten at der var avtalt noget om prisen. Da Hans Storenes kom med båten til Grimstad og forlangte 15 riksdaler for den, vilde Knud Kittelsen ikke utløse den, da den var for dyr. Hans Nielsen henvendte sig da til Hans Andersen Bie, som kjøpte båten for 15 riksdaler. Da Knud Kittelsen blev bekjendt med denne handel, overfaldt han Bie med de værste skjeldsord og grovheter og bød nu Hans Nielsen de 15 riksdaler han forlangte for (båten), men med et fradrag av 4 riksdaler for gjeld. Bie hadde imidlertid alt tatt båten i bruk, og nu opstod der proses om den. Klagen blev av Knud Kittelsen rettet mot Hans Bie for uretferdig og uberettiget innblanding i andres handelsaffærer. Men prosessen gikk klageren imot. Han hadde jo avvist Hans Nielsen, fordi båten var for dyr, og fra Bies side var handelen fullt lovlig. Knud Kittelsen blev idømt sakens omkostninger og en bot til de fattige for sine skjeldsord.

I første halvdel og henimot midten av det attende århundre og muligens lenger, budde Peder Storenes, som var far til Jørgen Pedersen, der 1756 blev gift med enken efter Niels Tellefsen Fjære, der døde på Nørholmen 1755. Hun hedte Marie Kristine, født 1731, og var datter av Søren Nielsen Nørholmen og Cicelia Kristine Schive. Hun døde 1769, 83 år gl. Hendes far, Søren Nielsen var søn av Niels Samuelsen på

Nørholmen og altså av Friisætten. I egteskapet med Jørgen Pedersen Storenes hadde hun følgende barn:

1. Tellef Jørgensen Storenes, født 1757.
2. Ragnhild Jørgensdatter do., født 1759.
3. Rebekka Jørgensdatter do., født 1761.
4. Søren Jørgensen do., født 1762.
5. Peder Jørgensen do., født 1764.
6. Helvig Jørgensdatter do., født 1766.

Den Peder Jørgensen som her er omtalt, kan muligens være far til Niels Pedersen Storenes, som døde omkr. 1840 og var gift med Margrete Nielsdatter Liene, Niels Knudsen Lienes datter, født 1812. Isåfall er denne Storeneslinje fremsprunget av to meget fremtræ(dende) ætter i Landvik, nemlig Friisætten og den gren av Iglandsætten som blev inngiftet i Niels Vetings betydelige linje, idet hans søn Knud Nielsen Dalene (født 1732) i 1757 blev gift med Berte Torjusedatter Åmlid, begge i Herrefos. Knud Dalenes anden søn var Niels Knudsen Liene, født 1766.

Knud Dalene var ældste søn av Niels Knudsen Væting i Herrefos. Hans andre sønner, altså Knuds brødre, var Håver Nielsen Stensvand, født 1747, og Tjomas Nielsen, der blev stammefar for Tønnevoldsætten. - Thomas Vætings datter Gunhild, født 1779, blev gift med Ole Børresen Lande, og han var far til Børre Olsen Tønnevold. Knud Dalenes søn var Peder Knudsen Imenes.

Niels Pedersen Storenes og Margrete Nielsdatter Liene, født 1812, hadde følgende barn:

1. Peder Nielsen Storenes, født 1836, gift med Maren Halvorsdatter Ulenes, (sin tremenning). De hadde barna

- a. Niels Pedersen, født 1867.
- b. Ingeborg Pedersdatter, født 1863.
- c. Harald Pedersen, født 1876.
- d. Margrete Pedersdatter, født 1880.

2. Marte Nielsdatter Storenes, født 1838, gift med Jørgen Jørgensen Aasen (Landvik). De (bodde) i Grimstad og hadde barna: Niels, Sevrin, Gunnar, Martinus, Nikolai, Margrete og Nikoline.

3. Nikoline Marie Storenes, født 1837, var Knud Imenes's anden hustru. Søn:

Bendiks Imenes, født 1861 og i 1882 gift med Gusta Johnsdatter Imenes. De hadde følgende barn: Knud, John, Nikolai, Peder og Karl.

En datter av Bendiks Imenes er gift med Lars Øvensen Torp. Lars Torps far, Øven Larsen, budde tidligere i Hesthaven. Nu er han landhandler og gårdbruker i Reddal.

Niels Storenes, der var født omkr. 1790 eller lidt senere, skal ha vært med i krigen 1814. Han fikk da efter tradisjonen en kule i låret (eller leggen), og den blev siddende helt op i femtiårene. Det stod å lese i aviser omkr. 1855. Men om han er identisk med den ovenfor nevnte Niels Storenes, er et åpent spørsmål.

Liene.

Gården Liene ligger på solrig grund på nordsiden av Lienekilen, som oftest kalles Imeneskilen - omtrent midt mellom Imenes og Storenes omkring en kilometer til hver av dem. Over Søndlevand er en knapp kilometer.

Liene er ingen gammel selveiergård. I 1623 nevnes den som hørende inn under Imenes, men den er dog bebudd allerede 1670. Man må anta at den i alders tid har vært en bekvem buplass for folk der drev fiskeri i Rore og Søndlevand. Nogen større skogeiendom kan det ikke være, men både i Liene og Storenes har der vært arbeidet med båtbyggeri.

I midten av det attende århundre har den vært bebudd av Aanen Liene. Aanen Aanensen Liene blev gift med Tellef Nielsen Tjores og Maren Kristine Nørholms datter Johanne Tellefsdatter av Friisætt. Hun var født 1750 og gift 1768, 18 år gammel. Hendes (her manglar det truleg eit ord) blev i andet egteskap gift med Jørgen Pedersen Storenes. Se der.

Niels Andersen Gurebu, der var gift med Anne Sjursdatter Imenes, budde også en tid i Liene, antagelig efter at Aanen Aanensen var flyttet til Nørholmen. Anne Aanensdatter var gift i Resvigen med Schrøder (se der), mens Tone Aanensdatter var gift med Rasmus Hald i Grimstad.

I 1779 budde Niels Andersen på Skiftenes. Han fik da Det Kgl. Videnskabernes Selskap i Trondhjems sølvmedalje for jorddyrkning, overrakt av sorenskriver Thyrholm. Der medfulgte også en æresplakat (diplom) til å slå op på væggen til opmuntring for ham selv og andre. Gaven blev også lyst på tinget i Grimstad og Lillesand.

Niels Knudsen Liene, søn av Knud Nielsen Væting i Herrefos, var født i Dalene i Herrefos 1766. Hans hustru hedde Marthe Bertelsdatter og antagelig født i Fjære. De hadde ialt 12 barn, men kun 8 av dem vokste op, og her skal derfor kun gjøres rede for følgende:

1. Knud Nielsen Liene, gift med Karen Nielsdatter Gjennestad. Barn:
 - a. Ole Martin, født 1836, gift med Anne Cesilie Nielsdatter Roneng, Landvik.
 - b. Knud Knudsen Liene, f. 1840, gift med Elen Kristine Garsdatter (se Imenes).
 - c. Ingeborg Knudsdatter, gift med Hans Tveiden på Vik.
2. Bertel Nielsen Fjære, gift med Marte Pedersdatter Storenes (se der). Barn:
 - a. Niels Bertelsen, gift med Marie Taule.
 - b. Peder Bertelsen, gift med Hilda Finnemann. Deres datter Marta bor på Vig. Peder blev som enkemann gift i Amsterdam, hvor han bodde.
 - c. Emanuel Bertelsen, skibsfører, bodde i Kristianssand og gift med Karoline fra Lier ved Drammen.
 - d. Marte Gurine, gift med Peder Olsen Kalveld, budde på Solberg.
 - e. Gunhild, gift med en Frolending.
 - f. Berte Marie.
3. Halvor Nielsen, gift med Dorte Rasmusdatter Bie, budde først i Resvik, siden i Lillesand. Han var en meget dygtig bårbygger. Hadde 6 barn, 3 gutter og 3 piger.

4. Niels Nielsen, gift med Gurine Larsdatter Vesøi. Budde en tid ved Vikkilen, siden i Mandal. Ialt 6 barn, 3 gutter og 3 piger.
5. Berte Marie, født 1807, gift med Knud Imenes. Se der.
6. Elen Nielsdatter, gift med Kristoffer Taule. Blandt barna nevnes Gjeruld Taule og Anne Marie, gift med Niels Bertelsen.
7. Anne Katrine Nielsdatter, gift 1841 med Andreas Sandehaven på Gjerbrønnene ved Resvik. Barn:
 - a. Niels Andreassen, f. 41 og gift 1873 med Marie Børresdatter Landvik. Av deres barn må nevnes: Børre Tobias, Andreas, Georg Martinus, Gurine Bertine, Nilsine Marie. En av døtrene skal være gift med en søn av Herlof Vinsland.
 - b. Syvert Andreassen, født 1852, gift med Anne Birgitte Børresdatter Landvik. Av barna nevnes Børre Landvik, født 1884 og Anders, født 1880.
 - c. Andreas.
 - d. Berent Marinus.
 - e. Marte, født 1846, gift med Ole Olsen Holtekleiv, en bror av Torjus Hanssens anden hustru.
 - f. Andrea Margrete, f. 1848, gift med Kristen Olsen Mollandskjær.
 - g. Elen Katrine, f. 1855.
 - h. Anne Katrine, f. 1859.
8. Margrete Nielsdatter, født 1812, Niels Pedersen Storenes. Se der.

I nærheten av Liene ved hovedveien nærmere Søndle ligger Tjaransplass. I eldre tid lå en husmandsplass som hedde Sundsbakken. Der druknede omkr. 1850 2 gutter i Innsøndle.

Sandsynligvis har plassen Bustrand (Bie-?) ligget på en eller anden kant av Søndle. For omkring 130 år siden budde Niels Bustrand der. Han var skrædder, og som sådan vandret han omkring hele Landvik sogn, også i tilstødende bygder av Birkenes. Han er bekjent fordi han lærte bondekonene til å koke kaffe. Kaffe fikk først inngang blandt bønderne omkr. 1800.

Imenes.

Gården Imenes ligger i et dalføre bakom Imåsen, der er en skogbesatt åsrygg som strækker sig fra Rorevand mot vest til Luetjern i ca. $1\frac{1}{2}$ kilometers længde, og hvis største høide mot vest stiger op mot 150 meter over havet. Imåsen, der har en dyp sänkning omtrent på midten, kaldet Imenesskaret eller (hos Ibsen) Imenessadlen, hvorover den gamle ridevei lå, styrter temmelig bratt ned på sydsiden mot Roresand og Gjerbrønnene. På nordsiden faller åsen lettere ned mot den dal hvori gården ligger, og hvori en bekk rinder fra Imenestjernet mot vest ned forbi gården til Lienekilen. Mellem dette lille dalføre og Søndle er kun en smal rand av fjellknauer, og i deres skråning mot Søndlevand ligger Indlandsveien langs hele stranden til Skiftenes bro og videre op over landet.

Gården Imenes, der har 2 bruksnummer og mellem 9 og 10 skyldmark hver, ligger mellem 40 og 50 meter over havet.

Imenes har alltid været regnet for en god skoggård, den beste syd for Søndle,

men skogarealet utgjør kun omkring 2000 mål, med meget vekslende skogbund. I Diplomatarium Norvegicum nevnes Imenes alt i 1478, altså i den katholske tid. Navnet skreves da Imbenes eler Ymbenes. I 1593 skreves det Immenes; likeså i 1601, 1611 og 1670; men i 1723 får gården sit nuværende navn Imenes, som da stavtes Imenæs. Om betydningen av dette navn hersker tvil; men man tror det kommer av Ym - eim - damp, det vil sige skodde av dalen, bekken og tjernet like ved.

I 1785, den 15de april blev Imenes herjet av en ildebrand som la 3 beboelseshus i aske. Nest før, nemlig den 21de marts, brændte husene ned på Toskedal.

Av de ældst kjendte slechter på Imenes må først nevnes gårdbruker og lensmand I. Anders Aslaksen Imenes, født 1667, død 1765, 98 år gammel. Av barna optegnes:

1. Knud Andersen Imenes, lensmand likesom faren hadde været, født 1718 og død 1778. Han var gift med en datter av Søren Svendsen Lunden. Hans eftermand i embedet var den danskfødte lensmand Jens Kristensen Brøndum i Strandfjorden, død 1806.

2. Aslak Andersen Imenes, født 1718, død 1789.

3. Ånen Andersen Imenes, født 1726, død 1786.

4. John Andersen Imenes, født 1720, død 1770.

5. Ole Andersen Imenes, født 1722, død 1742.

6. Niels Andersen Imenes, født 1731, død 1790. Han var gift med Gunhild Aslaksdatter Lunden i Reddal og flyttet dertil.

7. Guri Andersdatter Imenes. Hun blev gift med Sjur Ommundsen Rettestøl av Herrefos, men budde på Imenes. Barn:

a. Anne Sjursdatter, født 1753, blev gift med Niels Andersen Gurebu, budde først på Liene, født 1751. Han (var) søn av Anders Nielsen Gurebu og Trine Meldal, en datter av sognepresten i Hommedal (se om Gurebu).

b. Johanne Sjursdatter, født 1754, blev gift med Niels Tellefsen Nørholmen, hans anden hustru. Han var født 1751 og døde 1790. (Se om Storenes).

c. Ingeborg Sjursdatter, født 1762 og gift med Paul Nielsen Nærebø.

II. Bent Aslaksen Imenes, født 1677 og død 1759, var gift med Marthe Andersdatter Grøm, død 1764, 82 år gl. De hadde følgende barn:

1. Gjertrud Bentsdatter, født 1720 og død 1772, gift med degnen ved Landvik, Jørgen Rasmussen Munch, en brorsøn av presten Munch, der døde i Hommedal 1817 og sogneprest fra 1699. Degnen Jørgen Rasmussen var født i Danmark 1680 og kom som student til Norge 1703. Se herom et andet sted.

2. Anne Bentsdatter, der 1766 blev gift med enkemand Anders Madsen Eskedal. Han hadde før været gift med Anne Christofersdatter Rød og var far til den formuende skibsfører og handelsmand Peder Dahl, der var den Dahlske skoles stifter i Grimstad, til hvis opprettelse han ved testamente i 1791 skjenket 18000 riksdaler. Anna Bentsdatters barn med Anders Eskedal var følgende:

Datteren Margrete blev hjemme på Imenes. Brødrene Mads, Bent og Christofer blev i Kjøbenhavn av sin halvbror Peder Dahl forstrekt med penger så de kunde gå i skole. De to av dem slog sig dog på jordbruket, mens Christofer slog inn på den militære linje og bragte det til i 1801 å bli generalkrigskommissær av navn og rang, uten tilsvarende embede, men måtte for denne nåde erlægge 4000 riksdaler.

Den tidliger velstand på Imenes synes allerede i slutten av det attende århundre å gå adskillig tilbake. Dertil bidrog også de omtalte ildebrander, der påførte adskillige utgifter til opførelse av de nye bygninger.

På de store gårder og jordeiendommer i det sydlige av Landvik døde også de gamle slekter ut, eller blev så svækket av gjeld på grund av de idelige utløsninger ved skifter at åsædesmanden måtte ty til lån som ikke kunde dekkes. Så gikk det på Gurebu, så på Landvik, så på Nørholmen. Det var så vidt at man nådde inn i det nye århundre at Landvik og Nørholmen fik nye eiere, og Gurebu var allerede solgt i slutten av nittiårene. Imenes greidde det meget længer, men også der fik pengemanden Lassen i Kolbjørnsvik hals og hånd over eiendommen, likesom de rike kjøbmenn fra Lillesand, Steenersen og Mads Møglestues enke og sønner som budde på Tingsaker, delte Landvik mellom sig. Da Steenersen døde 1828, kom Lassen også i besiddelse av 2 huder i Landvik.

Rasmus Lassen i Kolbjørnsvik innsatte Peder Knudsen Øigaren fra Birkenes til forpakter av sin eiendom på Imenes; men det varte ikke længe før denne taktsomme og beslutsomme kjempe av en bondemand skjønte at her var noget å gjøre, og så innløste han eiendommen og blev selveier.

Om denne mand, der var søn av Knud Dalene, kommen fra Væting, født 1771, har der laget sig mange sagn, særlig for hans umåtelige styrke. Historisk kan det også bevises at hans legemlige kræfter var umåtelige. Allerede som gutt gikk han trøstigt mot både bjørn og ulv når han gjette i skogen.

Han blev gift med Ellen Halvorsdatter Beisland, og hendes far er også kjendt som en farlig mand for udyrene, idet han slog en skrub ihjel like foran hiet i Ulfsgren ved Ausland. - Peder Knudsens barn var følgende:

1. Knud Pedersen, der blev født omkring 1800 og gift med sit søskenbarn Berte Marte Nielsdatter Liene, født 1807, hans første hustru. Med hende hadde han følgende barn:
 - a. Carl Andreas Imenes, født 1846. I begynnelsen av sekstiårene kjøbmand i Grimstad, men døde straks av tæring.
 - b. Elen Marthe, født 1839, gift med Halvor Jørgensen Grefstad. De hadde 4 sønner. Skipsreder i Arendal Bendiks Grefstad, født 1860. Gift med Berte Jørgensen Hodnebrog, med hvem han hadde flere barn, men i 1915 skilt og kort efter gift med enkefru Krog i Arendal. Hans rederi var under krigen en tvilsom affære.
 - b. Jørgen Grevstad, født 1862, sakfører i Arendal fra midten av nittiårene. En i mange henseender avholdt mand, der hele sin tid forblev ugift, men hadde sin mor hos sig. Han var flere ganger konstituert sorenskriver.
 - c. Ånen Grevstad, født 1865 og gift med Kristine Bringsværd. Han budde i de senere år på Langsæ i Arendal og drev forskjellige forretninger nede i byen.
 - d. Carl Grevstad, født 1867, kjøbmand i Grimstad. Om Knud Pedersens barn med sin anden hustru, se Storenes.
2. Halvor Pedersen Ulenes, gift med Ingeborg Terjesdatter Taule (hans første hustru). Barn med hende var:
 - a. Terje Halvorsen Ulenes, gift med Thor Taules enke Helene.
 - b. Marie Halvorsdatter, gift med Peder Storenes, se der.
3. Peter Pedersen Berge, med sin hustru Marie hadde han sønnen Peder Pettersen. Gården Berge blev kjøpt av Ivar Beisland.
4. Elen Johanne blev gift med Gar Johnsen, budde i Øigaren i Birkenes. De hadde sønnen Johannes Garsen, der druknet i Imeneskilen (Lienekilen), Peder Garsen, der døde ugift, og Kristian Garsen, der var skibstømmermand og budde i Gardalen

i Øiestad og hadde flere barn.

5. Berte Pedersdatter, gift med Jens Aslaksen Nærebø, budde i Øigaren, Birkenes og hadde 4 barn:
 - a. Peter Andreas, gift med Margrete Andreasdatter Tjønnland.
 - b. Lasse, gift med Anders Solbergs datter og budde på Ås i Birkenes, tett ved Øigaren.
 - c. Anne Birgitte, gift med Ånen Tønnesen Tveiten fra Birkenes, men budde på Tveide i Østremoland, som enke budde hun i Reddal, og datteren blev gift i Nærebø.
 - d. Maren Øigaren, døde ugift.
6. Karen Pedersdatter, gift 1840 med Nikolai Johnsen, en bror av Daniel Havstad, og stammet fra Resvigen. De budde en tid på Vardåsvollen i Grimstad. Datteren Maren blev gift med skibsfører Rasmus Bakswollen i Fjære.

Peder Imenes hadde 2 brødre, Torjus Dalen og Niels Liene, og 2 søstre, Helga Knudsdatter, budde omkr. 1800 på Stensvand med sin mand Isak knudsen, og Asgerd, gift med Ånen Lonnen (Lunden?). Alle disse har efterkommere, men deres historie hører kun hid for Nils Lienes vedkommende. Dog skal bemerkes at kjøbmand Ånen Syvertsen i Grimstad - bopæl Rosholt, var nedstammet fra Ånen Sønningen og Asgerd Knudsdatter.

Resvigen.

Denne mindre eiendom ligger ved Rore, like inn til Roresand. Såvel hos Helland som hos Rygh er den slått sammen med Imenes. Gården var et selvstendig bruk både 1670 og 1723, men senere kom den under Landvik som underbruk, og brukeren sadd i lang til under husmands kår. I 1804 blev den solgt til Nikolai Madsen Tingsaker sammen med Landvik herregård og alle husmennene. Men kort efter er eiendommen solgt fra Landvik til Nikolai Johansen Schrøder, en snekker fra Bornholm i Danmark, født 1739. I 1762 budde han på en plass under Gurebu. I Resvik budde Schrøder til 1824. Han blev i 1765 gift (med) Anne Ånensdatter Liene. Foruten ved sit snekkeri og båtbyggerarbeide ernærte han sig ved å være stevnevidne og lensmandsbetjent. Med sin hustru hadde han følgende sønner:

1. Ånen Nikolaisen Schrøder, født 1760, skolelærer.
2. Andreas Nikolaisen Schrøder, født 1780, skibsbygger og budde i Bergstø ved Lillesand.
3. Johan Nikolaisen Schrøder, født 1778, død på Havstad 1856. Han var først gift med Karen Larsdatter Intjore og siden med Karen Gurine Danielsdatter Østerhus ved Molland, født 1780, død 1860. Familien flyttet fra Resvig til Havstad. - I Resvig budde derefter Halvor Nielsen Liene. I 842 solgte 1 kalveskind til Knud Imenes for 200 spd. som Johan Schrøder ennå var i besiddelse av.

Molland.

Molland er Landvik sogns sjøbygd. Sammen med en del andre gårde som opprinnelig er utgått som parceller av hovedgården, nemlig Lien, Liensekre, Bakke, Østerhus, en del av Morholt, samt Tingvoll, Strandfjorden, Munch og Holviken m. fl.

Hele bygden ligger på Åkreelvans og Strandfjordens østside og strækker sig ned mot havet. Men det egentlige Molland ligger oppe ved de sørlandske hovedvei bort imot Åkre bro og har Morholt til nabo mot øst og Landvikgårdene, samt Åkre mot nord.

De nærmeste gårde mot syd og vest er Støle og Tjore. Strandfjorden var i gamle dager utskibningsstedet for trælaster, og Morviken, som ligger like ved, var bygdens skibsverft, hvor der helt op i vore dager har været bygd fartøier. I Strandfjorden har der også været drevet almindelig varehandel før Grimstad blev handelsstedet.

I gamle dager for omtrent 350 år siden var det egentlige Molland et samlet jordegods, og eides av én mand, Henrik Friis. Nu er denne eiendom utstykket i 3 større bruk med samlet skyld av over 20 skyldmark. En del av eiendommen er gått over i Morholt, foruten de talrike husmenn og nybyggere som er kommet til i den senere tid.

Friisslektens eiendom på Molland var dog hverken krongods eller adelig sædegård som Landvik og Nørholmen, men en større herregård i private folks eie. Henrik Friis og hans efterfølgere i slekten levde som privatfolk. Der er dog antydning til at der i ennu ældre tid kan ha budd embedsmenn. Derimot har der på Molland og Morholt, samt i Strandfjorden budd bestillingsmenn som lensmenn, degner, kirkeverger osv.

Under fremstillingen av Friisslektens utvikling er gjort rede for Friiserne også på Molland. Her skal kun tilføies at Henrik Friis, som antagelig er født på Landvik omkr. 1580, må være kommet til Molland omkr. 1620-1625. Han døde på Molland 1665. Han var gift med en datter av lagmand Engel Jensen i Skien.

Hans eldste søn Jakob fik gården. Hans yngre søn Henrik, som blev født 1830, døde på Molland som ungkar.

Jakob Henriksen blev gift med en dansk dame, Dorothea Thorup, og hadde med hende fem pikebørn og ingen sønner. Jakob Friis drepte sig selv, og enken blev gift med Just Jakobsen Wolff fra Lillesand, og han døde 1711. Jakob Friis's ældste datter Helrodt blev gift med Niels Jakobsen Lund, Kristianssand, og således kom Lund-slekten til Molland, idet de flyttet dertil da Dorothea Thorup var død. Friisslekten følger nu altså en kvinnelig linje.

Niels Jakobsen Lund døde alt 1712. Med sin hustru Helrodt Friis hadde han to sønner, Lars Nielsen Lund, der døde barnløs 1764 efter å være gift med Anne Gjeruldsdatter Tjore, og broren Kristian Nielsen Lund, død 1771 og efterlod sig enken Else Jørgensdatter og sønnene Niels Jakob Lund og Lars Jørgen Lund, som begge sammen overtog gården. I selve Molland eiedes nu to huder, i Bakke, Skoddet og Bjorøen eiedes tillike 2 huder og ca. 4 kalvskind.

Lars Lunds part i Molland gikk først over til hans enke Anne Gjeruldsdatter Tjore, og derfra til hendes bror Niels Gjeruldsen, som var gift med Elisabet Arentsen von Kampen, og da hun blev enke, arvet hun eiendommen. Hun giftet sig med Niels Torjussen Hagen, og da hun nu eiet både et bruk i Tjore og (et) i Molland, var hun meget rig da hun blev enke 1791. Hun levet helt op til 1814 og døde på Molland. Foruten Mollandsgodset hadde hun eiet 3 huder i Tjore, pladsen Salveskjen i Øiestad med et stort skogstykke i Røinåen. Denne sistnævnte Eiendommen i Øiestad blev før hendes død solgt til Kittel Bentsen. Elisabet von Kampen er nærmere omtalt under Friisætten.

Kristian Nielsen Lunds ældste søn Kristian, født 1745, egtede 1774 Cisilia Katrine Håversdatter Åbel, men i 1782 flyttet han til Kristianssand.

Hans yngste søn Lars Jørgen Kristiansen (Lund) blev efter på Molland som eier av Bakke, og efterlod sig 1810 enken Maren Lorensdatter Klingsund.

Lars Jørgen Kristiansen (Bakke) og Maren Klingsund hadde 5 barn, Kristian, født 1781, Else Marie, født 1783, Anna Katrine, født 1785, Søren, født 1787 og Karen Dorothea, født 1788.

Kristian Larsen var sjømand, men kom hjem 1809 og overtok sin arv, en hud jorddegods i Bakke, men siden budde han i Strandfjorden (1812). Søren Larsen blev derimot på sin del av Bakke til sin død 1865, da var han 78 år gl. Han var gift med degnen Jakob Nielsens datter Sigrid, født 1798 og død 1841. De hadde følgende barn:

- a. Maren Andrea, født 1819, død 1889.
- b. Anne Jakobine, født 1824, død omkr. 1900.
- c. Lise Jørgine, født 1826.
- d. Johanne Marie, født 1828, død 1865.

Anne Jakobine blev gift med Julius Markussen Robersvik, født 1821, død 1881. Deres søn Johan Markussen, født 1867, blev i 1895 lærer ved Grimstad folkeskole, er nu pensjonist.

Elisabet Arentsdatter von Kampen testamenterte 1813 en hud i Molland til sin fasterdatter Kirsten Gundersdatter Frivold, og da hun giftet sig med Jakob Nielsen Degn, kom en del av Molland i hans besiddelse. Han kaldtes derfor siden Jakob Molland. Kirsten Gundersdatter var hans 3die hustru.

Jakob Degns linje. Han var søn av Niels Kristensen Intjore, der en tid budde i Hestehagen, men var gift med Margrete Larsdatter Intjore. Han var også født i Hestehagen 1719 og døde vistnok også der 1792. Hans ældste søn var Lars Nielsen, født 1754, død 1810. Niels Intjore, som han helst kaldte sig, var degn i Landvik etter Jørgen Rasmussen Munch, der døde 1757, men Niels Intjore var længe før den tid den forrettende degn under Munchs stedsevarende svakelighet og sykdom.

Den tid hadde degnene litet eller intet med skolen (omgangsskolen) å gjøre. Den besørgetes av særskilte skoleholdere. Degnene var kun behjelpelige med konfirmantundervisningen. Niels Kristensens anden søn Jakob Nielsen overtok degnembedet i Landvik og Eide 1792. Han var født 1765 og levde til 1834. Han var 3 ganger gift, først med Anne Olsdatter Tjore, der døde 1809, 42 år gl., så med Helje (Helga?) Torjesdatter, enken efter Thor Morholt; hun døde alt 1815 efter 3 års ekteskap, 44 år gl. Endelig egtet han samme år enken Kirsten Gundersdatter (se ovenfor) og kom med hende i besiddelse av Molland.

I 1801 var Jakob Degn bosat i Hestehagen, men flyttet derfra til Lien ved Molland, hvor han eiet 1 hud og 4½ kalveskind.

Degn Jakob Nielsen hadde med sin første hustru følgende barn:

1. Niels, f. 1794, døde straks.
2. Niels, f. 1796, døde ung på sjøen.
- Sigrid, født 1798, gift med Søren Larsen Lund på Bakke (se foran).
4. Ole, f. 1799, budde på Tjore.

5. Jørgen Kristian, født 1801, død 1877, gift med Mathias Olsen Danevigs datter Ragn-

hild Elise. Jørgen blev degn ved Landvik i farens sted 1826, og efter den nye lov 1827 måtte han også være lærer, men sluttet 1845, hvorefter Gjert Sørensen fra Gjerrestad fikk hans post som lærer og kirkesanger. Gjert Sørensen budde på Tønnevold i Fjære og flyttet fra Landvik 1859, da Torjus Hanssen overtok stillingen som lærer og kirkesanger.

6. Mathias Jakobsen, født 1803, død 1864, budde først i Strandfjorden, siden på Tingvold. Han var sjømand, især i Danmarksfart. Gift med Helene Berentsen fra Kristianssand.
7. Johannes Jakobsen, født 1806, død 1871, gift med Kristine Ommundsdatter Tjore. Budde på Molland. Han var også skipper i Danmarksfart.

Blandt de mange barn som forekom i dette egteskap, skal nevnes skibskaptein Jakob Jakobsen Molland, født 1834, død 1892, først gift med Otilde Amundsen Tjore, siden med Margrete Gundersen Morholt. Av deres barn igjen kan nevnes Ånen Jakobsen Molland, født 1862, offiser i Landstaben, og Hellen Marie, gift med Johan Jensen fra Arendal, kontorfullmektig i Bergen. Ligeså kan nevnes skibskaptein Niel Jakobsen, født 1840, død 1893, bosat på Gjømle, og skibskaptein Ånen Jakobsen Østerhus, født 1835. Endvidere Bergitte Cicilia, gift med skibskaptein Ånen Jørgensen og siden med skibskaptein Joakim Gundersen, og endelig Olivia, født 1850, gift med skibskaptein Gunder Gundersen Morholt, søn av lensmand Gunder Danielsens søn Daniel Gundersen Morholt.

8. Anne Margrete Jakobsdatter, født 1808, død ugift.
9. Elias Jakobsen, født av den siste hustru 1817, død 1860; gift med Johanne Margrete Flørenes, født 1817 i Danmark, død 1878. Budde på Molland som skipper i Danmarksfart. Hans lille fartøi, sluppen "Oskar", strandet 1856 på Jyllands kyst. Blandt hans 4 barn må nevnes skibskaptein Niels Jakobsen Molland, der var stortingsmand i 1903-1906.
10. Elisabet Helene Jakobsdatter, født 1818, død som barn.
11. Signe Johanne, født 1821, død straks.
12. Elisabet Helene, født 1823, død 1885, gift med Ånen Bentsen Østerhus, budde som skibsbygger i Morviken. Av familiens barn må nevnes skibsfører Jakob Bentsen Morviken og Mathilde Bentsdatter, gift med lærer på Molland, Ole Danielsen Løvdal. Deres søn er den bekjendte pianist Daniel Løvdal i Oslo.
13. Niels Jakobsen, født 1825, styrmand, død 1852 i Stockholm, hvor han ligger begravet.
14. Jakobine Karoline, født 1828, gift med Ole Olsen Tønnevold.

Lien og Liensekre.

Gården Lien ligger ved siden av Molland litt østenfor. Det er en mindre eien-
dom av noget mer enn en hud i skyld. Lien nevnes alt i offentlige dokumenter
1593, mens Liensekre, der antagelig er utgått fra Lien, nevnes først 1690. I det
attende og nittende århundre er navnlig familien Munch knyttet til Lien, men der
har også bud andre familier.

Degnen Jørgen Jørgensen Munch (kaldes tildels Jørgen Rasmussen) var født 1680
i Lille Nestvedt i Herlufsholm sogn på Sjælland. Hans forældre var Jørgen Rasmus-
sen Munch og Maren Jørgensdatter. Jørgen Rasmussen var lærer ved Herlufsholms
ungdomsskole. Sønnen blev sendt til den høiere skole i Roskilde, og i 1701 blev
han student. Så kom han 1703 op til sin farbror, sogneprest i Landvik Fredrik
Munch som degnemedhjælper, men allerede neste år reiste han til Kjøbenhavn for å
fullende sine studier og kom hjem til Homedal 1705 som theolog med fullendt em-
bedseksamen og budde hos sin farbror. Men først 1712 blev han ansat som Landviks
degn, og i 1717 døde hans farbror. I navnet var han degn ved Landvik og Eide helt
til sin død 1757, men i de siste 12 år måtte han ha en degnemedhjælper til å ut-
føre forretningene, og det var den førmeldte Niel Kristensen Intjore, som siden
blev ansat og var degn til sin død 1792.

I 1742 blev Jørgen Munch gift med en datter av Bernt Aslagsen Imenes (se foran).
Hun hedte Gertrud Bentsdatter og født 1720. De hadde kun en eneste søn og arving,
Jørgen Jørgensen Munch, født 1743 og død 1816. Han utvidede sin fars eiendom i
Lien ved å tilkjøpe 6 kalveskind ($\frac{1}{2}$ hud) 1781 for 210 riksdaler, så han kom til å
eie over 1 hud og 8 kalveskind i Lien og Liensekre. Han var sjømand og Danmarks-
farer, idet han eiet sluppen Resolutjonen og bygde desuten skonnerten "Tro og Håb"
i Morviken. Han var en god ven av Kristian Lofthus, fordi de begge var enige om å
give de såkaldte Nedenes Privilegier den videste fortolkning i retten til å selge
de hjembragte varer fra utlandet. Det var netop her Lofthus hadde gått for vidt
og pådradd sig en større mulkt i Arendal.

Jørgen J. Munch, der blev født 1743, blev først gift med Maren Svendsdatter Aa-
sen, født i Eide, døde 1804, 58 år gammel, og derefter 1810 med Helga Gundersdat-
ter Lien. Med sin første hustru hadde han 4 sønner:

1. Jørgen Munch, født 1776. Han budde på fædrenegården Lien og var både skibs-
kaptein og navigasjonslem. Han var gift med lensmand Jens Brandums datter Marie
Kristine, født 1778 i Strandfjorden, død i Lien 1839. Av deres 6 barn som over-
levde faderen, der døde i Lien 1842. (Merknad: Den ældste søn Jens Kristian
Munch omkom 1831 ved å falde overbord fra skibet "Jens Ruffen" ved Kap Finisterre.
Av hans søstre blev Anne Marie, født 1815, død 1853, gift med Ole Peder Hansen av
Langesund, der siden budde i Strandfjorden, og Maren Gurine, født 1816, død 1845,
gift med Lars Øvensen Hesthaven. Deres søn var Terkel Gurebu, født 1841, og Øven
Larsen, landhandler i Reddal. Søn av ham er Lars Torp). Den ældste av disse var
Georg Martinius Munch, som beholdt fædrenegården. Dennes søn Jørgen Munch, født

1855, blev bosat i Grimstad. Om Georg Martinus se senere.

2. Andreas Munch, født 1782, døde ugift som sjømand utenlands 1832.
3. Severin Fredrik Munch, født 1780.
4. Gjert Munch, født 1787. Disse to siste brødre budde på Liensekre.
5. Maren Johanne, født 1810, datter av Helga Gundersdatter - den siste hustru.
6. Anne Gurine, født 1815.

Gjert Munch var gift med Karen Isaksdatter fra Steithei på Justøi, født 1787, død 1875. De budde også en tid på Steihei i begynnelsen av det forrige århundre, før 1817. De hadde sønnen Sevrin Fredrik Munch, født 1718, der eiede et litet bruk i Håia (Håøya?), men budde også på Morholtdalen. Han forulykket 1859 på en Danmarkstur, - og Jørgen Tobias Munch, der som sjømand forlot hjemmet, men bosatte sig i i Holland. Endelig hadde de datteren Elisabet Marie Munch, født 1812, død 1887, gift med lodsens Jens Olsen Håøi.

Georg Martinus Munch, død 1797, var gift med Anne Olsdatter Tønnevold, født 1817, død 1864, som foruten nevnte søn Jørgen fødte ham datteren Olivia Matilde, født 1846, gift med skibskaptein Niels Nielsen, født 1839 på Morholt, og Maren Kristine, f. 1848, gift med skibskaptein Jakob Bentsen Munch, og Jensine Gurine, født 1850, g. m. kjøbmand i Grimstad Johan Danielsen Havstad, født 1846, død 1898, samt Jørgine Amalia, født 1852, g. m. skibskaptein Niels Jakobsen Molland, f. 1854, samt Marie, født 1857, død 1893 ugift, og endelig Sofie Henrikke, f. 1859, ugift.

Til Lien innflyttet i slutten av første halvdel av forrige århundre en mand fra Birkenes, Tønnes Ommundsen Rebsten, hans bror Niels Ommundsen Rebsten som eiet gården, døde av slag om våren 1859, og da han var velstående og ugift, tilfaldt der Tønnes Ommundsen en arv på adskillige hundreder av specidaler. Hans søn, som eiet Lien, var Omund Tønnesen Lien.

En anden mand fra Birkenes som kom til Mollandsbygden omkr. 1861, var Niels Olsen Flå. Han var også av god bondefamilie, men hans far, Ole Nielsen Flå, døde mens hans sønner var i skolealderen. Niels Olsen budde i Mollandskjær og levde helt op i dette århundre, han var født 1849. Broderen Salve Olsen Flå var natvegter i Lillesand, født 1845.

Morholt og Morholtmoen.

Når man kjører Sørlandsveien fra Molland til Grimstad, kommer man straks til Morholt og så op for en liten bakke i en liten dal til Morholtmoen, og straks efter henimot grænsen av Fjære herred ved Skaregrøms utmark deler veien sig fra Grimstad, og en gren går mot vest til Landvik kirke og Reddal.

Morholt, der utgjorde mellem 2 og 3 huder jordegods og nu omkr. 6 kr. på det største bruk i skyld, er rimeligvis engang utgått fra Molland, men gården omtales som hovedbruk 1593. Gården ligger i nordvest for Molland med en knapp kilometers avstand. På østsiden er en vakker skogbeklædt ås med løvtrær og litt barskog.

Den mest kjendte og fremtrædende familie på Morholt stammer fra Gunder Daniel-

sen . Han var født 1775 og levde helt til 1869. Han var gift med Margrete Larsdatter Intjore, født 1778 og død 1838. Hun var en søster av lensmand Anders Larsen Havstad og enken efter degn Niels Kristensen Intjore, der døde 1797. (Her er nokre rettingar som eg ikkje finn ut av). Gunder Danielsen var lensmand i Landvik, ansatt 1825, men fra 1822 forrettende i stillingen under forrige lensmand Anders Larsen Havstad, der blev fradømt stillingen 1825. Gunder Danielsen Morholt fratrådte som lensmand 1839, og lensmand Trondsen kom i hans sted. Tidlig hadde Gunder Danielsen vist hvad han dudde til. For Steener Steenersen i Lillesand førte han en kapperkutter, og da han mistet den, rodde han til Danmark i åpen båt og hentet korn. Dette var et vovestykke som han slap heldig fra.

Av Gunder Danielsen Morholts og hustrus barn må merkes:

1. Daniel Gundersen Morholt, født 1802 og død 1860, gift med Maren Jensdatter Støle, født 1803 og død 1869. Disse hadde igjen sønnene Gunder Morholt, født 1844 og død 1897 i Indien, Gustav Martinus Morholt, født 1831, Joakim Daniel Morholt og Mathias Godtleb Morholt, født 1839, der i 1855 druknet i Den spanske sjø. Av døtrene blev Margrete Gurine født 1834, gift med Jakob Jakobsen Molland, og Jakobine Tonette, født 1829, gift med blokmager Iversen i Grimstad.
2. Lensmand Daniel Gundersen Morholts anden søn var Lars Danielsen Morholt, gift med Anne Marie Olsdatter Håøi. Hans søn, kjøbmand Gunder Gundersen, Grimstad, født 1844, var gift med Marie Voss, en datter av Peter Boertmand Voss.
3. Mathias Gundersen Morholt, født 1815, gift med Anne Elisabet Holst, født 1818. Han var først kjøbmand i Grimstad, siden brønnevinskontrollør og endelig kasserer ved Grimstad sparebank.

Mathias Gundersens barn var:

- a. Peder Holst Gundersen, født 1848, kjøbmand i Oslo, gift med Anne Elise Glatved.
- b. Gunder Kristian Gundersen, født 1851, bokhandler i Grimstad, gift med Beate Staff.
- c. Claus Martin Gundersen, født 1856, skibskaptein, død ugift i Vestindien 1885.
- d. Halvdan Gundersen, født 1859, utskiftningsformand.

Strandfjorden.

Gården har sit navn av fjorden, men det merkelige med navnet er at det tidligere blev skrevet Strømsfjord, der bruktes ikke bare om fjorden og gården, men (om) hele Mollandsbygden. Helt op i Lofthustiden blev det bestemt at der skulde lægges en avdeling soldater ved Strømsfjord i Landvik for å sikre dig at bønderne ikke skulde gjøre oprør. Det besynderlige er også at Landviks befolkning holdt sig aldeles neutrale i Lofthusstriden, så denne foranstaltning var høist upåkrævet.

Strandfjorden var et gammelt handelssted både for utskibning av trælast og handel med varer, dels med de fremmede fartøier som la inn til stedet, dels med handelsmænd som budde der. En sådan handelsmand var Søren (Søfren) Hansen, som i 1644 blev mulkteret fordi han ikke hadde løst kongeligt handelsbrev og måtte derfor betale i bot 16 riksdaler. I eller ved Strandfjorden (i Morviken) blev stadig bygget fartøier. Et av de første større fartøier blev her omkr. 1640 bygget av to bønder i Reddal.

I midten av det attende århundre budde Kristopher Steenersen i Strandfjorden. Han var sjømand og omkom den 24de januar 1769 ved Sogndal (mellem Flekkefjord og Egersund) sammen med sin hustrus bror Halvor Aslaksen Strandfjorden.

Halvor Aslaksen eiet foruten hus i Strandfjorden tillike pladsen Amager under gården Stølen. Av hans efterladte arvinger må foruten Maren Aslaksdatter, der som enke blev gift med lensmand Brøndum, tillike nevnes Jens Aslaksen Åkre, Daniel Aslaksen, der budde på Skjelsøi ved Tromøi (midt for Arendal), samt Anne Aslaksdatter, enke efter Kristopher Jensen Liene og Thomas i Strandfjorden, som var kommet fra Ugland i Fjære, gift med Thorborg Aslaksdatter. Der var også utenlandske brødre, Magnus og Torjus Aslakssønner. Thorborg hadde før været gift med Terkel Pedersen Ugland, der døde 1810. Kristian Larsen Lund budde en tid i Strandfjorden 1812. Han hadde været sjømand, men overtog efter (farens) død, Lars Lund, gården Bakke på Molland, budde også en tid i Strandfjorden. Han var skibsfører og døde på Tingvold 1864. Se under Jakob Degn.

I Strandfjorden budde også skibskaptein Ole Peder Hansen fra Langesund, gift med Anne Maren Jørgensen Munch, født 1815 og død 1853.

Lensmand Jens Kristensen Brøndum var dansk av fødsel, født 1738 og død 1800. Han var gift med enke efter Kristopher Steenersen, Maren Aslaksdatter Strandfjorden, likeledes født 1738 og død 1822. De må være gifte før 1776, da deres søn Aslak Brøndum, der døde som styrmand i Kjøbenhavn, var født det år. Deres datter Marie Kristine Brøndum, født i Strandfjorden 1778, blev gift med en sønnesøn av degnen Jørgen Munch, der budde i Lien. Denne sønnesøn hedte også Jørgen Munch og døde i Strandfjord 1842. Sønne Georg Martinus Munch, der var født 1812, budde derimot i Liene. Hans søn Jørgen Munch, født 1855, budde i Grimstad. Se ovenfor om degn Jørgen Munchs sønnesøn og hans hustru Maren Kristine Brøndum og deres barn.

"Lensmand Brøndum blev 20de mai 1788 av en flerhet av Landviks bønder anklaget for uredelighet og for høi men efter flere førhør og tingsvidner blev han ved dom av 26de november 1791 frikjendt, og hans anklagere Niels

Andersen Hardeberg, Niels Larsen Dalholt, Markus Pedersen Birkedal, Anders Thorsen Birkedal, Arne (Omundsen) Beisland, Omund Larsen Grøsle, Lars Engelsen Skiftenes, Ole Engelsen Skiftenes, Tellef Guttormsen Birkedal, Anders Andersen Kiland, Kristen Sørensen Risdal, Even Nielsen Sollid, Aslak Andersen Nærbø, Ole Steensen Dokkedal, Kristen Perssen Udjus, Povel Andersen Birkedal, Åsmund Berntsen Østerhus, Jens Pedersen Røineland, En for alle og alle for en, dømte til å betale såvel den beregnede lovlige innstevningsomkostning 25 riksdaler 1 ort 4 skil, som og for en ekstrakt og tingsak til dommerne 12 rdl. 2 ort, 8 skil, til lagrettet 2 rdl., til aktor 8 rdl. og til lensmand Brøndum i kost og tæring 6 rdl., og for det spl. papir, som i saken burde være forbrukt 1 rdl. 1 ort, tilsammen 55 rdl. 12 skil, alt innen 15 dager efter dommens forkynnelse under

Tjore.

Gården Tjore ligger på sydvestsiden av Åkreelven og sydøst for Landvikvand på en forholdsvis vid slette, like inn til grænsen av flere gårder i Eide. Langs Åkrekanalen der fortsetter i Strandfjorden, går en høidestrækning beklædt med skog; den fortsetter ned til sjøen mellem Strandfjorden og Nørholmkilen. Mot nordvest er sletten åpen helt til Landvikvand sånærsom nogle lave fjellknauser. Husene ligger i nogle klynger helt op til Åkrekanalen, og på dens nordside ligger gården Åkre. En god kilometer fra kanalens munding ligger Åkre bro, og ikke langt fra begynner husene. Sørlandsveien, som her gjør en bøining mot nord på Tjoresiden, går tvert over sletten, men bøier syd igjen mot Nørholmen, der er Tjores nabogård i Eide.

For tiden er der på Tjore minst 10 à 12 bebudde hus; men i gamle dager var eiendommen mere samlet under nogle få eiere. Såvidt vites, har Tjore ikke været krongård, og heller ikke adelsgård. I skattefortegnelsen nevnes den først 1593, men den er en meget gammel gård.

Foe tiden er det samlede skyld mellem 35 og 40 skyldmark, og i ældre skylddeling var den mange huder. En av de enkelte gårder utgjorde i det attende århundre 3 huder jordegods.

En av de ældste kjendte menn fra Tjore var lensmand Gjeruld Nielsen, der levde i første halvdel av det attende århundre. Han var gift med Gjertrud Knudsdatter Åbel i Birkenes, en datter av lensmand Hover Knudsen Åbel, der døde på Lillesand eller på Birkenes 1770. Gjeruld Nielsen må være død omkring 1752, da hans hustru ved den tid var enke og giftet sig med Kristen Kjøbmand på Landvik, som døde 1758. Hun blev atter enke og giftet sig med Peder Hansen Lund 1760 og flyttet til Kristianssand. Gjeruld Nielsens søn Niels Gjeruldsen Tjore blev gift med Elisabet von Kampen, Arent von Kampens datter, født 1733. Niels Gjeruldsen var født 1716, gift

med Elisabet 1752 og døde 1769. Hans søster Anne Gjeruldsdatter blev gift med Lars Nielsen Lund på Molland. Elisabet blev igjen gift med Niels Torjussen Molland, der døde 1781. Hun arvet begge sine mænd og var ved sin død 1814 en mægtig kvinne, idet hun eiet 5 huder i Molland og 3 i Tjore. Hun døde barnløs.

Tellef Nielsen Tjore, født 1714, død 1755, blev gift med Søren Nørholmens datter Marie Kristine, født 1731, død 1769. De hadde blandt andre sønnen Niels Tellefsen, der var far til Tellef Nielsen Danevig, som solgte Nørholmen 1802. Se derom på et andet sted.

Havstad.

Denne vakre jordeiendom med 3-4 bruksnumere ligger på nordvestsiden av Landvikvand. Huserekken ligger i sollyset med fri utsikt over vandet, men er på nordvestsiden beskyttet av en skogklædt åsrygg, og hus og haver har på sin solside liggende den gamle Sørlandsvei mellom Landvik og Lillesand. Fra denne vei går en gammel driftsvei op over Dalholtmoen og helt op til Søndle i nordlig retning. Den er til nød kjørbar med vognredskap.

Husebygningerne og en del av den dyrkede mark ligger på sand- eller fjellgrund med en liten heldning mot vandet, i motsetning til Landvikgårdene der alle hviler på lergrund uten fjell eller sandmo.

Gården Havstad er nevnt i offentlige dokumenter allerede i 1491, og alle ting tyder på at der har været bebyggelse i den høie oldtid. Der skal findes helle-ristninger i et fjell, og der er funnet kar av klæbersten som vidner om meget gammel hjemmeindustri. Til Havstad hører intet vasdrag eller vandfald.

I det første kvartal av det nittende århundre budde lensmand Anders Larsen på Havstad. Han var en søn av Lars Intjore og født 1785. Hans ene søster Margrete Larsdatter var gift med den senere lensmand Gunder Danielsen Morholt. Den anden søster Karen Larsdatter Intjore var gift med Johan Schrøder (se ovenfor). Anders Larsens bror var Terkel Larsen Intjore.

Lensmand Anders L. Havstad hadde motstandere som anklaget ham for drukkenskap og uvederheftighet, idet det stadig gikk tilbake med hans familieforhold og økonomiske evne. Det faldt derfor ikke vanskelig å få ham fradømt sit lensmandsembede. Men allerede før dommen faldt 1825, hadde han innlevert sin avskedsansøking. Dommen lød på avsættelse. Anders Larsen døde 1829, 44 år gl. Gunnar Danielsen Morholt blev lensmand i hans sted. Han tok avsked 1839 og etterfulgtes av lensmand Throndsen.

Fra lensmand Anders Larsens enke solgtes Havstad 1830 ved tvangsauktion, og eiendommen kjøptes av Johan Nikolaisen Schrøder, 9 kalveskind for 726½ spd.

Johan Nikolaisen Havstad hadde med sin første hustru Karen Larsdatter Intjore følgende barn:

1. Daniel Johansen, født 1815. Han var i mange år prestens medhjelper ved Landvik kirke. Hans søn Johan Danielsen Havstad var kjøbmand i Grimstad, gift med en datter av Georg Martinus Munch, Jensine Gurine, født 1850. De hadde to sønner, Daniel Havstad der ugift som sakfører i Grimstad (står slik) og Aksel Havstad, gift

med en Østlandsdame og bor på Kirkengen (Prestengen) like ved Grimstad bygrense, meget velstående gårdbruker, er også eier av Ole Røeds gård i Øiestad. En anden søn av Daniel Havstad var Johannes Danielsen, gift med Andrea Osuldsdatter Grøsle, født 1865. Johannes Havstad omkom ved et ulykkestilfelle. Sønnen Daniel beholdt gården, men sønnen Tørres, der blev gift med en bondedatter fra Tveide i Birkenes, bur på Gjervoldsøi.

2. Niels Nikolai Johansen, født 1813, død 1899, gift med Karen Pedersdatter Imenes (se der). Budde en tid på Vardåsvollen ved Grimstad, nu gartner Fuhrs eiendom.

Vestligst på Havstad budde i midten av århundredet Andreas Havstad. Hans datter blev gift med skibsfører Ole Pedersen Høiland i Lillesand, hvor han også var huseier. De hadde en søn Peder, men både han og moren døde efter nogle få år. Ole Pedersen giftet sig igjen med Ingeborg Danielsdatter Frikstad i Randesund. Men dette egteskap varet ikke længe. Ole Pedersens skib forliste med hele mandskapet i Den mexikanske golf. Enken Ingeborg giftet sig igjen med Mathias Tellefsen Stensvand.

Dalholt.

Gården ligger like vest for Havstad under skrænten av den åsrygg som dækker Havstads nordøstside. Gårdene henger syd om denne skrænt omtrent sammen i sine jordflater. Men Dalholt ligger mere lunt og beskyttet mot veir og vind enn Havstad, skjønt den har utsikt både over en del av Landvikvand og Reddalsvand. Den ligger også mere ophøiet på en fjellskråning op mot åsen som her trekker sig tilbake i en knause like over husene. Her er et litet skar i åsen, hvorigjennem den gamle Sørlandsvei gikk op på Dolholtmoen østenfor, der strækker sig ganske flat østover mot Landvik, men avsluttes i Ringskleven i henimot 2 kilometers længde. Moen er flat som på et stuegulv og strækker sig videre inn gjennom moer og myrer helt til Søndlevand uten nogen større forhøininger. Mot vest har Dalholt en høiere ås, og mellom den og gården kommer en nokså vandrik bekk ned fra de omtalte skogsletter mot Søndle. Over denne ås lå veien til Reddal og begynte med en bratt kleiv op over, men gikk så bakom på åsens nordside over et skråfjell som har fått navnet Kjerringfallet, og så ned i en dal som kaldtes Grøvene med jevnt fall mot Reddal. Dette dalføre var bebudd av husmænd, og en av disse plasser var det bekjendte Haslelien, hvor "Haslelibispen", lærer Ole Håversen Haslelien hørte hjemme. Han var en av de tidligste lærere i Landvik.

Dalholt er en gammel gård og nevnes i offentlige dokumenter 1491 første gang. Der er uklarhet om navnet, som i ældre tider har været skrevet meget forskjelligt, men flere ganger er stavt Dalholt, og kanskje er det netop det rette navn. Men Rygh mener at det kommer av kvindenavnet Dalla - altså Dalles holt, men dette synes å være en mere søkt forklaring enn den som naturen anviser - et dalholt. Dette navn blir nu også mere optatt av folk som stammer derfra.

Den ældre befolkning på Dalholt er inngiftet i meget fremtrædende slegter, blandt andre Holstslegten i Grimstad og Vosslegten (uttales Fosslegten).

Ole Johnsen Dalholt, født 1720, død 1771, flyttet til Grimstad som gjestgiver omkring 1750. Han var gift med Margrete Gissing, en skipperdatter, født 1733, død 1785. Blandt deres barn var skibsfører Søren Olsen Dalholt. Han var gift med Sti-

na Helmer og hadde følgende barn:

1. Peder Nielsen Dalholt, født på Kiland 1794, kaldtes helst Per Kalvehaven fordi han budde der. Han blev i 1829 gift med Karen Marie Bjerke fra Romerike, men var i tjeneste hos presten Halmsted i Hommedal. De hadde følgende barn:
 - a. Niels Pedersen, gift med Inger Tomine Larsdatter Stensvand.
 - b. Georg Pedersen, hustruen var fra Gjennestad.
 - c. Sara Pedersen, gift med Olsen Danevig.
 - d. Åsille Elise.
 - e. Olava, gift med Stenson fra Holt.
 - f. Maren Kristine.

Hele denne familie reiste til Amerika og slog sig ned i Kansas og Missouri i og omkring byen St Joseph. Her skal kun tales om Niels Pedersen som i Amerika antog navnet Nels Nelson. Hans far Niels Pedersen slog sig godt frem som farmer, men Niels økede farmen i den grad at i norske penger blev han millionær. Han kom til å eie grunnen like inn til byen, og fra begynnelsen drev han en intens frugtavl. Han kom nemlig i besiddelse av en eiendom solgt med tvang, men beplantet med ca. 1000 frugttrær ved en tysker som hadde eiet den. - To av Niels Dalholts og Tomine Stensvands døtre Nora og Pearl foretog i 1802⁺ en reise til Orienten og Europa. De avgikk fra St. Joseph i februar og seilte fra New York til London og videre til Middelhavets havner, besøkte Athen, Palæstina, som de drog igjennem til Jerusalem, derfra til Egypten, så til Rom, Frankrike og Schweits. Derfra til Norge. Besøkte skolebestyrer Stensvand på Strømsbu, deres mors søskenbarn. Var der en uke og streifet om i Landvik, Eide og Birkenes. Reiste til Nordkap fra Kristianssand den 18de juni. Var senere (i) Trondhjem. Reiste over land til Oslo og derfra hjem til Amerika over England.

Om utvandringen 1846, da ca. 90 personer i et seilskib drog ut fra Grimstad omkring 9de september og kom til New Orleans julaften, er fortalt på et andet sted utførligen.

2. Ole Nielsen Dalholt, født 1797. Hans hustru hedde Anne Gurine og var fra Mandalskanten. De budde en tid på Rørmoen i Eide, men reiste til Amerika sammen med de andre 1846.
3. Johannes Nielsen, født 1804, død på Dalholt som ugift 1883. Begge disse brødre, Ole og Johannes Dalholt, var meget musikalske. De utdannet sig i fiolinspil i Arendal hos den bekjendte Blind-Anders, stadig søktes av unge fiolinspillere langs hele Agderkysten. Den tid var det ganske almindelig å spille i brylluper for betaling; fiolinspil ansås derfor som en slags kunstnerisk binæring, som endog blev beskyttet ved privilegier. Men efter at broren Ole var reist til Amerika, ophørte Johannes med å spille i selskaper av hensyn til drikken.
4. Maren Nielsdatter Dalholt, født 1790, blev gift 1811 med Lars Andersen Dalholt. De hadde følgende barn:
 - a. Johannes Larsen Dalholt, født 1814, utdannet som underoffiser og blev politikonstabel i Grimstad, men reiste med sin familie til Amerika.

+) skal vera 1902.

- a. Peter Boertman Voss, født 1854. Handelsfuldmægtig i Grimstad.
- b. Marie Voss, født 1856, gift med kjøbm. Gunder Gundersen, f, 1844, søn av skibsfører Lars Gundersen og sønnesøn av lensmand Gunder Danielsen Morholt. Bor i Grimstad.
- c. Lovise Voss, født 1862, musiklærerinne i Grimstad.

Lars Johannes Holst, født 1782 og hustru Kristine Margrete Dalholt, født 1782 og hustru Kristine Margrete Dalholt, født 1783, død 1844, hadde følgende barn:

1. Søren Dalholt Holst, født 1811, død 1885, gift med Katharine Krohn i Bergen, hvor de også budde: Barn:
 - a. Henrikke Holst, født 1837, gift med kjøbmand i Bergen, Karl L. V. Tresselt. Datteren Katrine Elisabet var gift med en søn av provst Hauge ved Landvik (fra 1856 til 1870) Niels Holby Hauge, født 1848 i Vik, hvor hans far da var prest.
 - b. Lars Kristian Holst, født 1848, redaktør, først av Bergens Tidende, siden av Dagbladet i Oslo.
 - c. Kristine Margrete Holst, født 1850, gift med theaterdirektør i Bergen, Niels Weckshorn, død 1879.
 - d. Wollert Krohn Holst, født 1855, kjøbmand i Bergen.

Hesthagen.

Gårdens beliggenhet viser at den opprinnelig har utgjort en del av Intjore. Medens Intjore hører til de først nevnte gårder i Landvik, nevnt 1427, nevnes Hestehagen først i 1670. De fleste større gårder i Landvik nevnes første gang 1593. Hestehagen er for tiden et samlet bruk på over 12 skyldmark, men herunder hører en parcel som er utgått fra Vatnestrand. Hesthaven ligger ved siden av Intjore, nærmere Landvikvand. Intjorekilen som den kaldes, som fører inn fra Landvikvandet, er ved Hestehagen nesten uttørret etter utgravningen av Landvikvand. Ved Hestehagen ligger broen, hvor veien fører over til den gamle hovedvei mellom Landvik og Lillesand, men den nye vei fra Dalholtbroen til Hestehagen går et godt stykke langs Redalsvandet forbi Eineid, hvorefter den bærer hen til Hesthagen. Ved slutningen av det attende århundre inntil 1798 budde i Hesthagen Niels Intjore, degn i Landvik og Eide etter Jørgen Jørgensen Munch, der døde 1754. Niels Kristensen var født 1719 og døde 1792, gift 1759 med Margrete Larsdatter Intjore.

Ved folketellingen i 1801 opføres følgende i Hesthagen:

I. familie:

1. Jakob Nielsen, husbonde, 36 år gl. degn (ved Landvik og Eide)
2. Hustru Anne Olsdatter, 34 år gl.
3. Søn: Niels Jakobsen, 5 år
4. do Ole Jakobsen, 2 år
5. Sigrid Jakobsdatter, 4 år
6. Niels Mortensen (Martinsen?), tjenestegutt, 16 år gl.
7. Mette Marie Knudsdatter, tjenestepige, 16 år gl.

Under Molland er denne familie ført videre. Se der.

Jakob Nielsen var degn i Landvik og Eide til 1826, da han selv tok avsked. Hans søn Jørgen Jakobsen kom i hans sted, og han var tillike lærer i Landviks og Mollands kredse. Han tok avsked 1846, da Gjert Sørensen blev ansatt som kirkesanger og

lærer. -

Jørgen Jakobsen var født senere end 1801 og er derfor ikke opført her. Jakob Nielsen var 3 ganger gift. Med den siste hustru fik Jakob Nielsen Molland og flyttet dertil 1815, - Jørgen Jakobsen døde 1877.

II. Den anden familie i Hesthagen 1801 var:

1. Anders Larsen, husbonde, 30 år gl.
2. Hustru Åse Christophersdatter , 33 år gl.
3. Tone Andersdatter, 3 år gl.
4. Inger Andersdatter, 2 år gl.
5. Guri Christopherdatter, hustruens søster, 50 år gl.
6. Ingeborg Katrine Andersdatter, 13 år gl., tjenestepige.
7. Anders Guttormsen, 11 år, i tjeneste.

I 1723 hedde de to bønder i Hestehagen Jens Andersen og Terkel Olsen. Det er sandsynlig at Anders Larsen nedstammer fra Jens Andersen, og Terkel-navnet kommer til gården siden, men formentlig under andre slechter. Hestehagen var den gangen 2 huder jordegods.

Det ene bruk i Hestehagen, som Jakob Degn hadde, blev omkr. 1816 solgt til Øven Terkelsen, men der gikk flere år hen før Øven også kom i besiddelse av det andet bruk. Øven Terkelsen, der skal være av dansk slekt, var en energisk og driftig mand, som slog sig godt frem på skog- og gårdhandel, så han kunde underlægge sig begge bruk i Hesthagen. Øven Terkelsen, født 1790 og død 1856, budde i Hesthagen antagelig fra 1816 eller litt senere. Den forrige eier Jakob Nielsen Degn var fraflyttet flere år i forveien og budde da på Molland.

Øven Terkelsen var gift med en datter av Ivar Johnsen Skåre, som da budde på Lunden i Reddal. Hun hedde Anne Birgitte Ivarsdatter. Hun hadde mange søsken, hvorom senere.

Deres søn var Lars Øvensen, der må være født omkr. 1816, og han blev boende i Hestehagen og blev eier av den efter farens død. Hans hustru var Maren Gurine fra Molland, en datter av Jørgen Jørgensen Munch og Karen Kristine Brøndum. Hun var født 1816 og døde 1845. De hadde barna:

Terkel Larsen - budde på Gurebu, f. 1841.

Martinius Larsen

Øven Larsen - bor i Thorp i Reddal.

Gustav Emil Larsen

Alida Margrete Larsdatter.

Anna Alvilde "

Ida Kristine "

I huset budde ennu enken efter Øven Terkelsen, Anne B. Ivarsdatter (opført efter folketellingen 1865).

I dette århundre bur en ny familie i Hestehagen, nemlig Kristen Halvorsen Tjontveit. Han er født på Tjontveit 1868 og gift med en sønnedatter av Andreas Rebstad

i Birkenes. Hans hustrus bestefar var Gunder Kristensen Vestre Flå, og hendes bestemor var Åshilde Nielsdatter Rislå. Hendes mor hedde Kathrine Gundersdatter Vesterflå og far Åge Andreassen Rebstad. Halvor Tjøntveit var gift med Gunder Flås søster Johanne Kristensdatter. Hun var Kristen Tjøntveits Mor. Tjøntveitfamilien stammer på farssiden fra gården Møglebustad i Vegusdal, en nabogård til Skåre, der Iver Lunden var kommet fra. Møglebustad var i tidligere dager embedsgård for fogder og sorenskrivere. - Halvor Tjøntveit var i mange år ordfører i Birkenes.

Kristen Tjøntveit har mange barn, hvorav en søn er gårdbruker i Nærebø. I Hestehagen finnes nu en god rævefarm.

Hestehagens husebygninger, opført av Terkel Gurebus søn, hører til de best anlagte og mest moderne i Landvik.

Intjore.

Intjore ligger ved den sydvestlige lange, smale kil av Landvikvandet, omringet øst og syd av Eide herred og har Hestehagen til nabo mot nord. Arealet utgjør ca. 3 kilometer² når skog og jord slås sammen. Det meste av eiendommen ligger fladt, og husene ligger ikke langt fra den omtalte kil av Landvikvandet. Mot vest har Intjore Vatnestrand og Tyssekil til naboer. Veien fra Intjore fører nordover om Hesthagen og over kilen, som nesten er uttørret, og op om Reddalsvand til Dalholt, hvor den forbindes med det øvrige veinet i Landvik. En gammel vei fører hen mot veien mellom Tyssekil og Kalvelfjorden, men den er ikke kjørbær. Intjore har flere bønder med et samlet skyld av ca. 30 skyldmark. Intjore adskilles fra gården Tjore ved gårdene Haneto og Koksnes, der ligger i Eide i en smal tunge som går op fra Nørholmen til Landvikvand. Gården nevnes alt 1427.

I første halvdel av det attende århundre har Lars Larsen budd på Intjore. Hans søster var Margrete Larsdatter (den eldre), som i 1751 blev gift med degnen i Landvik, Niels Kristensen, der en tid også budde på Intjore efter sit giftermål, hvorfor han kaldes Niels Intjore.

Lars Intjores søn Anders Larsen, født 1775, død 1829, var en tid lensmand i Landvik og budde på Havstad, men han blev i 1825 fradømt sin lensmandsbestilling (se Havstad). Hans søster Margrete Larsdatter den yngre, født 1778, var gift med lensmand Gunder Morholt (se der). En anden søster, Karen Larsdatter Intjore, var gift med Johan Nikolaisen Schrøder på Havstad og var således mor til Daniel Havstad og Nikolai Vardåsvollen.

En bror av Anders Larsen Intjore var Terkel Larsen Intjore, der budde på fedrenegården.

Nærebø.

Nærebøgårdene er tilsammen den største samling av eiendommer under ett navn i Reddal, men man regner da både nedre og øvre Nærebø sammen, og da utgjør Nærebønavnet henimot 70 skyldmark, i tidligere skyld var det mange huder. Gården nevnes først 1593, men den er meget eldre. Gårdene ligger i morgensolen på Reddals vestside like ved Reddalselven som gjør bøining hen mot disse gårder, som tildels lig-

ger i et bakkeheld, dannet av det mot vest tilstødende høiland, der når sin største høide i Sjøåsåsen, 191 meter.

Fra Nærebø går en gammel vei op Nærebøkleivene over et skar i Sjøåsåsen til Kvensevand og videre til Lindvand og gården Stien. Det er den gamle "Bærestien" som først ender ved Birkeland i Birkenes. Der fører også en gangsti op over til Nærbømyrene vest for Einerfjell. Til øvre Nærebø hører en del av den skogrige Søndlesøi. Nærebøskogene er de største i Reddal, og Nærebømyrene er flere kilometer lange, og det meste av dem er dyrkbar mark. De ligger ca. 160 meter over havet.

Historiske begivenheter har grebet adskillig inn i Nærebø.

Vi skal først merke at en datterdatter av Henrik Friis på Molland, som døde 1664, blev inngiftet til Nærebø. Hun hedte Femia og har levd i anden halvdel av det 17de århundre. Hendes mand i Nærebø hedt Peder Sørensen (Søfrensen). Han var født 1629 og døde i januar 1692. Peder Sørensen stammet fra lagmanden i Agder, Peder Jørgensen, hans søn var Søren Pedersen tolder i Riisør. Hans søn var igjen Peder Sørensen Nærebø. Med Femja hadde han 3 døtre som alle blev gifte med bonde-sønner. Disse giftermål er da foregått omkring 1700-tallet, enten noget før eller noget senere, men det har ikke lyktes å klarlægge disse giftermål nærmere.

I begynnelsen av det attende århundre levde Kristen Nærebø. Av hans barn kjendes Even Kristensen og Berte Kristensdatter. Hun blev gift med løytnant Karsten Boe, der døde på Fevig 172-. Berte døde 1771, 78 år gammel. Hun var altså født 1693, og kan godt være av Friisætten. Hun hadde før været gift med Ånen Halvorsen Fevig og hatt med ham datteren Else, men allikevel gik eiendommen over til Boeslekten, som holdt sig på Fevik i 250 år.

Med Karsten Boe hadde hun følgende barn:

1. Kristen Boe, degn i Eidanger, budde i Dypviken ved Porsgrund.
2. Regina Boe, gift i Skien.
3. Dorthea Boe, gift med Terkel Torstensen Fevig.
4. Susanne, død 1794, gift med Abraham Jonassen Hesnesøi.
5. Ånen Boe, eier av gården Fevig.
6. Kristen Boe, budde først i Grimstad, senere på Fevig.

Steddatteren Else Ånonsdatter blev gift med Jens Terjesen Fevig og døde barnløs 1792.

Ånen Karstensen Boe, født 1732, død 1729, blev altså på Fevig, gift med Ingeborg Jakobsdatter, og hadde blandt mange barn

Karsten Ånensen Boe, død 1855. Med sin hustru Anne Dorthea Jakobsdatter, født 1778, død 1835, hadde han mange barn:

Ole Karstensen Boe - Fevik. Han var skibskaptein, skibsbygmester og skibsreder. Han døde 1874, men hans Hustru Kirsten Kristensdatter - Jensen Birketveit, født 1801, levde til 1889. Av barna var:

1. Kristen Boe, født 1835, død 1884, skibsreder i Arendal.
2. Karl Anton Boe, født 1837, sakfører i Arendal og eier av Lunde i Øiestad.
3. Kristian Theodor Boe, født 1838, skibsreder i Arendal men budde helst på sin villa på His.

4. Jakob Boe, født 1840, skibsreder. Budde først på Fevik, siden i Arendal og flyttet omkr, 1895 til Oslo.
5. Ånen Boe, født 1841, fullmektig i revisjonsdepartementet.
6. Gustav Bertinius Boe, sakfører i Oslo.

I andet halvdel av det attende århundre budde Aslak Andersen i Nærebø. Overfor tidens spørsmål var han mere årvåkent innstillet enn de fleste i Landvik, også en ven av Kristian Lofthus. Men Landvik sogns bønder var ellers gjennomgående neutrale i denne bevægelse, Det viste sig derved at da Aslak Nærebø forelagde bønderne ved Landvik kirke en skrivelse til støtte for Lofthus, vilde bønderne ikke undertegne. Jørgen Munch var den eneste han fikk med sig.

Derimot gikk bønderne med på neste år å anklage lensmand Brøndum, og her var netop Aslak en av lederne. Det endte med tap for bønderne og seir for Brøndum.

Av Aslak Nærbøs barn hitsettes:

1. Jens Aslaksen Nærebø, født omkr. 1790, gift med Berte Pedersdatter Øigaren, en datter av Peder Knudsen Imenes. Hun må være født omkr. 1800. Barn:
 - a. Peter Andreas Jens Øigaren, født 1836, gift med Margrete Tjomsland, født 1838.
 - b. Lasse Jensen - budde på Ås, gift med en datter av Anders Solberg.
 - c. Anne Birgitte Jensdatter, født 1828, gift med Ånen Ånensen Tveiten i Birkenes, budde først på Tvede i Østremoland, siden som enke i Nærebø, hvor hendes datter blev gift.
 - d. Maren Jensdatter Øigaren, født 1831, død ugift.
2. Grete Aslaksdatter Nærebø, født ca. 1785, gift med lensmand Mads Olmundsen, født 1769 i Birkelien på Mosfjellhei i Birkenes, skoleholder inntil 1805, ekteskapet inngikkes og siden lensmand i Birkenes, død 1844.

Mads Risvand var en av sin tids mest fremragende menn, særlig sørget han for skolen og veivesenet, som begge i hans tid gjorde betydelige fremskritt i Birkenes. De hadde følgende barn:

- a. Åsmund Madsen - budde på Tjomsland, gift med Gjertrud Nielsdatter. Hadde datteren Mathilde.
- b. Andreas Madsen - budde også på Tjomsland, gift med Katrine Nielsdatter og hadde barna Niels, Margrete, Mads, Osmund, Syvert. Den siste seminarist og lærer- medeier av gården Vatne. Mangeårig ordfører i Birkenes - ugift. Niels Unander på Vatne og Harald Unander i Birkenes er dattersønner av Niels Andreassen Tjomsland og stammer altså fra Risvand og Nærebø.
- c. Ole Madsen, gift med sin brors enke Gjertrud - budde på Tjomsland til 1867, da han med hele familien reiste til Amerika.
- d. Mathias Madsen, budde i Øigar ved Birkeland, gift på Tvensbek.
- e. Karl Tobias Madsen, budde på Tveide, gift med en datter av Guttorm Larsen på Birkeland.
- f. Åshilde Madsdatter Risvand; først gift (med) Niels Østerhus (ved Hobbesland), senere med Samuel Glamsland.
- g. Marie Madsdatter Risvand, gift med Bent Tønnesen, budde på Grødum.

Dokkedal.

Gården Dokkedal ligger lengst mot syd på den flate Reddalsslette, syd for gården Udjus, og når Reddalsvand. Syd for gården kommer et par små elver ned fra skogen i vest. Den største av disse er dog i flomtiden nokså vandrik og kan drive både sag og møllebruk. Den kommer fra den ovenfor 148 meter høit liggende Nærebøtjern vest for Sjasåsen og Einerfjeld. Den går gjennom Kvensevand, der ligger 105 meter over havet. Lenger nede ligger Stenvandet 86 meter over havet. I lange tider har der været industrielle anlegg. Rygh mener at det (er) elven som har gitt gården navn. Dokkedal skulde altså komme av Dokka, som oprinnelig kan ha været elvens navn.

Dokkedal nevnes først i offentlige dokumenter i 1670. Dokkedal, der tidligere hadde et skyld av omkr. $1\frac{1}{2}$ hud, skylder nu omkr. 6 skyldmark og hører således til de middels store bruk. Til Dokkedal fører vei om Udjus. En gammel gangevei har ført gjennom skogen syd for Hisåsen til gården Vatne i Vestremoland, en nabogård på 5 kilometers avstand. Fra Vatne er kjørbar vei til Lillesand.

Det er med Dokkedal som med mange andre gårder i Landvik, et stammehjem for mange fremragende menn og kvinner. Fra Dokkedal stammer både biskoper og prester.

Lars Klemmetsen Dokkedal var født 1685, død 1743, skibskaptein, og hadde hus i Grimstad. Med sin hustru Elen Kristensdatter hadde han 4 døtre og 4 sønner.

1. Ingeborg Larsdatter Dokkedal, født 1711, gift med kaptein Peter Stoltenberg.
2. Karen Dokkedal, født 1715, gift med skibsfører Peder Trulsen Juell.
3. Maren Dokkedal, født 1717, gift med gullsmed Ole Stoltenberg.
4. Elisabet Hammans Dokkedal, født 1728, gift først med Mads Hansen Dahl, død 1761 på reise i og siden med Niels Kristensen, født 1711, død 1788. Med sin første mand hadde hun datteren Elen, født 1756, som blev gift med Anders Sørensen Gjessing, og med sin anden mand hadde hun datteren Anne, født 1770.
5. Kristen Larsen Dokkedal, skibskaptein, døde i England 1743.
6. Ole Larsen Dokkedal, født 1721, skibskaptein, gift med Ellen Bolette Gregersen, budde i Kristianssand.
7. Fredrik Larsen Dokkedal, født 1725, død 1782 som kjøbmand i Stavanger, gift, men barnløs.
8. Lars Larsen Dokkedal, født 1731. Skibskaptein, og gift med Marthe Marit Bøhn. De hadde flere barn. Først bosat i Grimstad, siden i Kristianssand.
 - a. Ingeborg Marie Dokkedal, gift med sogneprest til Vestremoland Jens Nielsen Lassen, død 1810. Han var en usædvanlig avholdt geistlig og prædikant og fikk også ros av sin biskop. Men han var ikke enig med biskop Hansen om innførelsen av den Evangelisk Kristelige Salmebok som kom ut 1798, da han anså den altfor meget lempet efter den rasjonalistiske ånd. Biskop Hansen (fra 1796 til 1804) var derimot rasjonalismens forkjemper og talsmand. Deres søn var Jens Nielsen Lassen, først prest i Bjelland, siden i Tveit, hvor han døde av slagtilfelle under prestegårdens brand 1818.
 - b. Elen Dorthea Dokkedal, gift med klokker Thorkel Arup. Deres søn var biskop Jens Arup i Kristiania.
 - c. Helene Fredrikke Dokkedal, gift med Søren Martinus Schive, født 1771, først prest til Lunde ved Flekkefjord, siden i Ringebu i Gudbrandsdalen.
 - d. Pernille Katrine Dokkedal, født 1770, døde ugift.

e. Lars Kristian Dokkedal, kapellan til Østremoland, nedskriver av en dagbok som finnes i Arendal. Død 1805.

Jens Nielsen Lassen, født 10. mars 1761 og død som sogneprest til Tveit 1818, hadde blandt mange følgende sønner:

1. Paul Brodal Lassen, født i Bjelland 1795, død som stiftsprovst i Kristianssand 1883.
2. Niels Jensen Lassen, født 1807, død 1883 som provst og sogneprest i Rakkestad.

Av yngre folk i Dokkedal må merkes Lars Dokkedal, hans søn Johannes Larsen i 1856 blev gift med Aashilde Kristensdatter Promsnes i Birkenes og budde en tid på Gusdal. En søn, Lars Johannessen Dokkedal, blev gift med Gusta Mathilde Larsdatter, (en datter) av Lars Guttormsen og hustru Olene Olsdatter, som budde på Berge ved Grimstad.

Udjus.

Denne gård ligger på sletten mellom Nærebø og Dokkedal og omfatter flere bruk. Udjus betyr utlys, det vil si et sted hvor man har god utsikt over omgivelsene; men det er især mot Reddalsvand at utsikten åpner sig. Nogen forklarer navnet således at gården opprinnelig het Utihus = det ytterste hus i bygden. Navnet nevnes første gang i offentlige dokumenter i 1593 og skrives da Udgius, i 1601 Udgyus, i 1610 og 11 Wdgius. 1723 og siden har navnet alltid været skrevet Udjus.

Av kjendte navner i forrige århundre kan nevnes Terje Udjus, gift med Helene Bentsdatter Holte i Birkenes. Hun var en tante til den Åshilde Kristensdatter som blev gift med Johannes Dokkedalen. Blandt deres barn må nevnes Terkel Udjus, der led av fallsyke i mange år, og så vidt vites døde ugift. En søn, Bent Terjesen Udjus, skulde være skibsbygger og er kanskje identisk med Bent Morviken.

En anden familie i Udjus var Anders Udjus's familie. Sønnen Klemmet Udjus's enke kjøpte sammen med Anders Kristian Nærebø i første halvdel av forrige århundre et hus på Ruffen i Grimstad, men det blev i 1854 solgt for 500 spd. til Mathias Gundersen i Grimstad. Huset blev siden benyttet som telegrafstasjon. Anders Udjus's familie har holdt sig i slekt med Grimenesfamilien, som stammer fra Ånen Grimenes, som døde i femtiårene i forrige århundre.

Av samme familie var også Ole Udjus kommet. Han var en tid lærer i Birkenes, men døde av tæring omkr. 1862.

Udjus var et av de første steder i Reddal hvor man begynte å bruke finere kostbare tapeter til væggetrækk. Særlig var værelserne hos Terje Udjus prydmessig utstyrte med tapeter.

Grenden.

Gårdene Torp, Midtstue, Ustrus (Østerhus) og Møretrø lå i en rad langs den gamle Sørlandsvei som gikk tvert gjennom Reddal fra Grøvene til Nærebø og videre vestover skogene. De kaldtes derfor ofte tilsammen grenden, da de lå i Reddals centrum og var noget for sig selv.

Av de nevnte gårde er Torp utvilsomt ældst, og kanskje den først ryddede gård i

Reddal. At navnet har noget med "Ridder Thoreb" å gjøre, hører til digtningen. Thorp eller Torp hører nærmest i betydning til et ryddet sted og er i slegt med ordet Dorph eller Dorf i Tyskland. Av samme stamme kommer ordet "torv" i Norge - et åpent sted i byen. Skrivemåten har været Torpp i 1593, Toerp i 1690 og Torp siden 1723.

Av den ældre befolkning nevnes Olav Torp og Kristian Torp, men de gamle Torp-familier forsvinner og nye kommer istedet.

For tiden er det den gamle familien i Hestehagen som er rykket inn og har ledelsen på Torpgården.

På Torp er der nu et betydeligt landhandleri som er grunnlagt av Lars Hesthagens søn Øven Hesthagen den yngre. I sine yngre dager gikk han på Ullmanns folkehøiskole i Prestdalen i Gunnar Slagters hus 1875 vel henimot 18-20 år gammel. Siden startet han handel i Grimstad, men for mange år siden slog han sig ned i Reddal, og det viste sig at ideen var utmerket, da Reddal absolutt måtte være stedet for en landhandler, så isolert som den store, herlige og velstående bygd både har været og er.

Allerede lærer i Reddal, Lars Larsen Tyssand forsøkte sig som landhandler i Reddal omkr. 1860, men han drev ikke handelen tidsmessig, idet varene lå hulter til bulter sammenstuet på et stuegulv uten innredning til butikk - uten disk og hyller, og hans handelsvare var hovedsakelig mel og korn, samt kaffe og sukker. Han blev vel mere moderne med tiden, men det er sikkert Øven Hesthagen som har gitt landhandelen i Reddal det rette, moderne sving, så den går efter merkantile, moderne regler.

Øven Hesthagens hustru er en datter av Daniel Havstad, og de har sønnen Lars Øvensen Torp, den forrige ordfører i Landvik. Lars Torp er en fremragende, kundskapsrik mand og meget anset i Landviks herredstyre. Han er gift med en datter av Bendiks Imenes og har flere barn.

Det neste hus i Grenden var Miststue. Navnet sier sig selv. Det var den midtre stue. Altså: Torp er bygget først, så Ustrus, så er der kommet en midtstue imellem, det er Mistue eller Midtstue.

Av ældre tid nævnes i Midstue Knud Johnsen i første halvdel av forrige århundre. Det var hans søn John Knudsen Midstue, Mathias Knudsen Ustrus, Kristian Nielsen Nærbø og Andreas Nielsen Havstad som tilsammen opførte hus på Ruffen i Grimstad 1848 på en tomt tilhørende Svend Villemssen Ruffen. Bare tomten kostet den tid 350 spd. eller 1400 kroner.

Gården Ustrus betyder det ytre hus. Det har været adskillig bryderi blandt historiegranskerne å skille denne gård fra Østerhus ved Molland, og adskillige feiltagelser grunner sig på en forveksling av navnet, for i ældre tid stavtes begge gårde likedan - Østerhus.

I tyveårene i forrige århundre budde i Ustrus en gren av Stensvandsfamilien; den var i nær slegt med Imenesfamilien idet Håver Nielsen Stensvand og Knud Nielsen Dalene som var far til Peder Imenes, var søsken. Håver Nielsen Stensvand var født 1749 på Væting i Herrefos. I 1801 flyttet han til Stensvand, og i 1820 kjøpte han

Ustrus til sine to yngste sønner, Knud Håversen og Tellef Håversen. Men Håver og hans hustru Ådborg Larsdatter, født på Flåstøl 1752, fulgte med og (bodde) siden i Reddal til sin død og ligger begravet ved Landvik.

I 1830 blev hele den daværende del av Stensvandfamilien fordrevet ved odels-søksmål, og Knud Håversen kjøpte et bruk i "Hauene" tett med "Grenden", og omtrent samtidig døde både Håver Stensvand og hans hustru Ådborg.

Knud Håversen giftet sig med Astrid Ivarsdatter Lunden og blev således i svogerskap med Arne Beisland som fikk søsteren Berte Ivarsdatter. Av de andre søstre blev en gift med Peder Nørholmen, hans anden, en anden blev gift med Øven Hesthagen og en tredje blev gift med Anders Holte i Amerika.

Tellef Stensvand kjøpte i 1830 et brug i Landvik av Madame Steenersen nord for kirken, men dette bruk byttet han bort med sin ældste bror Niels Håversen som var odelsmanden til farsgården på Stensvand. Niels kom derfor til å bu på Landvik, og Tellef Stensvand kom til odelsgården på Stensvand i Birkenes igjen. Tellef Stensvand var født i Kjærestrom i Birkenes 1797 og gift med Anne Marie Larsdatter Moen ved Landvik. Niels var gift med hendes søster Anne Katrine Landvik (Se om ham under Landvik).

Tellef Stensvand og Anne Larsdatter Landvik fikk 8 barn, fire gutter og fire piger som alle levde op. Den yngste av disse gutter er nærværende nedskriver, skolebestyrer Arent Stensvand, født på Stensvand 16/3 1844.

I 1846 reiste Knud Håversen, som da budde på Hauene, til Amerika. De hadde 3 gutter, Helmer, Ivar og Olav, som altså blev med. Men Knud Håversen blev syk ombord og døde ved ankomsten til New Orleans, hvor han ligger begravet. Se om denne reis på et andet sted.

Den fjerde av gårdene i rekken på nordsiden av veien, var Møretrå, betyder sikkert oprindelig Myretrå. Nogen mener Mauretrå er det opprinnelige navn, men dette er neppe riktig. Andre mener at det kommer av en meget brukt farveplante som heter madra galium boreale som kan ha vokset der, men blit nedtrampet.

I 1793 skreves navnet Myrretrå, øvre og nedre, i 1601 Myrretrå, i 1610 og 11 var navnet Myrrethrå, i 1670 Mørretrå og i 1723 og siden er navnet Møretrå, men uttales i daglig tale Møretrø. Der er mange bruk, og gården grænser nærmest til skogen østenfor og ligger således lidt lunere enn de andre i rekken.

I midten av forrige århundre budde i Møretrå en mand fra Birkenes, Elias Olsen Flå, født 1801. Hans hustru Johanne var født i Møretrå.

Jåvold.

I intet navn i Reddal er der så stor forskjell på skrive måte og daglig uttale som Jåvold, der har været stavet Hiamuold i 1593, 1601, 1610 og 1611. I 1670 hedde gården Hiambuold og 1723 Hiamvold. Slegten som hører hjemme på gården, skriver dels Jamvold, dels rett og slett Jåvold, som synes å være det retteste navn. I uttalen har nedskriveren herav, som er over 91 år, aldrig hørt andet til daglig enn Jåvold eller Jåvoll. Gården ligger under en lav hei sydøstlig på sletten, meget

vakkert. Man mener at navnet er opkaldt efter en Hjalmar som engang skal ha budd der, men ellers er opprinnelsen til navnet usikker. At navnet har noget med lja eller slåtte å bestille, er ikke rimelig.

Der er 3 å 4 bønder på Jåvoll, og de familienavner som knytter sig til gården i eldre tid, er Ånen Jåvoll og Petter Kristensen Jåvoll. Ånen Jåvold levde i første halvdel av forrige århundre og hadde blyrenne til å lage blyvindusprosser med, og merkelig nok hadde han adskillig å gjøre, thi blyvinduer var på den tid i mode. Han arbeidet også lygter med glass innsatt i bly.

Av hans to sønner var den ene snekker og den anden d(r)eier, og begge flinke håndverksfolk.

Petter Ånensen Jåvoll var den ældste. Han var gift med en datter av Aslak Gittmark og budde en tid i Flørenes. Datteren "Gitta" blev gift med en skibsfører fra Kirkeklev ved Lillesand, og sønnen Martinus Pettersen var skolegutt i Flørenes 1866, da Petter budde der. Men i 1867 byttet brødrene bosted, så Petter kom tilbake til Reddal, og broderen Johannes Ånensen Jåvoll, der var dreier, kom til Flørenes og blev som meget gammel mand gift med en temmelig ung pige fra Landvik, datter av graveren Anders. De fikk flere barn. Martinus Pettersen blev eier av gården Jåvold som odelsmand.

Johannes Jåvold var adskillig musikalsk. Han spilte fiolin; kunsten hadde han lært av Blindanders i Arendal. Han var ikke den eneste fra Landvik som besøkte den blinde spillemand i Arendal, der skulde være den flinkeste spillemand på Sørlandet på den tid.

Petter Christensen Jåvold skulde være i slekt med Ånon Pettersen, kanskje søsken. Han hadde adskillige barn, hvorav to blev utdannet som ingeniører på den Polytekniske skole i Kristiania. En søster av disse blev gift med lærer Rollef Olsen, der døde som bestyrer av Strømmens skole ved Arendal og hadde mange barn, hvorav Petter og Rolf blev lærere, og Olav eier av gården Bie i Øiestad. En anden søster var gift med kjøbmand i Strømmen, Mathisen, der døde som handelsreisende. En bror levde som ungkar hos Rollef Olsen på Bie. Alle disse nevnte søsken, som var barn av Petter Christensen Jåvoll, er nu døde.

Til Jåvoll flyttet inn omkr. 1890 Tellef Torjussen Rislå, gift med Tomine Tellefsdatter Villona ved Håbbesland. Tellef var født på Rislå omkr. 1834 og døde for nogle år siden. De har efterlatt sig flere barn.

Til Jåvoll hører et stenbrudd som skal være adskillig verdifullt.

Lunden.

Lunden er den nordligste gård i Reddal og ligger lunt opmed skogen og fjellene - derav dens navn. Fra Lunden går en gammel driftsvei inn mot Søndle til Lundesanden under Rossefjell. I gamle dage da man la færdsselsveiene mere over isene enn nu, har der sikkert været en færdsselsvei sammenhengende helt til Lindtveit i Øiestad og derfra videre til Arendal. Men veiens hovedbetydning var tømmervei fra Søndle til Reddal og Reddalsvand den tid Åkreelven var mere benyttet som fløtningselv, og Strandfjorden var det almindelige utskibningssted for

træløst og bord. På et hollandsk landkart er tegnet en vandforbindelse her mellem Søndle og Reddalsvand.

Det var bønder fra Lunden som bygde det første fartøi her på Sørlandet. De hedde Jakob Martinsen og Olav Mikkelsen. Tillatelsen til å bygge blev gitt av Kristian den fjerde under 14de oktober 1641. Skibet var på over hundrede læster. Sandsynligvis blev det bygd i Strandfjorden.

I første halvdel av forrige århundre budde Ivar Johnsen Skåre på Lunden. Han var innvandret fra Skåre i Vegusdal, efter sagnet omkr. 1800. Han skulde være en framifrå forstandig mand og en enestående gårdbruker. Han hadde 2 sønner og 5 døtre.

1. Av sønnene var John Iversen den ældste. Han hadde som Iver Johnsen, der som yngre blev bestemt for handelen, men som antagelig utvandret.
2. Ole Iversen var gift med Torborg Håland, en datter av Jens Olsen Håland, der budde på Hesnes i Fjære. Av deres barn nevnes:
 - a. Edvard Olsen Lunden.
 - b. Jens Olsen Arnevik.
 - c. Anton Olsen Frivold.
 - d. Gusta Dorteia, gift med Ånon Gunerius Nærebø.
 - e. Johanne Kristine.
3. Astrid Lunden, gift med Knud Håversen Stensvand, budde i Ustrus, reiste til Amerika 1846. Se om Knud Håversen. Mest bekjent er Astrid som legatstifter. Som enke opprettet hun et litet legat for Landvik under navn av Knud Håversens og Astrid Lundens legat, hvis formål var utdelingen av bøker for Landvik sogns ungdom.
4. Berte Lunden blev gift med Arne Beisland. Se der.
5. Per Nørholmens anden hustru.
6. Øven Hestehagens hustru.
7. Anne Iversdatter blev gift i Amerika med Anders Holte, hans anden hustru.

Til Lunden hører vandfall i Reddalselven som kommer ned Røsdalen, går gjennom Reddal og faller i Reddalsvand. I ældre tid blev dette vandfald benyttet både til sag og kvern for flere oppsidere. Men elven har på grund av de svære urer og stenmasser den har måttet igjennem mellom fjellene, aldrig været fløtbar selv om der i flomtiden var fløtevand nok. Ved Lunden går en nogenlunde kjørbær vognvei inn Rosdalen gjennom det såkaldte Klamrene under Rossefjell. Veien skal nu føres videre til Nærebømyrene vest for Rosdalen.

Grinddalen, Støvne og Nærebømyrene.

Rosdalen er et trangt skar mellom Einerfjell i syd og Rossefjell mot nordøst. Tar man to-tre kilometer op fra Lunden gjennom denne smale dal, møter man en bratt tverrvegg som det er nesten uråd å slippe forbi; der er dog en slags urete vei midt i dalen, som her kaldes Stillingsskottet. Kleiven er så bratt at om veien var god, vilde en hest neppe kunne trekke en tom vogn opover. Alle forsøk på å omgå denne bratte kleiv har vist sig umulig, og derfor har der heller aldrig været nogen farbar vei op Rosdalen lenger enn til Stillingsskottet. Men gangevei har der været,

og kanskje også vintervei og ridevei. Men længer enn til omtrent midten av Rossetjern som ligger midt i dalen ovenfor Stillingsskottet, kunde man inntil 1870 ikke komme med hest om sommeren, for der var en fjellknaus med meget bratte sider som styrtet ut i tjernet og stengte for fremkomsten. Opad denne fjellknaus blev lagt en kvistet gran der tjente til stige, og denne overfart, som blev benyttet av alle som kunde klyve, blev kaldt   gå Kragen. Kragen var det mest primitive redskap for fremkomst som nogen kjenner, og det er få av dem som nu lever som h rklyvet over den. I 1870 blev fjellet minert ned, vei blev lagt, og Kragens tidsperiode var forbi.

Et stykke ovenfor Kragen på Rosstjernets vestsider begynte en sidedal gjennom skogen, og den varte helt til gården Beisland. Men dalen var i begynnelsen bratt over med en rislende bekk mellom urene og tykk granskog overalt. Allikevel måtte man straks et litet hus med stue og køkken og et litet loft ovenpå, stående mest i uren; det var Grindedalen. Skj nt man neppe kunde se så stor en dyrket flekk av aker eller eng som en kunde spytte på, hadde dog de folk som budde der, et par kuer og nogle sauer. Det er et bevis på hvordan folk i gamle dager kunde slå sig igjennem, ja, endog leve godt og hyggelig i en fjellur i skogen, som ikke engang hørte dem til. Det var ved hjelp av gress som de plukket, skar eller slo mellom stenene i dalen, og s  var der vel myrer og k r som de kunde h ste, og hvor de også kunde bringe hen gj dslen og dyrke lidt. I 1870 var det Hans og Tellef Grinddalen som budde der. Kun den ene var gift, men der var knapt noen barn, iallfall ikke hjemme på den tid. Disse to menn var rokkedreiere og hadde på den m te adskillig fortjeneste. Grindedalsrokkene var både pene og gode, og dertil billige. Prisen for en ny rokk var på den tid vel $1\frac{1}{2}$ spd. = kr. 6.00 - kanskje litt senere op i 8   10 kroner. De blev sendt vide verden om på Sørlandet, og adskillige havnet i Amerika, da de utvandrede koner tok dem med sig. Foruten en bror av disse to rokkedreiere i Grindedalen, hadde de en bror, John H ivoll ved F lsvand i Birkenes, der likeledes var rokkedreier. Alle brødre var født i tiden mellom 1800 og 1820. Men Grindedalsmennene var også jægere, og mangen passiar om jagt og fugl og vilde dyr kunde man få i Grindedalen, som var et virkelig godt kvarter for reisende som ikke gjorde altfor store fordringer til husleilighet og andre bekvemmeligheter. På det lille loft var de varmeste senger man kunde tænke sig av skindfeller og hjemmevirkede sengekl r, og maten var meget renslig tillaget av brød, hjemmesm r, melk, fl temelk, kaffe, fladbrød osv. Grinddalen var et meget idyllisk, forfrisknings- og hvilested midt i granskogen og mellom stenene, der bekken uavlatelig rislet munter ned mod Rostjern. Desværre er dette hyggelige herberge ikke til mere. Husene er flyttet eller nedrevet, og kun mindet om stedet er tilbake. Men bekken risler som f r i urene.

Et stykke længer mot syd i skogen og litt til venstre for dalen lå en åpning i skogen - en dyrket plett med hus på; det var Grindevollen. Der var litt sol og så mere civiliseret ut. Men også denne husmandsplass, som f det sin mand - Anders Grindevollen, der var skomaker, og h struen Trine, der var skr dderske, eller sykkone, er forsvundet, og kun den dyrkede gr spletten, som mere og mere overgros med trær, er tilbake.

Men lidt længer mot syd åpner sig den fullst ndigste motsetning, de lange Nærebømyrene som i litt uregelmessig, kroket plan strækker sig fra "Solbergs tet" ved Rossdalen helt til Beislandsvand i en længde av omkring 5 kilometer. Der mangler Norge ikke jord   bygge på. Hvorfor slog husmennene sig ikke ned der? Jo, der var en eneste en, Kristian St vne med hustru og barn. Han budde under skredfjellet Kirkeheia like inn i myrkanten, et ensomt, men meget vakkert sted. På sydsiden av myren l  Einerfjellet, hvor man har utsikt over fjerdeparten av Landvig sogn og Skagerak langt ned mot Danmark. Over Rossefjeld s  en til Nærebø over "Sv ene". Men St vne måtte heller ikke være i fred. Stedet skulde jevnes med jorden. Husmennene skulde vekk. Det er til denne herlige myr der nu lægges vei, og på myren skal anlægges 6-8 sm bruk. Det er den nye tid som virker.

Beisland.

Mellem St vne og Beisland ligger først Kirkeheia, der strækker sig helt hen til Grinddalen og nærmere Beisland igjen. Daggr sen i over 170 meters høide. Einerfjell er noget lavere, 136 meter. Vest for Daggr sen ligger gården Beisland på sletten ned mot Beislandsvand, og syd for dette ligger Vardåsen på gr nsen med Birkenes herred. Beisland er (en) noget avsides og ensligliggende, men vakker gård og en av de beste skogg rde i Landvik. Beislandsvand har avløp til Stiselve. Beis(lands) skog går mot nord til Hundlandsvand og mot  st til Austlandsvand og Rossdalen.

Av gammelt har der været fire bønder på Beisland. I 1850-årene og utover Arne Ommundsen Beisland, Halvor Beisland, Ole Andersen og Ole H vet.

Arne var gift med Berte Ivarsdatter Lunden (se der) og hadde sønnene Onund og Ivar. Ivar budde på Berge ved Grimstad og var "jordb rkonge". Sønnen Arne Ivarsen er nu jordbær dyrker på Hiis ved Arendal.

En datter av Halvor Beisland den ældre blev gift med Peder Imenes.

En s n av Ole Andersen, Lille-Olav som han kaldtes, omkom i syttiårene på en kirkereise i skogen ved Ringstjernet ved Lunden. Olav Hævet var antagelig barnløs.

Hundland og Røineland.

Nord for Hundlandsvand ligger gården Hundland, en lun, meget jordrik gård. Hundlandsvand er en utvidelse (i) Stiselve, og over halvdelen av vandet ligger i Birkenes herred, det g r også Beislandsvand. På Hundland, der er en enb lt gård, kan fødes 10 kuer og hest, men under de nuværende leil ndingsforhold trær gårdsbruket tilbake for skogbruket, der er så dominerende at de gamle dyrkede marker gror over med skog. Der fødes nu kun 4 kuer. Det er Kalvild tr sliperi som eier gården. I Hundlands skog er nesten intet bart fjell. Alle h ider, selv B rdshei, 250 meter høi, er skogbevokset. Gården var derfor en "gefundenes Fressen" for tr sliperiet. Til Hundland hørte i forrige tider møllebruk, sagbruk og stampe. Nu er alle slike ting en saga blott. Ingen av de gamle industrielle anlegg er i drift, alt er nedr dnet og forsvunnet. Hundlands sag, som for 100 år siden var et industrielt centrum for skur av bord og planker og hadde en kullebund, hvor der brendtes flere

miler om vinteren, er nu et øde sted, og den prektige fos som drev sagen, synger forgjeves om noget å gjøre.

Der har budd mange bra folk på Hundland, men gården har dog ofte skiftet eiere. For over 150 år siden var det Olav Hundland. Da han flyttet fra Vindvand i Birkenes, utbrød han: "Nå ska dykke ha takk for meg på Mosfjellheia, for nå flytte eg te Hundland!" Det var et uttrykk for den lykke som forestod ham i det nye paradis.

Efter ham kom Knud Hundland den ældre. Han hadde 3 sønner, Arne, Andreas og Lille-Knud. Da faren døde, vilde ingen ta eiendommen, fordi de ikke vilde gi brødrene og søstrene utløsning, og så blev eiendommen solgt til Terje Kristensen Valbeland, som budde på Hundland i mange år og blev en velstandsmand, rik på god, utvoksen skog. Da hans hustru Margrete Stalleland døde omkr. 1857, giftet Terje sig med tjenestepigen og del(t)e gården. Den ældste av barna, Kristen Hundland, døde på den tid, og den dernest, Tryg(v)e Terjesen, reiste til Amerika, derfor fikk den yngste søn, Mathias Hundland, først halve gården, straks efter den hele, og gamle Terje Hundland flyttet med sin anden kone til Søila, hvor hustruen var fra. Men Mathias Hundland hadde den fikse idé at skoggårder svarte sig ikke, og da han hadde en hustru kommet fra flatebygdene (Skiftenes), så ønsket hun å flytte ned på slettelandet igjen, og Mathias Hundland solgte da den prægtige eiendom både i jord og skog til kjøbmand Theodor Nielsen i Lillesand og Håver og Lars Stensvand. Disse gav ca. 13000 kroner for eiendommen 1872 med alle herligheter. Driften i skogen i 20 år betalte eiendommen mange ganger og var en gullgrube for kjøperne. Men Theodor Nielsen døde 1890, og så blev eiendommen solgt til Då på Kalvild for 22.000 kroner. Straks efter blev eiendommen vurderet for 40.000 kroner. Men Mathias Hundland, som først budde på en mindre gård i Eide og siden i en liten husmandsplass på Skiftenes, døde i fattigdom. Sic transit gloria mundi!

Omtrent den samme skjæbne rammet nabogården Røineland, en utmerket skoggård som tidligere bruktes sammen med Fillingtved som undergård. Røineland ligger nord for Hundland ved Ålkjærvandet, også en jordrik, vakker eiendom, nu tilhørende Kalvild Træsliperi, og beboes av leilændinger. I 1788 hedte bonden på Røineland Jens Pedersen. Hans søn Per Røineland faldt i krigen 1814.

Fillingtveit.

Denne interessante og naturskjønne gård ligger ca. 1½ kilometer øst for Hundland og like så langt i syd for Røineland og i vestre ende av Austlandsvand. Jorden er lite kuperet, og husene står på en ophøiet fjellknaus på veiens nordvestside, et forholdsvis stort, dobbelthøit hus. I midten av forrige århundre dreves Fillingtveit og Røineland sammen som én jordeiendom, skjönt det var to skyld og to skjøter, en på hver av de to brødre Ole Olsen Fillingtveit og Bent Olsen. Kun Ole var gift, og Bent, som hadde skjøte på Røineland, levet som ungkar på Fillingtveit alle sine dager. Røineland hadde Bents far kjøpt til efter Peder Røineland som faldt i krigen (se foran). På den tid trivedes alting på Fillingtveit på grund av brødrenes usvilgelige enighet. De såes bestandig sammen. De optog en slegtning, Olav Guttormsen, og disse 3 var aldrig langt fra hverandre under arbeidet, enten det var i skogen,

på saken eller hjemme. Kreaturholdet var stort etter gårdenes størrelse, men det var også gårdens beste daglige inntekstkilde, da de nødige angreb skogen, skjønt den vokste dem over hodet. Hele eiendommen, både i Fillingtveit og Røineland, var besatt med mastetrær, og de to brødre var ingen skogdrivere. De hugg ikke en stokk selv, men av og til solgte de en eller anden hei til uthugst, eller de solgte enkelte store mastetrær. Antagelig hadde de 10-12 kuer på båsen, men foruten disse en større saueflokk og op til 30 à 40 gjeiter. Gjeitene levde om vinteren av skoghøi og furrebar. Der var en liten uthugget bakke besatt med små furretrær. Av disse blev der tatt en del hvert år til gjeiteføde. Men gården svømmet i gjeitemelk, og den gav sundhet og styrke. På Fillingtveit kunde der derfor hvert år selges en god del huder og skind, samt slagtekvæg. Der fantes ikke gjeld på eiendommen, og derfor var utgifterne meget små.

Ole Fillingtveit og Karen hadde 3 gutter og en pige. Guttene var Ole Mathias, Augen og Thomas (?), Pigen hedt Ragnhild. Da de to brødre blev gamle og avfældige, innfant skogspekulantene sig. De lurte som sultne tigere på de større skoge, og av og til blev de så heldige å få tilkjøpt sig skogstykker for betydelig underpris. Skogen var alt i fald da de to brødre døde i 70-årene.

Men så kom Hundlands historie op igjen. Den ældste søn, en meget skrivekyndig gutt, Ole Mathias, vilde heller være kontorist på Kalvel enn bonde på Fillingtveit, og så solgte han sin odelsgård til Kalveld træsliperi omkr. 1890. Han blev da både kontorist og merker, men blev tilsist avfeldig og lever endnu i et av Kalvelbrukenes hus på Beisland ugift. Augen, som fikk Røineland, syntes det var bedre å ha mange penger enn gård, og så solgte han Røineland til samme kjøper. Både Røineland og Fillingtveit var nu kommet inn under træsliperiet, og ødelæggelsen av jordbruket og kreaturholdet begynte. Eiendommene skulde beplantes med skog både i ager og eng, og leilændinger blev innsatt.

Men Ragnhild Fillingtveit blev gift med Terje Pedersen Risdal, og deres datter blev gift med en ung mand som hadde litt ben i næsen, nemlig Terje Ånensen Birkedal, og han måtte utholde en lang odelsproses med Kalveld Træsliperi, idet han anla odels søksmål på Fillingtveit på sin kones, Maren Terjesdatters vegne. Prosessen vandt han og er nu bonde på Fillingtveit. Maren var født i Tholleholmen 1871 av forældrene Terje Pedersen og hustru Ragnhild Fillingtveit, som da budde i Tholleholmen (se der). Men til Røineland var ingen odelsmand, da Bent Fillingtveit, som hadde skjøte på eiendommen, døde som ungkar og Røineland hørte ikke til den eldre Fillingtveitslegt.

Austland og Søila.

Disse to gårder ligger like ved hverandre straks bortenfor Fillingtveit omtrent en kilometer mot øst. Mellem gårdene er et litet tjern som kaldes Søiletjern. Såvel disse gårde som Fillingtveit ligger nær veien som går mellom Grøsle og Øigaren i Birkenes. Søila er bevaret for bønderne og slekten, skjønt det er en liten eiendom, men Austland er strøken samme veien som Hundland og Røineland og en hel del andre gårde i Birkenes og Landvik.

Kristen Austlands sønner, hvor Tellef fikk gården, greide å bu på farsgården så lenge de levde, men da Tellef Austland døde, fikk sønnerne Amerikafeber og solgte det gamle odelsods for billig pris til Kalveld. En av sønnene kom i 1911 hjem og vilde kjøpe gården tilbake, men fikk avslag, skjønt han hadde mange penger og bød en svimlende pris. Det er straffen fordi de herlige norske skoger og jordeiendommer ringeaktes.

På Søila budde Terkel og Johan(ne?). Deres søn Erik flyttet til Lillesand, men et par døtre, Lovise og Sofie, blev hjemme og giftet sig, den ene med Terje Hundland, den anden med Arne Hundland. Slegten er på gården ennå.

Gusdal og Granemyr, samt Myrene og Gunneborglid.

Østenfor Austland i samme retning ligger et par kilometer borte gården Gusdal. Ved Gusdal går en liten elv ned gjennom nogle loner, Gusdalloner, ned til Birkåselven. Syd for disse ligger gården på en noget ophøiet slette, der fortsætter i lange myrer hen mot Lomtveit, som var en gammel husmandsplass ved Lommetveittjern. Over Gusdal og disse myrer lå alltid vintervei og en klomrete sommervei ned til Birkås. Denne vei, som er en del av den gamle Birkåsvei, var i gamle dager en betydelig driftsvei om vinteren. Al slags last, fra props til master, blev kjørt her. Veien var ikke bare urete, men bratt nedover, og en bakk fulgte med veien omtrent en kilometer, men forsvant dog tilvenstre i Birkåselven. Det dalføre hvor veien lå, kaldtes "Birås daler" til forskjell for Birkåselvens dalføre, som fulgte elven fra Birkås til Kilandsvand.

På Gusdal var fra gammelt 2 bønder. Det var en brilliant skoggård, men der var også meget, både dyrket og dyrkbar mark. Det uheldige er med denne gård som de mange andre i Landvik sogns Vesterbygd, at den er leilændingsods for den ene bruker, for gården eies av tandlæge Stray i Arendal. Han har også Gunborgli og Tholholmene. Eiendommen ligger like ved den nye vei som der går ned mot Birkåselven og videre til Grøsløve og en bro.

Omkring 1830 budde Anders Gusdal på gården. Han var en fremsynt mand og arbeidet for vognvei fra Birkås gjennom Vesterbygd til Birkenes sogns grense. Sammen med Tellef Håversen Stensvand, som også var interessert i veianlegget, og lensmand Gunder Danielsen Morholt blev linjen oppgått og oppmålt. Fra Birkås til gården Stensvand i Birkenes var netop en norsk mil. Saken strandet hos øvrigheten på at veien ikke kunde om Birkås føres ned til nogen av byene. Det var først 50 år efter at Arent Stensvand optok projektet i en anden form, idet han i aviser og på møter arbeidet for en veilinje fra Grøsløve til Birkenes sogn veikompleks over Håbbeslandshei. Tanken blev relisert av Landvik herredstyre 50 år baktefter - veien blev innviet høsten 1934 og kaldtes Grøsløve-Østerhusveien.

I 1814 blev Jakob Gusdal ihjelskutt i krigen, samtidig med Peder Røineland og Peder Tjomsland, Birkenes og to brødre fra Birkelien på Mosfjellhei (*i Birkenes*).

Ånen Gusdal, der antagelig er den samme (som) Ånen Risdal, budde på Gusdal omtr. 1840, men eiendommen kjøptes av Kristen Osmundsen Hiemdal i Vegusdal. Hans dat-

ter blev gift med Knud Børresen, som fik eiendommen, da datteren var eneste barn. Knud Gusdal var søn av Børre Løland i Vegusdal; han blev ca. 100 år gammel og gikk på slåttevollen da han var over 94 år.

Et bruk i Gusdal eiedes i midten av forrige århundre av Lars Dokkedal i Reddal, og sønnen Johannes Larsen, gift med Åshilde Promsnes, budde der.

Tandlæge Stray i Arendal har nu i flere år eiet et bruk i Gusdal, men foruten dette også Gunneborglid som ligger inne i en liten fjeldal på Rossefjellene og skal være en utmerket skoggård.

På Gusdalmyrene budde ved den omtalte tid i forrige århundre Guttorm Svendsen. Han søn Svend Guttormsen Myrene, gift med Marie Øvensdatter Øigarsmyr ved Skiftenes og budde der.

Lars Guttormsen budde på Berge ved Grimstad, og datteren var gift med Lars Johannessen Dokkedal.

På Gusdal grund blev for over 100 år siden opryddet en liten gård som kaldtes Granemyr. Oprinnelig var den husmandsplas, men den blev skyldsatt og kjøpt av eieren. Det var oprinnelig Gunder Olsen Flå i Birkenes som ryddet den. Han var bror av Niels Olsen Høiklev, stammefar til Høiklevfamilien. Granemyr ligger meget lunt under en fjellvæg og ved siden av Gusdal lener på vestre side av både veien og lonene. Mest kjendt er denne familien fordi sønnene Olav og Svend var så flinke skyttere. Navnlig var Olav Granemyr en meget berømt bjørneskytter i begynnelsen av femtiårene (1852-53). Han skal ha nedlagt 13 bjørne i heiene mellem Reddal og Birkenes og forøvrigt i øvre Landvik sogns skoger og fjell. Ved nedleggelsen av den 13de bjørn kom Olav Granemyr i livsfare, da bjørnen satte like inn på ham. Men Olav fikk satt borsepipen i kjeften på bjørnen og fikk trukket av. Dermed var kampen endt og faren over. Men fra den tid skjøt Ole Granmyr ikke flere bjørner. Han var en øvet sagemester, først på Birkås cirkelsag, og i 1855 kom han til Grøgårds cirkelsag på Kalvild. Han blev gift med Thor Kalvilds datter og busatte sig på Maløi ved Grimstad som gårdbruker. Svend Granemyr drev hovedsagelig jagt efter fugl og hare.

En søster av Ole Granemyr, Gjertrud Gundersdatter, blev gift med Osuld Pedersen Risdal, hans anden hustru.

Granmyr blev for en del år siden solgt til Kalvild, men er nu tatt tilbake ved ekspropriasjon. Den lille gård er husløs, kun grunnmurene står tilbake av det gamle Granemyrhus som blev opført for noget over 100 år siden. Til den lille gård hø(rer) et godt skogstykke,

Gusdal er en forholdsvis gammel gård og ældre enn Austland. Derav forklares de store skogvidder til Gusdal. Gården nevnes først i offentlige dokumenter i 1593. Navnet kommer sikkert av ordet gaus, der betydde kraftig vind. Gården ligger nemlig temmelig utsatt for norden- og nordvestvinden, og heller (ikke) mot østenvinden er den beskyttet. En forholdsvis høi, skogbeklædt hei skygger en del for middags-solen, særlig i vintertiden. Man tør derfor si at gården har noget koldt ved (sig), især om høsten, da "gausen" står op fra lonene.

Birkås (Bjørkos).

Gården Birkås, som daglig altid uttales Bjørkos, og som uriktig både uttales og skrives Bjørkhus av nogen, især byfolk, - ligger innklemmt mellem fjellene på en liten slette ved Birkåselvens utløp i Søndle. Det er Rossefjell på sydvestsiden og Grøsefjellene på den motsatte kant. Husene ligger omtrent en kilometer fra det egentlige Søndlevand. Elven går nemlig ut i en lang, grunn kile.

I gamle dager var der livlig i Birkås, da der både var sagbruk igang det meste av året, og Birkås var leveringssted for trærvarer - bord, planker, skibstømmer og kull til Frolands verk og til Gurebu. Den megen færdsel og trafikk gjorde at bonden eller bøndene i Birkås hadde et slags privat spisekvarter og logis til reisende. Rett som det var, måtte formenn for kjøbmennene op fra Grimstad og Arendal for å kjøpe last, bord og planker, og minst 3 måneder når vinterføret var på det (beste) - desember, januar, februar og mars, var der stadig stasjonert en kullskriver. Det store kullhus stod under en liten bakke nede ved stranden.

Omkring 1850 var der minst 3 bebudde hus i nedre Birkås. Det var sagemstuen, hvor to familier budde, sagemester John Birkås, som siden satte sig ned på Gåsefoden ved Landvikvand, Øven Birkenes, som var sagemester no. 2, men blev forflyttet til Røinåen, Kittel Ausland, søn av Kristen Ausland i eget hus i Birkås, arbeider i sagbruket, og så hadde vi Kristen Birkås, hvis døtre var meget flinke sypiger og kun-

de i søm av herreklær måle sig med skrædderne i byen. Det var Margrete Kristensdatter som var mesteren og hadde utrolig søgning.

Men Kristen Birkås's hus var som oven(for) sagt, et slags privathotel, særlig i vintertiden når isene var kjørendes og trafikken gikk på det beste. I sommertiden var der altid bådslys å få til Luetjern eller Skiftenes.

I øvre Birkås budde Elev Andersen, men han lå mere utenom trafikken. Også han eiet sagbruk i den øvre fos. Sønnen Anders blev omkr. 1870 gift med en datter av Salve Stensvand - Tomine Salvesdatter, men egteskapet blev om nogle år ulykkelig, da Tomine blev sindssvak og uhelbredelig. Datteren Emma Andersdatter arvet Salve Stensvands eiendom på Flå, hvor hun bor som gift hustru. Elevs datter blev i 1860 gift med Terje Grøsle.

Elev Birkås kjøpte et bruk i Landvik efter Halvor Hørte. Det var det gamle hus som Hans von Kampen førte op 1714 efter branden - det var der Elev budde og sønnen Anders døde nogle år efter sin far. Kampens herregårdshus er nu nedrevet. Se om Kampen og Friis.

Valbeland.

Valbeland ligger ved Valbelandstjern 2 à 3 kilometer lenger oppe i Birkåselvens dalføre. Også denne gård ligger under et høit fjell, men midt i solen på nordsiden av tjernet på en liten slette. Navnet betyder vel Valborgs land. Men der (er) dem som mener at det kan betyde noget andet. I jorden fandt man i gamle dager rester av et hvalben. Det har formodentlig ligget der fra diluvialtiden for mange tusen år siden, men er blitt bevart som fossil i jorden. Isåfald kan navnet betyde "hvalbensland". Den ældste uttale er Vallbelann, men Walborgland i 1593, Valborgland i 1610 og 11, Woldborrigland i 1670, men atter Valborgland i 1723.

Valbelands skog hadde det ord på sig at den hadde de længste trær. Det var almindelig at der aldrig skulde mere enn to graner for å et tylt last. En hugger fortalte omkring 1860 at han hadde 9 stokker, 12 fod lange i en gran. Valbeland regnes også for å være en utmerket skoggård. Til gården hører fossefald og sagbruk. I forrige århundres første halvdel var det Kristen Valbeland som budde på gården. Siden alltid hans slekt. Hans søn hedde Knud og hans to sønner Kristen og Anders. Knud Valbelands bror var Terje Kristensen Hundland.

Sollid.

Litt mere enn et par kilometer nordvest for Valbeland til samme dalføre ligger Sollid, betydelig ophøiet i en fjellskorte med nesten henrivende utsikt over dalen og utover til Søndle. Det er en mindre gård med noget skog og fjellbeiter på Solliheiene som ligger mot sydvest for gården. Der er så vanskelig å komme frem i de fjellskorter som fører op til husene i Sollid, at et veianlæg må ansees umulig fra dalføret. Men derimot fra den motsatte kant fra gården Risdal og Tolleholmen lar en vei sig oparbeide, og der er kun en kilometers avstand fra veien ved Risdal.

På grund av den uhensigtsmessige beliggenhet har Sollid i mange år været en kasteball mellem handelsspekulantene. Under krigen eiedes Sollid av bankchef Hammer i Arendal. For 100 år siden var det brødrene Tarald Eivensen og Niels Eivensen som hadde Sollid. Men de holdt prosess om eiendommen, og Niels tapte. Tarald hadde ingen barn. Men Niels var gift med Anne Håversdatter Stensvand. De hadde sønnen Eiven og datteren Åshilde. Begge utvandret til Amerika omkring 1852. I flere år budde Omund Åkesen Holte i Sollid. Han var gift med en datter av Peder Håland.

Tolleholmen (og Birkelid).

Tolleholmen ligger ved Stensvandet på østsiden av vandet og ikke langt fra vandets nordøstre ende. Heldningen av gården er nordvestlig, men heiene på sydøstsiden er ikke høie, så der er rikelig sol også i vintertiden. En hei på østsiden av gården værner for østenvinden. Beliggenheden ved det smukke vand gjør at Tolleholmen er en mere naturskjøn gård enn de fleste i Landvik sogns Vesterbygd. Men vakrest er den parcel av gården som kaldes Birkelien, som er en gammel husmandsplass under gården Stensvand. Til Tolleholmen hører nu foruten Birkelien et vakkert skogstykke, Breielid, som ligger like inn til både Birkelid og Tolleholmen og er en betydelig forøkelse i skogvidderne. I gamle dager er gården Tolleholmen ryddet, dels i Risdals utmark, dels i Stensvands utmark, så det gamle skogbytte mellom disse to gårder gikk like over det punkt hvor Tolleholmhusene blev bygget. Gården er ikke

opført i de almindelige skattelister og må ansees ryddet ved midten av det attende århundre. Men pudsigt nok var der 3 familier (bønder) i Tolleholmen til omkring 1850. I Birkelien, som da var husmandsplas, budde Hans Tellefsen, født på Stie, gift første gang med Christine Osuldsdatter Tolleholmen og hadde med hende barne Tellef, Berte og Ragnhild, men Christine døde omkring 1850 og Hans blev gift anden gang med Margrete Larsdatter Stisvold i Reddal.

Den anden familie i Tolleholmen var Osuld Osuldsen, gift med Kjersti Omundsdatter Heimdal i Vegusdal - ingen barn.

Den tredje familie i Tolleholmen var Osmund Kristen, født på Håland, gift med Anne Heimdal. De hadde flere barn. Deres søn Kristen døde i ungdommen, men datteren blev gift. (Se herom i Iglandsætten.)

Omkring 1862 blev alle bruk i Tolleholmen solgt til Terje Pedersen Risdal, men ved hans død næst foran krigen, blev Tolleholmen, Birkelid og Breielid solgt til tandlæge Stray i Arendal. Siden har gården for det meste været bebudd av leilendinger.

Gården er en meget god fødningsgård og ganske bra avlsgård, da jorden er god, og der er ikke små skoger der. Skogen er likesom hele jorden utgått dels fra Risdal, dels fra Stensvand i Birkenes, men overført til Landvik herred. Der er sag- og kvernplas og meget godt fiskevand og fiskebekker.

Risdal.

Risdal ligger henimot er pa(r) kilometer nordøst for Tolleholmen i samme dalsenkning hvori Stensvandene ligger, men ved vestre Stensvand(s) nordøstre ende er der en liten forhøining som danner et vandskil. Et sådant vandskil i et dalføre kaldes et rees og derav gårdsnavnet Risdal, og altså også dalens navn. På sydøstsiden av dalen ligger Solidheiene 303 meter høi, og på nordvestsiden ligger Risdalshei i sammenheng med Rislå-knutene fra 300 til 370 meters høide. Straks man overstiger resset nor(d)vest for Stensvand, har man Risdals Stemtjern, der har avløp ned forbi husene gjennom Risdalen til Kilandsvand og altså til Birkåselvens dalføre.

Risdal er en god gård, men ligger noget i skyggen. Middagssolen har dog full adgang til både hus og jord. Denne er dyp og frugtbar, Skogen er god, men i tidens løp er skogvidden beklippet og lagt til andre gårder, navnlig Tolleholmen. Forbi Risdal fører en nogenlunde kjørbar vei fra gården Metveit til Tolleholmen, derfra til Røineland, og ved Fillingtveit munder den ut i den nye hovedvei. Mellom denne vei og gården Stensvand er en kilometer, hvor veien neppe er farbar med vogn, men god ridevei over "Ronnen", det er elven som rinder ned fra Stensvandet til Ålkjærvandet.

I 1788 budde Kristen Sørensen på Risdal. Han var med i klageskriftet mot lensmand Brøndum i Strandfjorden. Det samme var hans to naboer Even Sollid og Jens Røineland. Siden budde Ånen Knudsen på Risdal. Han var gift med Marthe Ånensdatter, en datter av Ånen Danielsen Øia. Deres søn var Ånen Ånensen Øigardsdalen.

For henimot 100 år siden kom der til Risdal en ny slekt som siden med korte avbrytelser har holdt sig på gården. Den kom med Guttormsen, født 1792, død 1859, gift med Aslak Senningtveits enke Mare(n) Terjesdatter Håland. De budde først på Enge i Eide, siden på Risdal. De hadde følgende barn:

1. Osuld Pedersen Risdal, født 1827, død 1895, gift første gang med Elen Olsdatter Metveit, og i 1860 med Gjertrud Gundersdatter Granemyr ved Gusdal - se der. I første egteskap levde barna ikke op, i andet egteskap 7 barn, hvor 2, Peder Elias og Gunder Mathias. Peder reiste til Amerika, og imidlertid blev farsgården solgt. Men Peder Elias tok den tilbake, og (den) er nu i slektens eie.
2. Terje Pedersen Risdal, født 1836, blev gift med Ragnhild Olsdatter Fillingtveit og hadde med hende Maren Gurine som blev gift med Terje Ånensen Birkedal og kom ved odelsløsning i besiddelsen av famili(e)gården Fillingtveit, hvor han nu bor. En datter av Terje, Karen Marie, var utdannet til lærerinne i Stensvands skole på Strømsbu ved Arendal. Hun fikk navnet Karen Holm (forkortelse av Tolleholmen) ved sin eksamen. Hun var en tid lærerinne i Landvik, men giftet sig med Edvard Knudsen, søn av Knud Gundersen Senu(m)²stad som da budde på Gjerbrønnen. Edvard Knudsen var sjømand. De bor i nærheten av Bøtteråstangen ved Gjerbrønnen.
3. Gunhild Pedersdatter Risdal blev gift med Thomas Olsen Metveit, og som enke med Elev Andersen Bjørknes og døde på Landvik i det gamle von Kampensog Fastings hus. Gunhild hadde med sin første mand Thomas Metveit følgende barn:
 - a. Meder Thomassen Metveit.
 - b. Else Marie, gift med Ole Jakobsen Liene.
 - c. Anne Tomine, gift med Torjus Udjus.Med Elev Bjørkos (Birkås) hadde hun datteren Marte Teresia som blev gift med Ole Johnsen Landvik (Gådefoten). Hans far var sagmester John Olsen (se om Birkås).

Metveit.

Gården Metveit ligger i samme dalføre som Risdal, men helt nede ved Kilandsvand. Imellem lå en gård som hedte Lillerisdal, men den har omkr. 100 år været uten beboere og omtrent overgrodd med skog; den hører Metveit til. Metveit ligger mere åpent enn Risdal, men utsikten er mot øst mot Kilandsvand. På nordsiden og sydsiden er heier, så det væsentlig er morgensolen og formiddagssolen som belyser gården. Der er to større bruk og ett mindre. Metveit kjendes allerede fra 1593 og skreves da Metthuedtt. I 1601 skreves navnet Mæ-tuedt, i 1611 og 1670 Meetuedt og i 1723 Metved. Metveit betyr den midte gård av de tre som ligger ved Kilandsvand, Øie, Metveit, Kiland.

Fra 1699 til 1718 eiedes et bruk på 4 kalveskind i Metveit av sogneprest Fredrik Munch i Landvik. Pres(t)ene drev på den tid adskillig med sagbruk, og Metveit var en god skoggård. Sandsynlig var sagbruk ved Gryde og Øie allerede den gang kommet istand. Munch blev prest i Landvik efter Lars Kleim 1699. Han giftet sig med Kleims enke Karen Torup. Efter hendes død 1707 giftet han sig med Margrete Kristine Viby i Vegusdal, og datteren blev gift med apoteker Fiuren² i

Arendal. I Arendals historie står begges bilder. Fiuren var den første apotheker i Arendal, og dette blev oprettet 1709 ved kongelig bevilling.

Stammefaren til den nuværende slegt på Metveit er Ole Torjussen den ældre, antagelig født omkring 1785. Han var to ganger gift og hadde med sin første hustru Torjus Olsen og Thomas Olsen. Med den anden hustru Berte Rasmusdatter Hunsdal hadde han:

1. Ellen Olsdatter. født 1818, gift med Osuld P. Risdal, hans første hustru.
2. Marte Olsdatter, født 1820, gift med Knud Terjesen Stalleland, reiste til Amerika. De hadde flere barn
3. Åse, gift med Are Halvorsen Kiland, budde i Lien ved Mölland. Barna reiste til Amerika.
4. Anne, født 1828, gift med Osuld O(l)sen Skiftenes og budde ved Rygene.
5. Terjer, gift med Thor Taule, blev snart enke.
6. Maren, gift med Salve Osuldsen Øie og hadde barna Osuld, Gunhild og Anne Gurine.

Torjus Metveit var gift med Kjistine Aresdatter, en datter av Are Hoskuldson Lande, der budde på Kiland. Hun var født 1816 og død 1874. Deres barn var:

1. Ole Elias Metveit, født 1838, gift med Åsine Knudsdatter Valbeland. Av barna merkes Torjus, Anton og Aase Kjestin(e), gift med Knut Kristensen Valbeland. Barna er født mellom 1867 og 86. De to yngste er Berte og Marte.
2. Are Torjussen Metveit, gift med Åse Evensdatter Ørslund.
3. Halvor Torjusen, gift med Ånen Kilands enke Gunhild Terjesdatter. 3 barn.
4. Edvard Metveit, f. 1844, g. m. en vesterpige, Martine Hansdtr. Eldste søn Torjus, sjømand.
5. Mathias Torjus, født 1846, g. m. Marte O. Grøsle, en datter av Osuld Pedersen Grøsle og Åse Halvorsdatter Kiland.
6. Marth(e) Torjusdatter, gift med Kristen Valbeland. Søn Knud Valbeland gift med Kjistine Metveit.
7. Elen Torjusdatter, gift med Peder Ørteland.
8. Tomine, gift med Anders Kristensen Valbeland, bor på Lille Herreborg.

Står slik: Thomas Olsen Metveit, bror og Torjus var gift med en datter av Peder Risdal. Antagelig uten barn.

Ved Metveit er en meget god sageplass, fra gammelt kjendt under navnet Gryte. Gryte er en husmandsplass under Metveit. Gryte sag var meget tidlig i bruk som grovsag, men omkr. 1855. var den nedrådnat og blev påny opført som sirkelsag for hele bygdelaget. Sageplassen var like ved Kilandsvand. I en høll tett ovenfor samler vandet sig i en "Krosshøl", nemlig elven fra Stemtjern ved Risdal og den større bielv som kommer frem fra Noråndalen bak om Risdalhei og Rislå knuter. En bekk kommer helt fra Birkenes sogn (Rislå skog) og går i Risdals Svartetjen i Noråndalen, og så videre ned Risdalen til Risdal. En anden elv kommer fra Rosevand og Bægervand fra søndre Herrefos, en tredje bekk kommer ned Hålandsdalen helt fra Birkedal, alt samles i Krosshøl ovenfor Gryte sag. Sagbruket ligger ypperlig til i solen, så isen tiner tidlig om våren, og da hovedveien til Aamlid stryker like forbi, er det lettvint både å få tømmer til og skurprodukter fra. De tre elve som her kommer sammen, er desuten fløtbare fra alle kanter likesom

træløst fra Kilandsvandet kan tas inn.

Netop ved sagen går også vei op Hålandsdalen til de derliggende gårder.

Håland.

Den første gård vi møter, er Håland. Navnet betyder et sted som ligger høit, men dette er jo ikke tilfelle. Der er 3-4 bønder, og gården er hovedsagelig skoggård med adskillige vidder. Gården kjendtes alt 1544 og skreves da Holand. Siden er den altid skrevet Haaland. Navnet kommer av (at) den ligger høit til siden i dalføret. I elven nærved er passende fosser til kverndrift.

Den ældste familiestamme vi kjender på Håland, er Terje Osuldsen, født 1765, søn av Osuld Andersen Løvåsen, født 1729 og hvis far var Anders Osuldsen Igland, født 1698.

Terje Osuldsen blev gift med gårdjenta Guri Ånensdatter Håland 1793. De hadde følgende barn:

1. Osuld Terjesen Håland, født 1795, gift med Åse Rasmusdatter Hunsdal og reiste til Amerika 1854 med alle sine barn, 5 gutter og en pige.
2. Marie Terjesdatter, gift med Aslak Senningstved, siden med Peder Risdal.
3. Berte Terjesdatter, født 1801, gift med Syvert Nielsen Solberg i Fjære.
4. Gunhild Terjesdatter, gift med Osuld N. Igland. Han budde en tid på Enge i Eide, men reiste til Amerika 1846. Han hadde ikke mindre enn 8 barn, hvorav 3 gutter og 5 piger. I 1896 var familien i Amerika vokset til 126 mennesker.
5. Åse Terjesdatter, født 1816, gift med Knud Thomassen Øie, budde på Vollen. Forældre til Thomas, Gurine og Maren Kristine, og med sagmester Trond Oskar Andersen, som budde ved Metveit.

En anden familie på Håland var Peder Jensen, en flink ljasmed, født 1814, gift med Åse Halvorsdatter Sundkjen. En søn, Helmer, reiste til Amerika. En anden søn, Gjeruld, gift med Åse Gurine Knudsdatter Valbeland. Gjeruld døde 1897, efter at ha været gift anden gang med Sørine Bentsdatter Birkedal.

Dorthea Pedersen Håland var gift med Omund Ågesen Halle (Holte?) fra Birkenes og budde i Sollid. For 100 år siden budde Niels Olsen på Håland. Han hadde 2 sønner, Ole og Martin.

På Håland budde fra 1867 brødrene Lars og Kristian. De var født på Øie og sønner av Thomas Håversen Stensvand og Karen Knudsdatter Kiledalen i Tveit. Lars Thomassen Håland var gift med Maren Olsdatter Skiftenes, og Kristian Thomassen var gift med en datter av Martin Håland. Disse to brødre fra Øie kjøpte Håland efter Osuld Terjesen som reiste til Amerika 1854.

På Håland står skolehus for Hålands kreds.

I juni 1679 forsvand(t) en mand fra Håland på en mystisk måte. Det var Johan Svendsen, gift med Maren Olsdatter Birkedal. Han var reist til Birkedal for å male en kornsæk, og hadde fått sekken færdig i et taug til å bære hjem, men hadde forladt den i kvernhuset, men kom ikke hjem. Trods den mest alvorlige og ihærdige søgning fra folk i bygden, var det umulig å finne ham igjen. Han var en dygtig arbeider og sadd i gode kår. Hustruen flyttet til gården Urdalen, som ligger i nærheten. Stedet hvor Johan Svendsen (bodde), hedde Øigaren, og denne eiendom fikk sønnen Svend Johansen. Der var ialt fire barn efter ham.

Igland.

Igland ligger i samme dalføre som Håland, men naturen er adskillig forskjellig, da Igland ligger på flatere, jevnere land. Ikke langt fra gården ligger et tjern, hvorigjennem den lille elv løper. Dette tjern har rimeligvis gitt anledning til gårdens navn, da der har været igler i tjernet. I tidligere tider hadde igler mere å si, da de bruktes meget i den gamle lægekunst, og på sine steder var der formelig regulært iglefiskeri. Iglerne fylldes på vandflasker og solgtes på apothekene.

Gården er nevnt 1593 og skreves da Igelandt eller Iglandt. Merkelig nok Igland i 1601, men Egeland i 1630, Iggeland 1670, men Igeland 1623.

I længere tid har der været to bønder på Igland, og den ene av slektene som danner grunnstammen for Iglandsættens stamtavle, skal ha budd der i ca. 300 år.

Stammefaren på gården, Niels Osuldsen Igland var født 1686 og døde 1761. Han var gift med Sigrid Pedersdatter Stie i Herrefos, hans første hustru, og siden (1729) med Åse Berulvsdatter fra Hunsdal. Hunsdal og Igland har siden ofte stått i egteskapsforhold til hverandre. Alle barna er av første egteskap, og disse var 5, hvorav 1 gutt, Peder Nielsen Igland, og døtrene Helga, Berte, Mali og Dordi. Peder Nielsen blev født 1724 og døde 1809 på Igland som selveierbonde. Han var gift med Maren Nielsdatter Håbbesland i Birkenes, hans første hustru, og siden med Jorine² Johnsdatter Skogtveit i Herrefos. Barn kun i første egteskap, nemlig 5 sønner. To av disse hadde navnet Niels, altså Niels den eldre og Niels den yngre. Niels den eldre var født 1761 og døde 1840. Bonde på Igland og gift med Åse Osuldsdatter Løvåsen. Der var ikke mindre enn 7 barn som levde op, men gårdsgutten var Peder Nielsen Igland, født 1799 og død 1840. Han var gift med Torborg Hansdatter Ørteland. Og disse to egtefeller er forældrene til stortingsmand Niels Pedersen Igland, som har skrevet boken Iglandsætten, hvortil henvises for dem som ønsker nærmere opplysninger om denne betydningsfulle ættesaga.

Gårdbruker og stortingsmand Niels Pedersen Igland er født på Igland 30te april 1833, just i begynnelsen av romantikktiden i vort land, og Igland bærer også tydelig præg derav. Han er med i reisningen av det nationale liv, spesielt er han våken for å holde sin egen stand i agt og ære, men han stil(1)er ikke bønderne op mot embedsmagt og kongemagt, og spesielt holder han på unionen med Sverige. I de første sammenstøt mellem det nyopkomne venstre i syttiårene tar han fullstendig avstand fra venstrepolitikken. Han arbeidet godt for opplysning, men ut fra det gamle syn at skolen skal lempes frem gjennom fattigdom og i streng underordnethet under øvrigheten. Folkehøiskolen kan han kun gå med, hvis lærerne vil underkaste sig de styrendes kontroll. Kun på de betingelser vil han i amtstinget som representant for Landvik bevilge noget til Ullmanns folkehøiskole.

Selv har Hiels Igland aldrig gått nogen anden skole enn den almindelige omgangsskole i bygden. Men blandt omgangslærerne i Øvre Landvik sogn var av og til lærere med nogenlunde god utdannelse idet de hadde gjennomgått Kviteseid seminar. Det er mulig at Igland som eldre ungdom kan ha fått hjelp av disse i skriftlige

fag, for det er avgjort at Niels Igland skrev ganske bra feilfri norsk riksmålsstil i fullstendig grammatikalsk etter den tids bruk.

Niels Igland kom tidlig inn i formandskapet og forrettet særlig som sekretær, da ordførerne ofte var mindre skrivekyndige. Det var mens naboen Kittel Igland var ordfører omkr. midten av århundredet.

Men snart steg Igland til ordfører. Etter Iglands egen nedtegnning i sin bok Iglandsætten side 4 og 5, hidsettes følgende opplysninger:

"Igland har været stortingsmand i 6 valgperioder: 1868-69, 71-73, 77-79, 89-91, 92-94 og 95-97. Som sådan fikk han følgende, der regnes som tillidshverv: Medlem av fullmagtskomiteen og valgkomiteen i 1889-91. Sekretær i Lagtinget i april 1896 og februar 1897. Har desuten hatt mange kommunale hverv, blandt hvilke her blott skal nevnes: Medlem av herredstyret i 36 år - formodentlig fra 1862, hvorav ordfører de 22 siste år. Forligelseskommissær i 18 år. Amtsrevis(or) (fylkesrevisor) i 14 år. I 1877 frasa han sig alle offentlige hverv, sånær som overformynderrevisor og medhjelper."

Den 4de november 1893 blev Igland av H. M. Kongen utnævnt til ridder av St. Olavsordenen for statsborgerlig fortjeneste.

Igland døde 25de april 1898.

Stortingsmand Niels Igland var gift 2 ganger. Første gang 1856 med Åse Terjesdatter Helland, død 1869. Igjen gift 1872 med Elen Marie Johannesdatter Skiftenes. Med begge hustruer har han efterladt barn, men mange av barna er døde som små eller i ungdomsalderen. I første egteskap nedtegnes etter "Iglandsætten":

1. Torborg, født 1857 og død 1880 og gift 1873 med Rasmus Gjeruldsen Hunsdal. (Om deres barn se Hunsdal.)
2. Peder Nielsen Igland, født 1858 og gift 1887 med Johanne Johannesdatter Skiftenes. Budde i Rodalen, som han kjøpte av sin far. De hadde datteren Åse som døde 1 år gl. 1891. Sønnen Niels Pedersen Igland, født 1895, blev odelsmand til gården Igland.
3. Ingeborg døde 22 år gl. 1882 av tæring.
4. Åsine omkom 68 av et ulykkestilfelle i en traskemaskin 5 år gl.
5. Terje, død som spedbarn.
6. Terje, født 1865, død 1886 av tæring. Hans morbror Mathias Helland testamenterte ham gården Åveland i Froland. Han har opprettet et lidet legat på kr. 500 i renter årlig til understøttelse av trængende i Landvik.
7. og 8. er to små barn, Hans og Åse. som døde som spedbarn.

I egteskapet med Elen Marie Johannesdatter Skiftenes hadde Igland følgende barn:

1. Åse, død 1875, 2 år gl.
2. Johannes, født 1875, døde straks.
3. Johannes, født 1876, død ett år gl.
4. Johannes, født 1878, død to år gl.
5. Åse, født 1880, død 83.
6. Gunhild, f. 1882, død 83.

7. Gunhild, født 1884, død 1886.
8. Åsta Marie Igland, født 1886.
9. Niels Johan Igland, født 1890.

Skal man vurdere Niels Iglands betydning for Landvik retfærdig, så må man si at han har været en god mand for sin kommune (sit herred). Han var forsiktig i bevilgninger, men ingen "jåbekianer", når det gjaldt ophjelp av bygdens interesser, særlig veivesenet. I hans tid blev veinettet i Landvik betydelig utvidet med veien fra Roresand til Herrefos grense, både den vestlige linje om Kilandsvand og veien om Hørte Herrefosheiene. Derimot skal han ha satt sig imot bevilgning av vei til Reddal fra Landvik kirke av hensyn til kommunens midlertidige evne. I Iglands tid blev mange skolehuser opført i Landvik, og disse krævdte adskillig store bevilgninger, og Igland var motstander av høi skulkeprosent.

I 1729 blev gården Igland delt mellem de to brødre Niels Osuldsen og Kittel Osuldsen. Niels var født 1686 og Kittel 1688. Kittel blev gift med Marthe Andersdatter Hørte.

Begge familier bodde i samme hus og forsørget sine foreldre sammen. Det gamle hus stod til 1792, da nye hus blev bygd, hvori ennu de to forskjellige familier budde, men i 1822 blev bygd nytt hus på Kittel Iglands bruk.

Kittel og Marthe hadde 6 barn:

1. Osuld Kittelsen Igland, født 1727, død 1791, gift med Maren Johannesdatter Lunden.
2. Omund Kittelsen Igland, født 1727 blev som urmaker i Kjøbenhavn efter endt militærtjeneste.
3. Anders Kittelsen, født 1734, døde i Kjøbenhavn i militærtjeneste.
4. Niels Kittelsen Igland, født 1736, var først skoleholder, siden sjømand og døde i Afrika.
5. Gunhild Kittelsdatter, født 1725, gift 1751 med Salve Olsen Håland; budde først i Sollid, siden i Grøsle.
6. Berte Kittelsdatter, født 1729, gift med Kristen Larsen Bjorvand.

Osuld Kittelsen Igland, født 1727 og gift med Maren Lunden, vedblev å bu på Igland til sin død 1791. Hans søn var Kittel Osuldsen Igland, født 1788, gift 1810 med Karen Pedersdatter Gjennestad, som døde på Igland 1845. Men så reiste hendes mand Osuld Kittelsen til Amerika 1846 og døde der 1848. De hadde 4 barn, Osuld, Peder, Johannes og Berte, men ingen av dem kom til å bu på Igland efterat faren var utvandret.

Osuld Kittelsen som var født 1814 og var den ældste, budde dog nogle år på Igland som gift med Torun (Tordine?) Berntsdatter Kiland, men utvandret 1846 og døde i New Orleans 1847. Broderen Peder Kittelsen druknet i Hålandsfossen. Johannes reiste med faren til Amerika 1846 og budde i Chicago, og datteren Berte blev gift med Torjus Pedersen Birkedal. Reiste også til Amerika.

Dermed var denne sidefamilie vækk fra Igland.

Birkedal.

Birkedal ligger øverst i Hålandsdalføret, men der fører temmelig jevn, flat, myrartig mark videre helt op til gården Ørteland i Herrefos. Veien stopper ved Birkedal, men der er gange- og ridevei videre opover.

Birkedal er likesom Igland et par bruk. Det er hovedsagelig skogbruk som er næringen, men der er gode fjellbeiter for kvæget.

Birkedal nevnes under 1593 under navnet Bierchedall. I 1601 Birchedall, i 1611 Bierckedall, i 1670 Birchedahl, i 1723 kaldtes gården Berdalen. Den daglige uttale i hele distriktet er Borkedal. Helland (*Rygh?*) mener at Birkåselven i gamle dager har hedt Bjarka, og at gården Birkedal oprindelig har hedt Barkadal, da elven her har sine kilder. Like ved gården skal være et godt litet fisketjern.

I første halvdel av forrige århundre budde Øven Birkedal på gården. Han må ha været en anset mand, da han blev valgt til stortingsmand 1824. Han var der dog (kun) en valgperiode. Den gang var det storting kun hvert 3de år.

Av forskjellig Birkedalsfamilier kan nevnes:

Knud Madsen Birkedal, kommen fra gården Åmlid i Herrefos, flyttede til Birkedal 1855. Han var gift med Maren Osuldsdatter Birkedal, født 1797 av Iglandsfamilien. Deres barn var:

1. Mads Knudsen, gift med Anne Halvorsdatter Kiland, reiste til Amerika 1849.

Deres barn var:

- a. Knud Madsen, omkom ved jernbaneulykke.
- b. Halvor, gift med Aslaug Kittelsdatter fra Seljord.
- c. Osuld Madsen, gift med Helene Olsdatter Grøsle.
- d. Mathias Oscar, lærer på et amerikansk seminar.
- e. Maren Madsen, gift med Johannes Brye fra Skånevig.
- f. Marte, gift med Terje Knudsen Stalland.
- g. Ingeborg Åshild, gift med Syvert Nielsen fra Bergenskanten.
- h. Kristine (Kirstine?), gift med Ole Grangard, Hallingdal.
- i. Gusta Madsen, gift med Ole Aresen Lien i Fjære.

2. Elen Knudsdatter Birkedal, født 1825, gift med Ånen Terjesen Sundstjern.

Budde på Birkedal. Barn:

- a. Knud Ånensen Birkedal, født 1855 og gift med Ingeborg Cecelie Åmland. Knud var i flere år med i Landvik herredstyre og nogle år ordfører.
- b. Terje Anton Ånensen, gift med Maren Gurine Terjesdatter Tolleholmen; men flyttet til Fillingtveit, som han tok tilbake på odel fra Kaldvelbruket. Hans hustru Maren var en datterdatter av Olav Olsen Fillingtveit, der døde omkr. 1870.
- c. Åse Ånensdatter, født 1857, blev gift med Anders Jensen fra Iveland og kjøpte gården Vollen efter Knud Thomassen Øies søn Thomas.
- d. Thrine Ånensdatter, gift med Fredrik Hansen, landhandler på Skiftenes.

3. Kjersti Knudsdatter, født 1827, blev gift med Erik Pedersen Stoveland, hvis barn var Peder, Knud, Ole, Osuld, Maren og Ragnhild.

- a. Peder Eriksen Stoveland, født 1851, gikk på Lars Martinus Bentsens folke-

høiskole i Stjørdalen 1869 (*denne skolen kom i gang i 1868*), gift 1875 med lensmand Omund Gauslås datter Maren. De har blandt andre sønnen Erik, der bor på Stoveland. Peder selv bur i nærheten av Grimstad.

- b. Knud Eriksen Stoveland, født 1855, blev gift med en datter av Ånen Åmlid og bor i Næsbu. Hans søn er Erik Næsbu.
- c. Ole Eriksen, født 1858, gift med Åse Eliasdatter Ørteland.
- d. Osuld Eriksen, født 1867.
- e. Maren, født 1852, gift med lærer Ole Gundersen, bur på Løland i Herrefos. Mange barn.
- f. Ragnhild, gift med Thor Andersen Engebu.

Osuld Pedersen av Iglandsfamilien, født 1764 og død 1857, gift med Gunder Åneslands enke, Kjersti Knudsdatter Åmlid. Budde en tid på Birkedal, men siden i Grøsle. Om deres etterkommere, se om gården Grøsle.

Familien Ånen Nielsen Birkedal.

Ånen var gift med Berte Torjusdatter Senningstveit. De hadde barna Niels, Torjus og Ingeborg. Niels Ånensen blev gift med Ingeborg Olsdatter Øina, en datter av Ole Terkelsen Øina og Grete Lovise Bortmand-Dahl i Grimstad.

På Knud Ånensens bruk i Birkedal budde tidligere Torjus Pedersen Birkedal. Han var gift med Kittel Iglands datter Berte Kittelsdatter, født 1816. De budde en tid på Hesnes, men reiste derpå til Amerika 1847.

Ole Jakobsen Birkedal, født 1771, søn av John Berulsen Hundsdal og Torborg Gjeruldsdatter Vigeland, var gift med Ingeborg Larsdatter Metveit og budde på Birkedal. Barna var:

- 1. John Olsen Birkedal, født 1821 og gift med Elen Torjusdatter Senningstveit. Disse hadde
 - a. Ole Johnsen Birkedal, f. 1852 og gift med Berte Johnsdatter Lunden i Froland.
 - b. Torjus Johnsen Birkedal,
 - c. Anne Johnsdatter, gift med Ole Knudsen Engebu.
- 2. Torine Olsdatter, født 1818, gift 1844 med Osuld Terjesen Stalland, budde på Birkedal og senere på Lille Herreborg. Barn:
 - a. Berte, født 1845, gift med Knud Tellefsen, Herrefos.
 - b. Ingeborg, gift med murmester Kristian Syvertsen.
 - c. Margrete, gift med Kittel Ringestøl.
- 3. Maren Olsdatter Birkedal, født 1826, gift med Johan Svendsen, Øigaren, Håland. Se der.

Vollen.

Gården Vollen ligger ved en nordlig bukt av Kilandsvand ganske lunt på en liten slette. Denne lille gård er en av de jevneste og flateste i øvre Landvik sogn. Sandsynligvis har Vollen i gamle dager været en husmandsplass, enten under Håland eller Kiland.

I første halvdel av forrige århundre fra omkr. 1830 budde Knud Thomassen Øie på Vollen. Han var av Stensvandsætten, idet hans far Thomas Håversen Øie var kommet fra Stensvand og søn av Håver Nielsen Væting, der tilflyttede Stensvand

1801. Han var gift med Åse Terjesdatter Håland, født 1816. Knud Vollen var av samme alder. Barn:

1. Thomas Knudsen Vollen, født 1846, budde først på sin fars gård på Vollen, siden på Rosholt og endelig på Åbel i Birkenes.
2. Gurine Thomasdatter, født 1850 .
3. Maren Kristine, født 1860, gift med sagmester Trond Oskar Andersen, sagmester på Gryde sag.

En senere familie på Vollen er Anders Jensen fra Iveland, gift med Åse Ånensdatter (Sundtjen) Birkedal.

En eldre familie på Vollen var Osuld Guttormsen Igland og hustru Ingeborg. Han druknet ved Lensmandsneset i Søndlevand 1824. Han etterlot sig sønnene Guttorm Osuldsen, født 1821 og gift 1850 med en Nesbupige, med hvem han hadde følgende barn:

1. Osuld Guttormsen.
2. Petter Guttormsen.
3. Ingeborg Guttormsdatter.

Alle reiste til Kansas i Amerika.

På en holme i Kilandsvand ikke ~~ikk~~ langt fra Vollen har konsul Harald Isaksen opført en moderne villa. Den både ligger vakkert og er en meget vakker bygning der her danner en motsetning til den almindelige byggeskik. Husene bygges over hele Landvik herred nesten alltid i sørlandsstil.

Harald Isaksen var søn av Anders Isaksen, en mangeårig bestyrer av Grimstad folkeskole.

Kiland.

Kilandsvand skjærer inn med en dyp bukt mot nordøst. Der ligger Kiland. Der fortsetter et litet dalføre inn mot heiene, hvori en liten elv løper. Der ligger gårdene Lonebu og Loneholla. En del av Kiland kaldes Kvennevollen, og et andet Kvernedalen.

Hovedgården Kiland kjendes helt fra 1593 under navnet Kyellannndt, Kydlandndt og 1611 Kyeland, i 1630 Kieland, i 1670 hedde gården Kylland, men i 1723 Killand, og senere alltid Kiland.

Kiland er en større gård med flere bønder. Det er en skoggård med gode fjellbeiter. Mellom de fleste naboer undtagen Øie ligger adskillige fjellvidder.

Av Kilands eldre befolkning kan nevnes:

Berulv Johnsen Kiland, født på Heimdal 1779, gift med Berthe Thomasdatter Væting, født 1780. Hendes far Thomas Væting var en bror av Knud Nielsen Dalene og Håver Nielsen Stensvand. Disse tre brøders far var Niels Knudsen Væting i Herrefos.

Berulv Kiland og Berthe Thomasdatters barn var:

1. John Berulvsen Kiland, født 1817, reiste til Amerika, antagelig 1846.
2. Thomas Berulvsen, gift 1867 med Anne Knudsdatter Spaeresås. En datter blev (gift) med Gislesen fra Gjerstad og bur på Tøra.

3. Tomine Berulvsdatter Kiland blev gift med Osuld Kittelsen Kiland. De budde først på Igland, siden på Hesnes, men reiste til Amerika, formentlig i slutten av firtiårene.

4. Gunhild Berulvsdatter, født 1820, død på et asyl i Oslo 1872.

Marte Gundersdatter Ånnesland, f. 1790, var gift første gang med Are Hoskuld-sen Lande og budde på Kiland. De hadde følgende barn:

1. Terjer Aresdatter, født 1814, gift 1836 med Ole Johnsen Håland. Se der.
2. Kjestine Aresdatter, født 1816, gift 1837 med Torjus Olsen Metveit. Om deres barn: Se Metveit.

Derefter blev Marte Kiland som enke gift med Halvor Ådnesen Senningstveit.

Deres barn var:

1. Are Halvorsen Kiland, født 1820, gift med Åse Olsdatter Metveit. Budde i Seim, Fjære.
2. Gunder Halvorsen, f. 1823, gift med Gunhild Torjusdatter Rosåsen, bor i Monterwac i Amerika. Disses barn besøkte Norge i 1896. En av dem var gift med dr. Rammen.
3. Ånen Halvorsen Kiland, født 1828, gift 1856 med Gunhild Terjesdatter Stalland. Av deres barn nevnes:
 - a. Halvor Ånensen, reist til Amerika.
 - b. Marte, født 1858, gift med Peder Olaus Hansen Skiftenes. Flere barn.
4. Osuld Halvorsen Kiland, gift med Margrete Terjesdatter Stalland. Bur på sin fars eiendom på Kiland. Barn:
 - a. Halvor Osuldsen Kiland, født 1831.
 - b. Terje Osuldsen, født i Amerika.
 - c. Ånen Osuldsen, ligeså.
 - d. Are Osuldsen, ligeså.
 - e. Kristen Osuldsen, ligeså.
 - f. Gunder Osuldsen.
 - g. Maren Osuldsdatter.
 - h. Marie Osuldsdatter, født 1860, gift med Osuld Salvesen Øie.
5. Aslak Halvorsen Kiland, født 1833, død i Monterwac, var kontorist hos kjøbmand O. Tonesson (Rosåsen). Han var velstående, og arven deltes mellem hans slegt-ninger hjemme i Norge.
6. Berte Halvorsdatter Kiland, gift i Amerika med Salve Tallaksen Birkedal og bor i Minnesota. Mange barn.
7. Anne Halvorsdatter, gift med Mads Knudsen Åmli.
8. Åse Halvorsdatter, født 1826, gift med Osuld Pedersen Grøsle. Om deres barn: Se Grøsle.

Der har været adskillig bevægelighet i Kilandsfolket. Man kan på denne gård neppe forfølge nogen slegtlinje lenge opover i tiden. Der har været inngiftning og innflytning, og utflytninger blev almindelig henimot midten av forrige århundre. Men der har været begavelse og gjeve menn og kvinner på Kiland.

Av disse vil jeg især fremhæve gamle Halvor Kiland, kommen fra Senningstveit, Foruten at han var en dygtig mand, var han en stor spøkefugl og livlig selskabsmand. Han var flink til å holde taler i selskaper, ikke bare som kjøgemester, men som almindelig deltager. I et bryllup på Øie endte han talen således: "Me ska inkje bare takke bru å brugom, for de æ selvsagt, men alle dei som har bore mat her te huse, og alle dei som har laga maden å varta op, og så ska me inkje heller gløime hønå, som har vorpe så stor²veies."

Øie.

Gården Øie har sit navn derav at den ligger på en øi, hvis øvre kant ligger til Kilandsvand. Vandet har nemlig oprinnelig hatt 2 utrensler, en ned gjennom Øiesund, hvorfra Birkåselven nu går, og en utrensel fra Vasbotkilen i syd. Ennu går en liten bekk ned til Valbelandstjern fra Vasbotkilen når vandet er opstemt eller i flomtiden. Denne halvøi er omtrent 1,5 kilometer² i vidde eller 1500 mål jord og skog. På samme halvøi ligger i virkeligheten også gården Valbeland ved Birkåselven. Innmarken på Øie er adskillig jevnere og flatere enn de fleste nabogårde, så den mere får karakteren av en slette, der har vand på to kanter idet Kilandsvand går ned forbi Øie i nogle lange sund.

Gården har ingen videre fjellbeiter, hvorfor disse er tilveiebragt i andre gårders eiendom. Således hører en del av Risdalhei med til de to større bruk i Øie. På Risdalhei, der henger sammen med Rislå knuder, er utmerkede slåtter og god beite for hest eller ku. Der er derfor opført hytte på Risdalhei slåttefolkene. Fra Risdalhei er en ovemåte vakker utsikt mot havet helt til Arendal.

På Øie har været en stabil befolkning i flere hundre år på det ene bruk og siden 1820 på det andet. Navnene på den ældste line har for det meste været Osuld, Terje, Salve og Ole, samt Sjur (Syvert). Åsenavnet har også fulgt Øie. Men det er også interessant å merke at i en gren av den ældste linje som vandret ut, er der kommet skudd tilbake. Dette kan sees av følgende fremstilling, hvor årstallene tildels er fingerte.

Osuld Øie, født omkr. 1700, gift med Åse. Barn:

Terje Osuldsen, født 1730	Salve Osuldsen, f. 1732
(Ole Osuldsen) (Budde begge på Øie)	Flyttet til Moen ved Landvik.
Osuld Terjesen, 1775	Lars Salvesen Moen, f. 1771.
(Syvert Olsen) (flyttet 1820)	(Osuld Salvesen Gjerbrønden)
(gift med Helga Stensvand)	Anne Marie Larsdatter Moen, født 1802, gift med Tellef Stensvand, født 1797.
Terje Osuldsen Salve Osuldsen	Åshilde Tellefsdatter Stensvand,
født 1815 født 1820	født 1827, gift med Niels Thomassen
Salve Syvertsen Stensvand (1818)	Øie.
Osuld Salvesen Øie, født 1852.	Karen Thomasdatter
Salve Osuldsen Øie.	

Osuld Terjesen Øie var antagelig født omkr. 1700, og hans hustru har sikkert hedt Åse. De har hatt følgende barn:

Terje Osuldsen, Ole Osuldsen, født i tiden melleml724 og 30, Salve Osuldsen, født

1735. Deres linjer kan utfyldes således:

A. Terje Osuldsen Øie, født 1739, budde på Øie.

1. Osuld Terjesen, født 1775, budde på Øie.

a. Terje Osuldsen, født 1815, gift med Berte Hansdatter Tolleholmen. To døtre.

2. Salve Osuldsen, gift med Maren Olsdatter Metveit 1829. Barn:

a. Osuld S. Øie, født 1853, død 1935, gift med Marthe Osuldsdatter Kiland. Søn Osuld bor på Øie.

b. Gunhild Marie, født 1855, gift med Knud Andersen Lunden. Flere barn.

c. Anne Gurine, født 1862, gift med lærer Knud Mjåland.

B. Ole-Osuldsen Øie (født 1732), gift med Kirsten Syvertsdatter, budde på Øie.

Barn:

1. Syvert (Sjur) Olsen Øie, gift 1808 med Helga Håversdatter Stensvand, født 1788, budde på Øie inntil 1820, senere i Bjønsmyr under Vinsland i Birkenes. Barn:

a. Ole Syvertsen, født 1809, gift med Sigrid Johnsdatter Vindvand, budde i Djupedal ved Flå. Hadde barna John, Syvert, Sammel Tellef, Karen, Helene.

b. Håver Syvertsen, født 1811, budde først i Lillesand, siden ved Tingsaker. Mange barn.

c. Osuld Syvertsen, født 1814, død 1871, gift med Maren Larsdatter Stisvoll, Reddal. Barn:

c1. Lars Osuldsen, døde ugift i syttiårene.

c2. Omund, gift på Søila, hadde sønnen Osuld, bur ved Nautenæs

c3. Syvert Osuldsen, budde i Granåsen på Stensvand.

c4. Anne Helene, gift med Thorkel Ånensen Lonen, budde på Holtet ved Vinsland. Søn Ånen Thorkelsen.

c5. Johanne Osuldsdatter, gift med Ivar Jonassen på Håbbesland.

d. Salve Syvertsen, født 1818 (Stensvand), gift 1848 med Elen Nielsdatter Rislå, budde på Stensvand, hvor alle deres barn blev født, siden på Flå, død 1814. Barn:

d1. Thomine Katrine Salvesdatter, født 1849, gift med Anders Ellefsen Birkås, budde på Stensvand. Datter Emma, gift med Thomas Larsbakke, bur på Flå. Har flere barn. Thomine bur på Flå. Har flere barn. Thomine døde som sindssvag i nittiårene.

2. Åse Olsdatter Øie, døde ugift 1862.

d2. Marie Salvesdatter, født 1851, gift med Ole Jakobsen Flå, hadde sønner Hjalmar og Godfred. Han bur på Stensvand.

d3. Salmine Salvesdatter, født omkr. 1853, gift med lensmand Tellef Osmundsen Mollestad; flere barn.

d4. Nille Salvesdatter, gift med Bent Eliassen Håbbesland; flere barn.

d5. Anne Salvesdatter, født 1860, gift med Theodor Madsen Mollestad, bur i Nesset ved Flaksvand. Flere barn.

e. Kristian Syvertsen, gift med en fra Heimdal? (Herrefos), bur ved Lue-tjern i Landvik. Flere barn. Søn Severin.

C. Salve Osuldsen Øie, født 1735, skræddermester, budde på Landvik (Monen), gift med Anne Larsdatter Moen, født 1732. Barn:

1. Osuld Salvesen, budde på Gjerbrønnen.

2. Kristen Salvesen, budde i Kalvehagen.

3. Lars Salvesen, født 1772, gift med Magnhild Kittelsdatter, budde på Moen. Barn:
 - a. Salve Larsen, gift med Ragnhild, budde på Opstad og hadde sønnene Lars og Henrik. Var siden gift med Torborg Herlufsdatter Flå.
 - b. Kittel Larsen, budde i Grimstad som formand for Hadde datteren Margrete Kittelsen. Terje Kittelsen og Lars Kittelsen. Hans hustru hedt Ane Terjesdatter, mor til alle barna.
 - c. Ingeborg Larsdatter, budde på Gjerbrønnene.
 - d. Lars Larsen, budde ugift sammen med hende på Gjerbrønnen. Døde begge omkr. 1864.
 - e. Anne Marie Larsdatter Moen, født 1802, gift 1826 med Tellef Håversen Stensvand, født 1797. De hadde følgende barn:
 - e1. Åshilde Tellefsdatter Stensvand, født i Reddal 1827, gift 1857 med Niels Thomassen Øie, sitt søskenbarn. Om barna se senere.
 - e2. Håver Tellefsen Stensvand, født i Reddal 1829, gårdbruker på Stensvand til 1896, død på Moen 1832, 103 år gl. ugift.
 - e3. Margrete Tellefsdatter Stensvand, født 1831, gift 1855 med Ånen Nielsen Høikleiv (Flå). Hadde følgende barn:
 - e1. Niels Ånensen, født 1856, gift med Marie Andreasdatter. Døde begge av tæring. Ingen (barn).
 - e2. Tellef Ånensen Høiklev, født 1858, budde ugift fra 1896 på Stensvand, død omkr. 1900.
 - e3. Ole Ånensen, seminarist, gift med en datter av Tellef Rislå, en søn Ånen bur i Oslo. Gift senere med en vesterpige og har flere sønner.
 - e4. Tønnes Ånensen, gift med en datter av Bård bur på Stensvand. Gift 3 ganger. Flere barn.
 - e5. Jørgen Ånensen, seminarist, gift med Ellen Hansen, Kristianssand, død. Barn: 2 gutter og 2 piger.
 - e6. Inger Ånensdatter, gift med Thomas Nielsen Øie, budde på Stensvand, død 1816. Datter Åshilde Stensvand, gift med Tobias Songen ved Lillesand, bur på Stensvand. Søster Ågot. Flere søsken døde.
4. Lars Tollefsen Stensvand, født 1834, ugift. Var inntil 1896 gårdbruker på Stensvand, død på gården Assæv 1899.
5. Anne Marthea Fellefsdatter, født 1887, gift med Isak Pedersen Fos av Lyngdal. Hun døde på Stensvand 1928, 91 år gammel. Ingen barn.
6. Mathias Tellefsen Stensvand, født 1840, gift 1882 med Ingeborg Danielsdatter Trogstad, Rønnesund, død på Moi 1815.
 - 6a. Thom Stensvand, gift med Berte i Amerika - en søn Theddi.
 - 6b. Daniel Stensvand, gift på Salverø, Fjære. Mange barn.
 - 6c. Peder Stensvand, en tid kjøbmand i Grimstad, bur på Moi, ugift.
 - 6d. Jens Stensvand, gift på Grevstad, mange barn.
7. Arent Tobias Stensvand, født 1844. Seminarist 1865. Gift 1874 med Gusta Eilertsdatter Rosseland, født 1855. Barn:
 - a. Thorleiv Ansgar Stensvand, født i Arendal 1881. Cand. mag. Lektor ved Drammen skole. Gift med Elly Nielsen i Oslo. Datter Gerd Stensvand, tatt artium.
 - b. Einar Martin Stensvand, død 1902.

- c. Oskar Høyer Stensvand, født 1884, arkitekt, gift med Helga Guttormsdatter Foss i Tveit. Ingen barn.
- d. Gustav Arent Stensvand, seminarist, født 1891. Lærer ved Strømsbu skole, ugift.
- e. Ågot Synøve Linea Stensvand, født 1895, ugift.

Arent Stensvand var først lærer i Herrefos vinteren 1862-1863. Lærer i Vestremoland og Lillesand fra 1866 til 1870. Lærer i Birkenes (Åbel krets) fra 1871 til 1877. Lærer i Arendal (Strømsbu skole) 1877 til 1920. Hele tiden bestyrer av skolen. Tillike bestyrer av Strømsbu lærer- og lærerinneskole fra 1888 til 1901. Skolen var først på Klappene, men fra 1891 på Strømsbu.

8. Tomine Katrine Stensvand, født 1849, døde ugift på Strømsbu 1907.

I 1820 flyttede Thomas Håversen Stensvand inn på Øie på det midtre bruk, som hadde tilhørt Syvert Olsen. Han var søn av Håver Nilsen Væding og hustru Odborg Larsdatter Flostøl (en søster av Os) Rodalen og stammefar til Rodalsfamilien.

Thomas Håversen Øie var antageleig født i Næsbu 1783. I året 1810 giftet han sig med Karen Knudsdatter Kiledalen i Tveit og budde en tid i Kristianssand som smed under krigen. Siden budde han nogle år på Flå i Birkenes.

De hadde følgende barn:

- I. Oline Thomasdatter Øie, født 1811, døde ugift.
- II. Niels Thomassen Øie, født 1612, død 1890. Gift 1857 med Åshilde Stensvand, død 1866 (se foran). De hadde følgende barn:
 - a. Thomas Nielsen Øie, født 1858, gift med Inger Ånensdatter Flå (Høikleiv), sit søskenbarn. Barn:
 - 1. Niels Thomassen, døde i ungdommen av tæring.
 - 2. Åshilde Thomasdatter, gift med Tobias - - - 2
 - 3. Margrete Thomasdatter, ugift.
 - 4. Ågot Thomasdatter, ugift.
 - 5. Inger Thomasdatter, død.
 - b. Tellef Nielsen, gift i Arendal, død i Amerika.
 - c. Karen Nielsdatter Øie, gift med Thomas Rislå. 2 døtre i Amerika. Søn Niels hjemme, bur på Øie som enke(mand?).
 - d. Marie Nielsdatter, født 1866. Bur på Moi, ugift.
- III. Knud Thomassen, født 1814, gift med Åse Terjesdatter Håland. Se om Vollen, hvor de budde.
- IV. Håver Thomassen Øie, født 1816, gift med en datter Tellef Vellene i Birkenes, budde i Kingremyr ved Grimenes. Var sagmester på Grimenes sag. Barn:
 - 1. Thomas Håversen, budde ved Kalveldmyr.
 - 2. Tellef Håversen Kinglemyr.
 - 3. Tomine Håversdatter d
- V. Lars Thomassen Øie, født 1820, gift med Maren Olsdatter Skiftenes, budde på Håland.
- VI. Kristian Thomassen, født 1828, gift med en datter av Martin Håland. Mange barn.
- VII. Anne Thomasdatter, født 1830, gift i Chicago, blev velstående og hadde en søn.
- VIII. Ådborg, født 1828, døde ugift.

Stalland.

Fra Kilandsvandets sydøstlige ende ved Vasbotten går et dalføre i samme retning, hævet nogle meter fra vandet, nedover mot Søndle (med) middelsstore heier på begge sider. Straks nedenfor Vasbotten begynner et myredrag med heldning sydover, og nedenfor dette kommer en elv frem fra heiene på venstre hånd nedover. Der ligger gården Stalland på dalens høire side oppe på en liten forsønkning i heien. Det er et solrigt sted med meget vakker utsikt over skog og nabogårder. Det heiedrag hvorpå Stalland ligger, er ikke meget bredt, men tiltar i høide mot syd. Det har Birkåselven på sin høire side. I det nevnte dalføre ligger hovedveien fra Grimstad opover til Kilandsvand, og Stalland ligger kun et kort stykke fra veien. Elven i dalføret fører ned mot Grøsle, og den siste delen av dalen ender i bratte urer ved Grøsle. I disse ligger hovedveien i skråninger. Men ovenfor disse urer er dalføret jevnt og vakkert i en længde av ca. 4 kilometer. Fra en sidedal på østsiden kommer ned en elv fra Hærreborgtrakten; ved Kroshøl forenes disse.

Stalland er hvad man kaller en "einbølt" gård, og slegten er gammel på gården. Navnet Terje har fulgt slegten nedover. I midten av forrige århundre kaldte vi den mand som budde på Stalland da Gamle-Terje. Antagelig var han født omkr. 1800, kanskje litt tidligere. I 1857 var han i bryllup på Øie og var da meget livlig, kjekk og munter. Han stod meget høit i folks omdømme og hadde ord for å være en kundskabsrig mand. Han hørte til de gamle opplysningsmenn i beste forstand. Han nød derfor ubetinget tillid. Selvfølgelig var han med i herredstyret og andre kommunale styrer på den tid.

Gamle Terje Stalland var formodentlig søn av Terje Salvesen Stalland. I hans tid (1772) nedbrendte husene på Stalland. Alle bygningene røk med undtagen badstuen. Det blev derfor det hus man måtte bjerge sig inn i under og efter branden. Heldigvis skedde ulykken om sommeren (8de august), men uheldig var det at det innbjergede høi strøk med.

Gamle-Terje Stalland hadde følgende søsken:

1. Knud Terjesen Stalland, gift med Marthe Olsdatter Metveit, reiste til Amerika.
Barn:
 - a. Terje Knudsen, gift med Marte Knudsdatter Åmlid.
 - b. Marte, gift med Thomas Ellefsen først og siden med Aanen Berulfsen.
 2. Osuld Terjesen Stalland, gift med Trine Olsdatter Birkedal. Budde sist på Lille Hardeberg. Se der.
 3. Åse Terjesdatter, gift med Knud Johnsen Hunsdal.
- Sigrid Terjesdatter Stalland, gift med Tellef Pedersen Grøsle, født 1794. Se der.
5. Margrete Terjesdatter Stalland, gift med Terje Hundland. Om deres barn, se Hundland.
 6. Terje Terjesen Stalland (se ovenfor), gift med Marte Stalland. Barn:
 - a. Terje Terjesen Stalland, (født i slutten av tredeveårene), gift med Åse Helene Pedersdatter Igland (en søster av stortingsmand Igland). De hadde ialt 9 barn, hvoraf flere er døde.
 - al. Kristen Terjesen Stalland, født 1861, gift med Maren Tomine Salves-

datter Hørte. Gårdmand på Stalland og betydelig forfatter av ungdoms-bøker, og redaktør av Grømsstadposten. Har latinartium med beste karakter.

- a2. Peder Terjesen Hardeberg, f. 1864. Fikk ved testament Peder Thomassen Hardeborgs eiendom til odel og eie.
- a3. Terje Terjesen Stalland, født 1870.
- a4. Martha Terjesdatter, gift med Tellef Terjesen nedre Grøsle.
- a5. Torborg Terjesdatter, gift med Peder Osuldsen-Grøsle.
- a6. Gerda Terjesdatter, født 1876.
- a7. Helga Terjesdatter, født 1886.
- b. Kristen Terjesen Stalland, født 1847, død 1861, i konfirmationsåret. Provst Hauge holdt en meget gripende tale over den begavede gutts grav.
- c. Gunhild Terjesdatter Stalland, gift med Ånen Halvorsen Kiland, siden med Halvor Metveit.
- d. Margrete Terjesdatter Stalland, gift med Osuld Kiland, født 1831.

Grøsle.

Gården Grøsle ligger ved Søndlevands nordligste bukt ved Stallandselvans utløp i vandet. Men elven er her væsentlig fossefald og vandsprut ned gjennom urene. Grøsle er to bruk, Øvregrøsle og Nedregrøsle. Nedregrøsle ligger på en sterkt begrenset slette nede ved vandet, der elven kommer frem av urene. Jorder i almindelig forstand finnes litet av i Grøsle. Høi og andet fór til kvæget må tilbringes gården fra steder som ligger utenfor jordene ved husene. Det samme gjelder væsentlig også Øvregrøsle. Men begge bruk er likevel meget verdifulle, fornemmelig ved utstrakte og vekstrige skogvidder. De høie heier omkring gården er skogklædte. Foruten barskogen har der fra uminnelige tider været utmerket eikeskoger i Grøsle. Gården har et utmerket vandfald og betydelig drivkraft i Holdalselven, som kommer ned i Søndle i Grøslebugten. Så vidt vites, er Stallandselven ikke benyttet som kraftelv nede ved Grøsle, skjønt den kan være vandrik, særlig i snesmeltingen og i flomtiden, men den har ingen nevneværdige vandbeholdere på nært hold, mens der til Holdalselven hører betydelige stemvand, navnlig i Holdalsvandet, der ligger umiddelbart ovenfor vandfallene. Holdalsvandet har også tilløp fra Tønnesølvandet.

Ved Grøsle kommer veien fra Grimstad frem om Holdalsvandet og går i skrå, først langs Søndle under en me(ge)t steil hei, så videre i vest over urene og Stallandselv på en bro under en høi foss, så videre vest mot Øvregrøsle, hvor den deler sig i to linjer. En svinger tilbake til "Ura" som ligger på toppen av skråningen og går op den jevne Stallandsdal til Kilandsvand og derfra til Åmlid i Herrefos. Den anden linje går til venstre forbi Øvregrøsles hus, først gjennom et romantisk skoglandskap med henrivende utsikt over Søndlevand og de vældige skoger i Birkåsdalene og heiene omkring. "Imenessadlen" sees her tydeligere enn på noget andet sted, men fra den motsatte kant av det sædvanlige syn fra dampskibene på sjøen ved Grimstad. Imenessadlen ser omtrent likedan ut fra begge

sider av Imåsen. Veien vestover går gjennom en skogrig dal til Birkåselven og fortsetter over gårdene Gusdal, Austland og Fillingtveit, går over Håbbeølandshei og kommer ned i Tovdaldveien ved Årdalen i Birkenes.

Navnet Grøsle betyr "det stenrike sted". Det stammer fra ordet "grjot" som betyder sten. Det er efter de lærdes mening at det er Stallandselven som har været kaldet "Grøsla" eller Grosla, og at gården har fått navn efter denne. I begge tilfelle stammer navnet fra noget som har med sten eller urer å gjøre.

Grøsle er ikke nogen gammel skyldsatt gård; men den kan ha været husmandsplas før den blev skyldsatt. Den nevnes først som gård 1670 og kaldes da Grøsle, og samme navn 1723. I boken Grimstadslegter av J. Landgraff finnes følgende oplysning: "Daniel Thumann budde ugift på Berge med husholderske og en tysk tjener, Johan Gottfred Wigand, eiede også Østre og Vestre Skiftenes med Grøsle."

I 1778 budde Omund Larsen i Grøsle. Han var med i anklagen mod lensmand Brøndum i Strandfjorden. Se om denne prosess på et andet sted.

Slegten i Nedregrøsle helt fra forrige århundres første halvdel har været nære knyttet til Hardeborg på mandssiden og Stalland på kvinnesiden.

Tellef Pedersen Nedregrøsle var nemlig en bror av Thomas Pedersen Hardeborg, og hustruen Sigrid var en søster av Gamle-Terje Stalland. Tellef Pedersens og Thomas Pedersens far var Peder Tellefsen Ånnesland, og deres mor var Gunhild Gjeruldsdatter Hunsdal. Hun var født 1754. Men hun var først gift med Thomas Nielsen Væting, en bror av Knut Nielsen Dalene, far til Per Imenes, og Håver Nielsen Stensvand. Med sin første mand Thomas Væting hadde Gunhild datteren Gunhild Thomasdatter, født 1777 og gift med Ole Børresen Lande, der siden budde på Tønnevold, og fra hvem Tønnevoldslegten nedstammer. Siden blev Tønnevoldslegten og Hardeborgslegten mere innblandet ved giftermål, hvorom senere. Se Hardeborg.

Tellef Pedersen Grøsle var født 1794 på Væting, og hadde med Sigrid Stalland følgende barn:

1. Terje Tellefsen Grøsle, f. 1834 og gift 1860 med Ellen ~~Tomine~~ Ellefsdatter Birkås. Av barna kan nevnes:
 - a. Tellef Terjesen Grøsle, født 1863, gift med Martha Terjesdatter Stalland (en datter av Lilleterje).
 - b. Ellef Terjesen Grøsle, født 1875,
 - c. Petrine Gunhilde Grøsle, f. 1878.
2. Gunhilde Tellefsdatter Grøsle, gift med enkemand Niels Ådnesen Lillehardeberg. Flyttet senere til Salveskjen i Øiestad, (barnløs).
3. Marthe Tellefsdatter Grøsle, gift med Peder Thomassen Hardeberg. Deres barn døde som små. Familien budde lenge på Landvik. (Se Hardeberg).

Hidtil er kun nærmere omtalt den nuværende familie i Nedregrøsle. Det er imidlertid meget interessant å se hvorvidt en familie kan sprede sig, og derfor hidsettes efter Igland en eldre familie i Grøsle:

John Gundersen Nedregrøsle var gift med Maren Knudsdatter Åmlid (Herrefos), født 1759. Hun blev siden gift med sergeant Noddeland, men døde på Topland 1814. På farssiden skulde hun være av prestefamilie, datter av Knud Skripe-

land, som var gift med Anne Torjusdatter Åmlid, født 1826.

Johan Gundersen og Maren Knudsdatter hadde følgende barn:

- I. Knud Johnsen Grøsle, født 1795, død 1848, gift med Inger Katrine Våge på Hitterøi. Knud Johnsen var sjømand og førte skib fra Bergen helt til 1842. Han budde på Våge. Deres barn var:
 1. Johan Knudsen, født 1826, død ugift i Rio de Janeiro 1849.
 2. Knud Knudsen, født 1828, gift 1851 med Kristiane Knudsen i Bergen. Han var først kjøbmand, siden skibsfører i Haugesund. men forsvant uten at man mere fik oplysning om ham. Han efterlot sig følgende barn:
 - a. Johan Johnsen, født 1852. Kjøbmand i Haugesund.
 - b. Knud Johnsen, født i Bergen 1855, gift med Amalia Amundsen i Haugesund. Deres barn var:
 - b1. Knud Johnsen, f. 1877, kontorist i Bergen.
 - b2. Eigil Johnsen, militær.
 - b3. og 4 - 2 døtre.
 3. Marcellus Knudsen, født 1830, faldt utenbords.
 4. Claudine Marie, f. 1824 i Bergen, gift med skibsfører Rasmus Tallaksen fra Arendal, budde i Bergen til 1873, da kjøpte (han) gården Farstad ved Bergen, 3 mil fra byen. Siden budde de i Os på gården Kuven. Deres søn er kommunedyrlæge og kjødkontrollør i Tronestad, Theodor Tellefsen, gift med Rebekka Li i Bergen og har flere barn.
- II. Jorane Johnsdatter Grøsle, født 1794, gift med skibsfører Chiander i København. Han døde 1845 på et besøk i Fredrikshald. Enken budde en tid i Kristianssand, og deres barn var:
 1. Johan Schiander, død 1867 i San Francisco som overlods. Med sin amerikanske hustru Rachel hadde han følgende barn:
 - a. Ida Jorane, gift med Mr. Moody, rentenist i San Francisco.
 - b. Hanna Schiander, gift med trælasthandler Mr. Dalbeer i San Francisco.
 - c. Elisabet Schiander, gift med en advokat sammesteds.
 - d. Adolf Schiander, bor i San Francisco.
 - e. Henry Schiander bor sammesteds.
 - f. Fredrik Schiander likeså.
 2. Henrik Julius Schiander, gift med Bolette Dorthea Pettersen fra Fredrikshald, hans første hustru. Siden med Charlotte Gustava Sundt fra Moss. Barn i første egteskap:
 - a. Adolf Vilhelm Schiander, f. 1850, skibsfører, gift med Eleonore Barbara Schiander datter av Dr. Tr. Schiander i Sarpsborg. Søn: Adolf Vilhelm Schiander
 - b. Ole Arent Petersen Schiander, høiesteretsadvokat i Oslo; gift med Ulrikke Sofie Evensen, datter av mægler og Stortingsmand Evensen i Brevik. Barn:
 - b1. Henrik Julius, f. 1878.
 - b2. Elise Caroline, f. 1880.
 - b3. Adolf Vilhelm, f. 1882.
 - c. Fredrik Schiander, f. 1853, gift med Dagne Lange, en datter av sogneprest Lange i Tveit. Barn:
 - c1. Christoffer A. Lange Schiander, f. 1883.
 - c2. Bolette Dorthea Schiander, f. 1885.

c3. Trine Schiander, f. 1889.

d. Marie Christine Schiander, f. 1855, gift med bureausjef Eger i Oslo.

3. Adolf Schiander, sjømand, død ugift.

4. Ida Vilhelmine Schiander, født 1897, ugift.

III. Anne Johnsdatter Grøsle, født 1798, gift med Knud Hallesmann Bergendal, søn av Jens Bergendal, prest til Lunde ved Flekkefjord, død 1803. Budde i Kristianssand. Barn:

1. Jens Johan Hallesmann Bergendal, født 1827, gift med Tomine Olsen i Kristianssand. Barn:

a. Albert Johan Bergendal, f. 1854, skibsfører.

b. Thorvald Villiam Bergendal, f. 1852, styrmand.

c. Knud Andreas Bergendal, kontorist i Risør.

d. Jens Julius Bergendal, f. 1861, kontorist i Oslo.

e. Halvor Bergendal, f. 1865.

f. Anna Elisabet Bergendal, f. 1856.

g. Thora Gesine Bergendal, f. 1858, gift med skibsfører Besse Bessesen, Kristianssand.

h. Elisabeth Bergendal, gift med kavalleriløitnant Henrik Broch, søn av presten Broch i Grue i Solør.

2. Knud Andreas Bergendal, f. 1839, kjøbmand i Kristianssand.

3. Carl Adolf Bergendal, f. 1830, reist til Amerika, gift med Hanna Henricke Ross. Barn:

a. Karl Ernst Hallesmann Bergendal, f. 1830, telegrafist i Oslo.

b. Pedersen Bergendal, f. 1856, kontorist i Antwerper i Belgien.

Osuld Pedersen Igland, født 1764, død 1857 omkr. 93 år gl., gift 1796 med Gunder Ånneslands enke Kjersti Knudsdatter Åmlid; budde først på Birkedal, siden i Øvregrøsle. Barn:

I. Peder Osuldsen Grøsle, født 1801, gift 1829 med Anne Hansdatter Ørteland. Barn:

1. Osuld Pedersen Grøsle, født 1830, gift 1851 med Åse Halvorsdatter Kiland. Barn:

a. Peder O. Grøsle, født 1889, gift 1897 med Torborg Terjesdatter Staland.

b. Anne Kjestine, f. 1854, gift med Ole Kittelsen Eskedal. De hadde sønnen Kittel.

c. Marte Osuldsdatter Grøsle, f. 1858, gift med Mathias Torjussen Meitveit, bor i Rånnen.

d. Helene Osuldsdatter, f. 1862 (1863?), gift med Osuld Madsen Åmlid. Bor i Amerika.

e. Kristine Andrea, f. 1865, gift med Johannes Danielsen Havstad. En datter gift med kirkesanger Line i Landvik, hans anden hustru.

f. Åsine Osuldsdatter, født 1867, gift med lærer R. Leland i Konsmo.

2. Kjersti Pedersdatter, f. 1836, reiste til Amerika, hvor hun blev gift med tyskeren Rose Åmlid. Se Birkedal.

Merknad i margen: Osuld Pedersen Grøsle, født 1830, var prestens medhjelper i Landvik sammen med Daniel Havstad.

Hardeborg.

Hardeborg ligger 3 á 4 kilometer i nord for Grøsle i en sidedal til Stallandsdalen. Det er egentlig to gårder, Lillehardeborg eller Øigaren og det egentlige Hardeborg. Gården ligger temmelig vel forvaret i fjellmassen, høit tilvørs, derav navnet.

Hardeberg er en gammel gård. Første gang nevnt 1593 under navn Hardhbiergh. I 1601 Hordeberrig. I 1610: Haardbiereg; i 1611 Haarbiereg; i 1630 Hardebiereg; i 1670 Haardeberrig, Store og Lille Hardeberg 1723. Da gården stadig kaldes "Harrebor" i daglig tale, synes Hardeborg å være passende skrivemåte og derfor benyttet her. Det er en god fodringsgård med mange fjellbeiter og fjellslåtter, og betydelige skogvidder. Til eiendommen hører vandfall i Hardebergelven som kommer i Stallandselven ved Kroshøl. Vasdraget har vandbeholder i det ene Knabevand på den vestre hei av dalen. Der har været plass til både sag, kvern og stampe. På Hardeborgsheiene er trigonometrisk tårn for landmålingen. Utsikten er vidunderlig i vidde og skjønnhet.

Veien fra Hardeborg ligger langs elven ned til Grøsleveien (hovedveien) ved Kroshøl.

I slutten av det attende århundre budde Niels Andersen på Hardeborg. Blandt lensmand Brøndums anklagere i 1788 er han den første på listen.

Gjennem hele det forrige århundre var det Thomas Pedersens familie som var den rådende på Hardeborg. Han var en bror av Tellef Pedersen Grøsle og født på Væding i Herrefos 1792. Hans far var Peder Tellefsen Ånesland i Vegusdal, og hans mor var Gunhild Gjeruldsdatter Hunsdal, der først hadde været gift med Thomas Nielsen Væding, der var søn av Niels Knudsen Væding og må være født antagelig 171730 og stammefar til Tønnevoldslegten. Thomas Hardeborg og Gunhild Thomasdatter, født på Væding 1779 og gift med Ole Børresen Tønnevold, var halvsøsken.

Thomas Pedersen Hardeborg var gift med Sigrid Rasmusdatter Hunsdal, født 1771, og hadde følgende barn:

1. Peder Thomassen Hardeborg, født 1821, gift 1860 med sit søskenbarn Marthe Tellefsdatter Grøsle. Deres to barn døde ganske små. Kort efter giftermålet flyttet de til Landvig, hvor de budde i mange år i det av faren opførte hus. Først ved farens død i syttiårene flyttet de til Hardeborg. Liksom faren var Peder Hardeborg en meget benyttet kommunemand. Se senere.
2. Rasmus Thomassen Hardeborg forblev altid ugift og budde på Landvik efter at broren var flyttet til Hardeborg i 70-årene. Han døde 1885. Også han var medlem av herredstyret.

Gunhild Thomasdatter, født 1819, blev 1847 gift med slegtningen Thomas Olsen Tønnevold. Deres barn er de eneste som av Hardeborgslegten har levet op. De var følgende:

- a. Ole B Thomassen Tønnevold, kjøbmand i Grimstad og trælsthandler, født 1848, gift med Gunhild Gurine Johannesdatter Skiftenes. Ole Tønnevold inn tok en fremskudt stilling i Fjære kommune og var (en) bydelig legatstifter. Hans søn er Thomas Tønnevold, kjøbmand i Grimstad og for tiden byens ordfører.

- b. Gusta Tønnevold, gift med malermester Olsen. De har mange barn.
4. Maren Gurine Hardeborg og
5. Aashilde Marie døde begge ugift.

Herreborgfamilien inntog i flere henseender en særstilling innen den almindelige bondestand i Landvik. En mand som Thomas Hardeborg var mere selvstendig og mere selvbevisst i sin tankning og handling enn de fleste av hans samtidige i herredet. Han var heller ikke uten et mere enn almindelig økonomisk initiativ på samme tid som han var yderst sparsom og forsiktig.

Tidlig tilkjøpte han sig et bruk i Landvik, ganske visst huseløst, men de rester der var av gamle bygninger, forstod han å utnytte, og fikk omdannet en bygning helt fra omkr. 1600 til et vakkert sørlandshus, der står den dag idag med temmelig neddempet tak, nesten i græsk byggeskik. Der budde han først selv, så hans sønner. Handelen om denne gård har antagelig funnet sted omkring 1824 på den tid da Ingeborg Feiffs og Mads Tingsakers svigersønner og sønner realiserte sine eiendommer på Landvik efter Fastingstiden. Til Thomas Hardeborgs bruk hørte teglverket som var aldeles forsømt og ubrukbart, men Thomas Hardeborg fikk det op i almindelig drift igjen. Se nærmere herom under Landvig. I 1834 og 1825 var Thomas Hardeborg med i opførelsen av Landvik kirke som blev innviet i 1826. (*Her er ein liten feil. Kyrkja blei innvidd av biskop Munch 17. juli 1825.*) De som hadde med opførelsen å gjøre, skilte sig vel fra det; deriblandt var også min far, Tellef Håversen Stensvand, der forestod inn- og utbetaling, samt kirkens regnskap.

Såsnart den nye formandskapslov kom 1839 (*skal vera 1837*), kom Thomas Hardeborg med i styret og var i mange år ordfører. I bevilgninger var han meget forsiktig. Skjønt det i skoleloven av 1827 uttrykkelig hedte at der ved alle hovedkirker skulde opføres skolehus med lærerbolig for kirkesangeren som lærer, søkte Thomas Hardeborg å utsette dette tiltak helt til den nye skolelov kom 1860, og først i 1830 (*skal vera 1863*) faldt beslutning om å bygge skolehus i Landvik kreds, færdig 1864. Det leseværelse som blev anvist kirkesanger Sørensen da han 1846 blev ansat i Landvik kreds, var så elendig, at sneen hadde adgang til å trønge sig inn i sprekke, sier Sørensen selv i sin biografi, og han gav netop Thomas Hardeborg den største skyld her, fordi han var den mest rådende på stedet. Men dersom man tror at Thomas Hardeborg næret uvilje mot skole og opplysning, tar man feil. Han var av den samme mening som senere Niels Igland og mange dygtige folk med ham, at skolen helst skulde virke under tarvelige kår. De satte omgangsskolen meget høit og vilde nødig gi slipp på den, selv efter at loven av 1860 hadde sikret fastskolens fremtid.

Thomas Hardeberg hadde fått sine impulser fra opplysningstiden og den rasjonalistiske litteratur, og blev litet berørt av den romantiske digtning. Han holdt sig til de mere konservative aviser og tidsskrifter og leste stadig Morgenbladet. Det samme var tilfellet med både Peder og Rasmus. Deres livsanskuelse var bestemt

av den tidsånd og den litteratur som var herskende fra 1770 til omkr. 1850.

Da Peder Hardeborg og Rasmus ikke efterlot sig livsarvinger, testamenterte de bort sine eiendommer helt eller delvis. Peder Hardeborg og hans hustru testamenterte sine eiendele til Peder Terjesen Stalland, en bror av forfatteren Kristen Stalland, mot at han skulde utbetale visse beløp til forskjellige, den kr. 3500 til et legat hvorav rentene hvert år utdeles til trengende i Landvik. Peder Hardeborg møtte som suppleant på slutten av stortinget 1869. Han var valgmand 10 ganger og medlem av Landvik herredstyre i 34 år, hvorav 6 år som ordfører. I flere år var han forligelseskommissær. Han var en stor, høi mand, men stilfærdig og værdig i sin optræden, og tilli(ke) rolig og forsiktig, men yndet ikke lange foredrag.

Rasmus oprettet et testament på kr. 500 med samme formål som sin bror. Han var også med i herredstyret. Hans formue gikk til de berettigede arvinger i slekten.

Efter den almindelige mening er Thomas Nielsen Væding en bror av Knud Nielsen Væding, som blev født 1735, døde 1736 og Håver Nielsen Væding, født 1749 eller 1749 (tallet er utydelig i dåpsboka). Hans navn er ikke hidtil funnet i dåpsboken, men da der på den tid var meget slurv med innførelsen i dåpsbøkerne, så øvrigheten endog måtte gripe inn mot prestene, er det litet sandsynlig at han er broren. Da han er gift med Gunhild Gjeruldsdatter allerede 1778, må hans ^{alder} ligge i forti- eller femtiårene. Han var altså ikke den ældste søn, men antagelig den mellemste. Da han siden sit giftermål budde på Væting, er dette vistnok hans fars gård. De andre brødre, som omtrent blev gifte på den tid Knud 1770 og Håver 1775 drog ut, den ene til Dalene, den anden til Næsbu. Deres far, Niels Knudsen Væding, var født 1702 og i 1734 gift (med) Helga Tellefsdatter Hunsdal. Hans far hedde igjen Knud Nielsen Væding og skal være født 1675.

Thomas Nielsen Væding skal ha været kirkesanger (degn) i Herrefos. Han døde omkr. 1790, da hans hustru Gunhild Gjeruldsdatter allerede 1782 har sønnen Thomas Hardeborg. Hun beholdt gården efter sin mand, da hendes barn Gunhild Thomasdatter og Berte Thomasdatter var mindreårige (den ene født 1779, den anden 1780). Efter hende er gården Væting kommet over på fremmede hænder.

Fra Niels Knudsen Vætings 3 sønner er der altså opstått 3 likeløpende slektlinjer.

1. Imeneslinjen med Knud Nielsen Dalene som stammefar.
2. Stensvandslinjen med Håver Nielsen Stensvand som stammefar.
3. Tønnevöldlinjen med Thomas Nielsen Væting som stammefar.

Knud Nielsen Dalene blev gift 23 år gl. 1757 med Berte Torjusdatter Åmlid. Håver Nielsen Stensvand blev gift 1777 med Ådborg Larsdatter Flåstøl i Åmlid, f. 1753.

Thomas Væding blev gift 1778 med Gunhild Gjeruldsdatter Hunsdal.

Haugebu og Grunnevadslid.

Disse to mindre eiendommer ligger i nordøstlig retning av Hardeborg, og til Haugebu fører også et litet dalstrøk med en liten elv ned til Tønnesølvand, på hvis vestre bredd Haugebu ligger. Om Grunnevadslid behøver ingen å spør om anledningen til navnet, da det ligger i ordenes sammensætning. En lid ved et grundt vad over en bekk. Eiendommen er en tidligere husmandsplass og ikke nevnt hos Rygh. Men derimot av Helland, som henfører eiendommen til Hørte. Navnet kan også simpelt hen (b)ety en lid ved et grundt vand.

Om Haugebu har der været adskilte meninger om betydningen. Det kunde tænkes at navnet kom av haug, en jordhaug, stenhaug, flisehaug eller lignende, eller av hage = have eller av fuglen høg som på Sørlandet kaldes haug - hønsehaug. Men ingen av disse forklaringer er den rette. Navnet kommer av at hugge. Stedet er en gammel huggeplass, hvorpå der først er opført en bu til de ophugne materialer og kanskje huggeutstyr.

Helt fra årene omkr. 1100 ved man med sikkerhet at tømmeret blev hugget til bord og planker. Dette skedde delvis ved å sprengre (kløive træet) med økser og bløiger (kiler av egetræ). Når træet var splittet, blev det videre bearbejdet til bord ved teljing med en teljeøks (binneøks). I den engelske historie får vi full oplysning om dette, da mange av de engelske bygninger i det tolvte og trettede århundre blev panelet innvendig og tækket med hugne bord fra Norge. Om handelsforbindelser om slike bord taler også de norske sagaer. Av slike bord, hugne med øks, arbejdedes både båter, prammer og skiber, førend sagbrukene. Men selvi sagbruksperioden er furretrær og eiketrær stadig blevet hugget til planker til skibsbruk, og blir det ennu. Det tidligere navn på Haugebu var Huggebu. Således hos Rygh om Landvik sogn side 134: Hugebo 1610 og 1630. Huggeboe 1611 og 1670 og 1723. Kun i en enkelt optegnelse har gården hedt Haugebø, som er et rent fremmed navn. At navnet ikke daglig uttales Huggebu kommer derav at i Landvik hedder hugge høgge med tydelig uttale av ø foran u. Gården var i ældre tid øiegar og tilhørte den danske stat, og efter at den blev solgt til en bonde, måtte der ikke hugges eiketømmer, da dette altid blev forbeholdt kronen.

Hørte.

Hørte ligger ved et kompleks av flere mindre vand der tilhører Vigelandsvasdraget og faldet ut i Vigelandsvand, der danner grensen mellem Landvik og Øiestad. Fra Vigelandsvand går igjen elven ned Røinevand, der faller i Rore ved Røinå og Gurebu.

Om Hørte ligger veien til Skiftenes til Nordherrefos. Hørte ligger temmelig høit med utsikt over omgivelserne, og stedet er således meget naturskjønt. Mellem Hørte og Hardeborg ligger den temmelig høie Sølbuhei.

Hørte mener Rygh kommer av et elvenavn Hirta, der betyder Hjorteelven, men sådant elvenavn finnes ikke nu i nærheten av gården. Hørtensnavnet kommer snarere av ord(et) hård, da der ved gården er adskillige fjellknauser. Hørte er en meget god skoggård. Ved Vikelandsvandet har skogen fortrinlig vekst.

Ved Hørte er skolehus for Hørte kreds.

I forrige århundres første halvdel budde Gjeruld Eivinsen på Hørte. Han hadde 3 sønner, Halvor, Salve og Mathias. Halvor kjøpte et Landvikbruk efter Syvert Ellefsen, som drev gjestgiveri, og Halvor Hørte fortsatte også med dette hverv. Huset som hørte til dette bruk, var det som fogd Hans Arentsen von Kampen førte op efter branden 1714. Her budde både han og hans søn Arent von Kampen, død 1743 og hans svigersøn Kristen Kjøbmand, og efter hans død 1758 hans svigersøn Fasting inntil Nikolai Tingsaker kjøpte det 1804. Nu er huset nedrevet. Se om Landvik.

Salve Gjeruldsen Hørte beholdt sin fars gård. Han var født omkr. 1833 og gift

med Åse Pedersdatter Igland, en søster av Niels Igland. Hun var født 1836 og gift 1857. Barn:

1. Eivind, født 1870.
2. Peder, født 1877, sjømand.
3. Maren Tomine, født 1862, død 1891, gift med forfatteren og gårdbruker Kristen Terjesen Stalland. De hadde datteren Helene.
4. Torborg Marie, født 1864, gift 1890 med Peder Terjesen Hardeborg. (Bor på Hardeborg, men født på Stalland.)
5. Gusta Åsine, født 1867, gift 1894 med lærer Mikal Sydnes, lærer på Skiftenes.
6. En søn Peder, død ung.

Mathias Gjeruldsen Hørte var gift med en datter av Knud Knudsen Åmlid, Kjersti Knudsdatter, født 1850. De budde på Frivold i det tidligere lensmand Trondsens hus.

Den ene av Hørtegårdene har en 12,5 marks skyld, utgjør 6000 mål skog og er den største i Landvik.

Tillæg.

Der er en familietradisjon som fremholder at Gjeruld Hørte var kommet fra Gauslå i Herrefos og skulde stå i slegtsskapsforhold til Hans og Niels Gauslå i Lillesand. Dessværre har forfatteren av "Landvik Herreds historie" for øiblikket (ikke) anledning til nærm(ere) hverken å bekræfte eller benegte dette, og heller ikke er det nogen lett affære å finne sammenhængen i en fart om tradisjonen forøvrig kunde inneholde en realitet. Så megen kjendskap til Gauslåfamilien har han dog at han lod opstille et slags forsøk til et slechtsregister. Vi må da gå ut fra at både Gauslåfamilierne på Lillesand og Gjeruld Hørte stammer fra den i Lofthusbevegelsen adskillig omtalte Halvor Gauslå.

Da han var en meget ivrig deltager i denne bevegelse, spesielt på dens høidepunkt 1786, da en bondehær på 800 mand var samlet på Gauslå med Kristian Lofthus som fører i midten av november i dette år, må en anta at han da måtte være kommet bort fra ungdomsalderen og være minst 30 år. Vi slutter da at Halvor Gauslå er født i tiden mellom 1745 og 1755.

Omkring 1760 blev han sammen med 11 andre bønder dømt til festningsarbeide på Akershus, men da bønderne møtte frem, blev de meget forekommende behandlet og slapp både slaveklær og slavekost og kom hjem igjen om nogle få (6) uker.

Halvor Gauslå skulde efter tradisjonen være far til Gjeruld Hørte og Søren Gauslå, der slog sig ned som smed i Lillesand og sig i tiden mellom 1826 og 1830, gift med Berte Thorsdatter Grøm, som i 1826 døde som gjestgiver på Møglestu. Søren Gauslå og Berthe Thorsdatter var forældrene til Hans og Niels Sørensen Gauslå. Berthe Thorsdatters far Thor Grøm var søn av Ånen Kittelsen Flå, som 1796 hadde kjøbt to bruk i Grøm ved Grimstad, men blev drevet bort ved odelssøksmål og døde 1802. Sønnen Thor og hustruen Sigrid Thorsdatter flyttet da til Lillesand. Da Thor Ånensen døde 1826, giftet hans enke, Marte Kittelsdatter, sig med Ole Olsen Sangereid. Ole Olsen var søn av den i Lofthusbevegelsen så

fremtrædende Ole Gregersen Sangereid, far til den betydelige lege Gregersen i Lillesand og på Arnevik i Eide.

Av døtrene blev Berte gift med smedmester Søren Gauslå på Lillesand, og Anne Katrine med smed Ånen Olsen Røisland fra Mandalskanten, der budde hos svigermoren og voldte denne stor ufred og sorg ved drukkenskap, som endog gang på gang avstedkom slagsmål mellem ham og hans hustru. De andre barn var Ånen (Thorsen), der 1833 var dagarbeider på Lillesand, Tobine Thorsdatter, Marthe Thorsdatter, Emm(an)uel Thorsen og Leonore Marie Thorsdatter.

Thor Ånensens enke Marthe Kittelsdatter blev igjen gift med Ole Olsen Sangereid (efter Thors død 1826). På nabogården Kjerlingland blev en dag i 1833 av Martes steddatter Regine Olsdatter sunget en smedvise om Marthe ("Madame Troste"), og da hendes 18-årige søn Emm(an)uel og stedsønnen Niels Olsen kom til og fik høre dette, tok de fatt i Regine og vilde føre hende hjem til Sangereid for at give forklaring. Kjerlinglandsmendene, far og søn, 66 og 33 år gamle, tok Regine i forsvar, men så kom også Ånen Thorsen tilstede, og Kjerlinglandfolkene blev ilde mishandlet.

Mod slutten av det 17de århundre budde Anders Torjussen på Hørte. Han var gift med Marthe Osuldsdatter Igland, født 1691 og gift på Hørte 1714. De hadde følgende barn, men budde tilsist på Moi i Fjære.

1. Jens Andersen Moi, konfirmeret 1746, 17 år gammel.
2. Berte Andersdatter Moi, konfirmeret 1740, 17 år. Hun blev gift 1745 med Simon Sjursen Kleppekjær. De hadde barna Sjur og Torborg, født henholdsvis 1745 og 1748.
3. Berte Andersdatter, konfirmert 1741, 17 år gl.
4. Sigrid Andersdatter Moi, conf. 1744, 17 år.
5. Thorborg, conf. 1748, 17 år gl.
6. Gunhild Moi, conf. 1750, 16 år.

Ånon Kittelsen Flå kjøpte i 1793 1 - en - hud i gården Grøm ved Grimstad av Anders Nielsen Grøm, og i 1794 kjøpte han 1 hud og 8 kalveskind i samme gård av Salve Kallevig. Således blev Ånen Kittelsen Flå eier av 2 huder 8 kalveskind i gården Grøm. For det første bruk - en hud - gav han 699 riksdaler 48 skill, og for det andet større bruk 1299 riksdal. 48 skill.

Men Ånen Kittelsen døde om nogle få år, og enken Sigrid Thorsdatter og sønnen Thor Ånensen arvet eiendommene, og disse budde på den til 1802, da Anders Nielsens søn Niels Andersen i mai samme år fremkom med odelskrav og tok eiendommen igjen for 2200 riksdal., men kun for å selge den til generalkrigskommissær Hans Smith på Frolands Verk for 500 rigsdal. Anders Nielsen hadde været busiddende på Grøm siden 1794. Sandsynligvis levde Sigrid Thorsdatter ikke lange efter sin mand, og Thor Ånensen kom da i besiddelse av alle familiens midler. Han vedblev å føre navnet Thor Grøm, men flyttede til Vestremoland og kjøpte hus i 1805 for 780 riksdal. på Møglestø, hvor han drev gjestgiveri til sin død 1826. Han eiet også 3 kalveskind i Lundemoen, og ved sin død efterlod han sig enken Marthe Kittelsdatter og 6 børn - 2 sønner og 4 døtre.

Hunsdal.

Gården Hunsdal ligger i et litet dalføre for sig selv nordvest for Hørte omkr. en kilometer mellom gårdene. Forbi gården fører en bekk ned til Hundsvandet, hvor veien går forbi gjennom et skogholt, så reisende ikke kan se husene fra veien. Hunsdal ligger heller ikke langt fra Birkedal, der er et vand imellem, Kållandsvandet, og ved siden av dette lå tidligere en liten gård, Kålland, som nu hører (til) Hunsdal, men oprinnelig (er) utgått fra Birkedal. Mellom gårdene fører gangevei langs vandet.

Navnet Hundsdal, som alltid uttales Honnsdal, har neppe noget med hund å gjøre. Men det kan tænkes at mandsnavnet Hund har dannet første ledd i dette gårdsnavn. Gården er gammel, og derfor har den heller ikke noget med saghun (bakhun) å gjøre. Gården er ældre end vandsagene. Derimot tør gården Hundland, som er langt yngre, være opkaldt efter saghun, da de kan ha været benyttet som veibro over de lange myrer henover; man måtte kjøre bordene fra Hundlands sag, som er meget gammel, og hedde oprinnelig neppe Hundlands sag.

Gården Hundsdal kaldtes i 1593 Hunnsdall, i 1723 Hunsdahl. Kålland er nevnt i 1723 under Birkedal.

I 210 år siden 1725 har Hunsdal været sammenknyttet med Iglandsætten til flere forskjellige tider. Den samme intelligens og tendens til økning av bondekulturen og fremskridt i økonomisk velvære som var kjendelig på Igland, fantes også på Hunsdal. I de nevnte egenskaper har disse gårdes befol(k)ninger sammen med deres slægtninger på Stalland og Hardeborg været foregangsmen(n) i Landvik sogns Østerbygd, og disse egenskaper spores også videre så langt Iglandsætten rekker, selv i de fjerneste steder i Amerika.

Netop i de nevnte familier i Iglandsætten har været et aristokratisk drag, en bevisst tendens til å hæve sig over mængden, ikke som politiske herskere, men snarere som bondekulturens veiledere og opelskere. I sprogveien har særlig Kristen Stalland været en betydelig foregangsmand; men han har også været i besiddelse av betydelige litterære evner som journalist og fremragende forfatter av barnebøger og ungdomsbøger, forfattet på nynorsk. Kristen Stallands navn vil aldrig kunne utslettes av Norges pædagogiske landsmåls litteraturs årbøker, og Niels Iglands utgivelse av "Iglandsætten" er anerkjent som et meget fortjenstfullt arbeid og en gullgrube for Agders historiske forskere og forfattere.

Hvad Hunsdal angår, så er alle enige om at gamle Gjeruld Hunsdal, hvis hovedvirke faldt inn i det nittende århundres første halvdel og utover til syttiårene, var en av de mest fremragende menn i Landviks forskjellige styrever som angikk skole, kirke, folkeoplysning osv.

Særlig må merkes at Gjeruld Hunsdal hadde en så betydelig boksamling at man hos privatfolk kun finner noget lignende hos embedsfolk og i prestegårder. Der stod efter ham et bibliotek i stuen på henimot 300 bind meget læseværdige bøker. Det var litteraturen fra tiden omkr. 1800 til 1860-70. De fleste bøker var sikkert innkjøpt med kritik og hensikt. Sønnen Rasmus holdt biblioteket i akt og

ære, og det gjorde også hans svigersøn Peder Igland den korte tid han bodde på Hunsdal.

Så vidt jeg er kjendt i Agder og specielt i Landvik, kjender jeg kun to menn der har hatt sådan sans for bøker, og det var Terje Kristensen Hundland og Anders Langedal i Vestremoland. På begge steder androg antallet av bøker sig op mot 200 á 250 bøker. Men Terje Hundland hadde ikke den orden på sine bøker som på Hunsdal. Han lot dem ligge i kasser, kister, hyller, så hans samling så ikke så betydelig ut som på Hunsdal. Derimot var Terje Hundland meget velvillig til å låne sine bøker ut, så han på den måte gjorde gagn og fortjente ros. Hundland bibliotek er rimeligvis gått i vasken, likeså i Langedal, men efter al sandsynlighet består Hunsdalsbibliotheket ennu og er bevart i slekten.

Her nedtegnes en del slechtsoplysninger efter "Iglandsætten":

Rasmus Osuldsen Igland bodde på Hunsdal fra 1725. Han var gift med gårdjente Torborg Olsdatter Hunsdal. Bryllupet stod 1725. Hun var født 1708, og både hun og hendes mand døde 1790. De hadde kun en eneste datter.

A. Berte Rasmusdatter Hunsdal, født 1727. Også hun var gårdjente på Hunsdal.

Hun blev gift med Gjeruld Knudsen Vigeland. Gjeruld døde 1774, 48 år gl. og Berte døde 1801. De hadde ialt 12 barn, hvorav 4 sønner og 2 døtre vokste op.

A1, Knud Gjerulsen Hunsdal, født 1748, død 1780 ved et ulykkestilfelle under kjøring. Han var gift med Berte Berulfsdatter Hunsdal. Hun blev som enke gift siden med Lars Toskedal. En søn, Gjeruld Knudsen, født 1779, døde på Hunsdal som gammel ungkar.

A2. Ole Gjeruldsen Hunsdal, født 1750, gift med Åse Sørensdatter Uvandslid (ovenfor Froland verk). De budde senere på Frivold, hvor han døde for egen hånd.

A3. Rasmus Gjeruldsen Hunsdal blev eier av gården, født 1756, død 1835 og gift 1788 med Terjer Knudsdatter Hørte. Han var længe i militærtjeneste i Kjøbenhavn (fra omkr. 1777 til 1798). De hadde følgende barn: Geruld, Berte, Sigrid, Maren, Anne, Åse og Karen.

3a. Gjeruld Rasmussen Hunsdal, født 1793, død 1866 og gift med Gjertrud Nielsdatter Helland. Gjeruld var stortingsmand i 1833, valgmand 9 ganger, medlem av Landvik herredstyre i 26 år, derav 4 år ordfører. I sin familie hadde han med sin hustru 7 barn, hvorav kun sønnen Rasmus vokste op.

a1. Rasmus Gjeruldsen Hunsdal, født 1848, død 1886. Efter sin konfirmasjon gik Rasmus Hunsdal hos kirkesanger Hanssen i Landvik for å få sine kundskaper utvidet. Det var dog neppe mere enn nogle måneder om høsten 1862. I 1873 blev han gift med Thørborg Nielsdatter Igland, datter av stortingsmanden. Rasmus var med i herredstyret i 4 år. Han testamenterte kr. 200, hvis renter skal anvendes til Landvik kirkes beste. Legatet bærer hans forældres navn. Barna: Se Iglandsætten.

aal. Gjeruld Rasmussen Hunsdal, født 1874, død 1897, gift 1895 med Ragnhild Jørgensdatter Bakken, budde i Resvigen. Deres søn Rasmus, født 1896, blev kun ett år gammel. Gjeruld har stiftet et legat på 200 kroner, hvis renter skal anvendes til trængende i Hørte og Hålands kredse.

aa2. Gjertrud Rasmusdatter, født 1877, gift 1898 med Lars Terkelsen Gurebu. Han var søn av Terkel Larsen, hvid far var Lars Øvensen Hesthagen. To sønner ved navn Niels av Torborg Igland og Rasmus Hunsdal døde som små.

- 3b. Berte Rasmusdatter Hunsdal, født 1789, gift med Ole Torjussen Metveit. Om deres efterkommere, se Metveit.
- 3c. Sigrid Rasmusdatter, gift med Thomas Hardeborg. Om deres efterkommere: Se Hardeborg.
- 3d. Maren Rasmusdatter Hunsdal, gift med Øven Bærelid. Se der.
- 3e. Anne Rasmusdatter, født 1801, gift 1838 med Anders Olsen Hørte. Budde på Salveskjen i Øiestad. Ingen barn. Anders Salveskjen var en meget stor mand. En stadig kirkegjenger i Landvik kirke.
- 3f. Åse Rasmusdatter Hunsdal, født 1803, gift med Osuld Terjesen Håland. Utvandret med sine barn til Amerika. Se om ham under Håland.
- 4g. Karen Rasmusdatter Hunsdal, født 1806, død som ugift ung pige.
- A4. Osuld Gjeruldsen Hunsdal, født 1768, budde med familie på Nævesdal. Barn:
 - 4a. Gjeruld Osuldsen Nævesdal, gift med Kari Danielsdatter Gjennestad. Barn:
 - a1. Karl Gjeruldsen Nævesdal.
 - a2. Osuld Gjeruldsen do., gift med Johanne Marie Danielsdatter.
 - a3. Daniel Gjeruldsen.
 - a4. Hans Gjeruldsen.
 - a5. Helge (Helga?) Gjeruldsdatter.
 - Valborg Danielsdatter.
 - a7. Berte Gjeruldsdatter, gift med Guldbrand Gjeruldsen Løddesøl, lensmandsbetjent i Øiestad under lensmand Helgesen.
 - 4b. Berte Osuldsdatter, gift med Knud Torjussen Fjeldmandsplas, en bror av Hans Fjeldmandsplas, Torjus Hanssens far. Barn:
 - b1. Berte Knudsdatter, gift med Osuld Jørgensen Risholt.
 - b2. Valborg Knudsdatter, gift med Jens Martinsen Kaldalen.
- A5. Gunhild Gjeruldsdatter Hunsdal, født 1754, gift 1778 med Thomas Nielsen Væting, siden med Peder Tellefsen Åneland. Barn i første egteskap:
 - 5a. Gunhild Thomasdatter, født 1779, gift med Ole Paulsen Tønnevold, budde først på Lande.
 - a1. Børre O. Tønnevold, gift med Anne som siden blev gift med kirkesanger Sørensen i Landvik. Barn:
 - aa. Ole Martinsen, skibsfører.
 - bb. Gunhild, ugift.
 - a2. Thomas O. Tønnevold, gift med Gunhild Hardeborg. Se under Hardeborg.
 - a3. Gunhild Olsdatter, gift med Thomas Jensen Biørn. Barn:
 - aa. Ole Martinsen
 - bb. Johannes.
 - cc. Børre.
 - dd. Kristine, gift med Erik Johannesen Vig i Fjære.
 - a4. Karen Olsdatter, født 1798, gift på Tromøi. Ingen barn.
 - a5. Marie Olsdatter, gift i Grimstad med skomager Thor Kristensen.
 - 5b. Berte Thomasdatter, født 1780, gift med Beruld Johnsen Hunsdal, budde på Kiland. Barn:
 - b1. John Beruldsen, født 1817, reiste til Amerika.
 - b2. Thomas Beruldsen, gift med Anne Knudsdatter Sparesås. En datter på

Tøra i Fjære, gift med Gislesen har flere barn.

b3. Torine, født 1813, gift med Osuld Igland, Se der.

b4. Gunhild, død på asyl i Oslo. Om barn i andet ægteskap, se Hardeberg og Grøsle, samt Kiland og Metveit.

Toskedal.

Toskedal ligger nord for Hunsdal og Hunsdalsvand omtrent i en kilometers avstand. Gården ligger ikke langt fra hovedveien som fører op til Nordre Herrefos. På gårdens vestside dannes begynnelsen til en ganske betydelig hei, som kaldes Dobbedalshei, 359 meter høi, kun syv meter lavere enn Rislåknuten i Birkenes på grensen av Landvik.

Navnet har på 400 år ikke gjennomgått nogen større variasjoner i skrivemåte og uttale. Det hedte i 1523 Tosskedall eller Thorschedall. I 1611 og 1630 Thorschedall; i 1670 Torschedahl; i 1723 Torschedal.

Navnet har intet med torsk å gjøre. Det er derimot ikke umulig at det kan ha noget med tørke å gjøre. Gården ligger på fjellbund og er tildels utsat for tørke. Tørkedal kan gå over til Torkesdal, og derfra til Toskedal er ikke langt. Rygh mener at navnet kommer av Toska som kan ha været navn på det her begynnende vasdrag. Kanske av vandets form, der kunde ligne en taske eller pose. Men at navnet er vanskelig å tyde, er alle forskere enige om.

Av familier kan nevnes følgende:

Knud Larsen Toskedal, født i slutten av det attende århundre, gift med Berte Johnsdatter Hunsdal, født 1783. Av barna nevnes:

1. Lars Knudsen Toskedal, død ugift 1864.
2. John Knudsen Toskedal, gift 1860 med Tarjer Johns Johnsen fra Frolands verk. Av barna levde Knud Johnsen Toskedal, født 1862, gift med Ingeborg Cecilie Nielsdatter Helland.
3. Ole Knudsen Toskedal, født 1830, gift med Åse Jensdatter Vollen, budde på Kiland. Av 10 barn levde (1898):
 - a. Knud Olsen Kiland, gift med Ingeborg Kittelsdatter Igland.
 - b. Jens Olsen osv. Se Vollen og Kiland.

Et bruk i Toskedal eiedes i slutten av forrige århundre av Gjeruld Rasmussen Hunsdal. Et gammelt hus blev flyttet fra Toskedal og opskåret til planker som blev inntat i et nytt hus på Strømsbu 1895.

I 1785, 21de mars brente husene på Toskedal ned til grunden.

Bærelid.

Gården Bærelid ligger østenfor Toskedal med Bærelidvandet imellem. Landvik herred går op her med en kile mellem Øiestad og Herrefos, og innen denne ligger Bærelid. Den almindelige mening om navnet er at det har det efter elven som man mener oprindelig har heddt Bærå. Sammenlign Bærås i Åmlid. Der er dog mulighet for at navnet kan ha noget med bær - tytebær eller blåbær - å gjøre, således som Berholmen i Søndle. Gården er gammel, den findes optegnet 1593 under navn

Berggelidt. I 1630 skreves navnet Bierelid, og i 1670 Berrelie, og i 1723 Bere-
lied.

Ovenfor Bærelidvand ligger Hemmingsvand, der optar elven fra Gangvandet som
ligger under Romehei, hvor ikke mindre enn 4 herreder møtes vest for det lille
Sandvand, som ligger op mot Romeheias høieste tinde hvor varden står, der skiller
mellem Landvik, Øiestad, Froland og Herrefos. At her er vakker utsikt, sier sig
selv - over vander, gårder og skogene nedenfor. Bærelids nærmeste gård i Herre-
fos er Sneløs og i Froland Lunden. Fra Bærelid er gangvei over heien til Haugås
ovenfor Frolands verk.

Den 22de november 1786 blev Kristian Lofthus negtet hus om kvelden i Bærelid
og måtte om natten reise over heien til Froland, hvor han hadde mange tilhængere
som tok vel imot ham.

Mot slutten av det attende århundre finner vi Aslak Øvensen som bonde i Bære-
lid. Sammen med Mads Danielsen Vigeland kjøpte han 2 huder i Molland for tilsam-
men 1000 riksdaler av Niels Jakob Lund, født omkr. 1745 og gift med Cicilia Katri-
ne Håversdatter Åbel i Birkenes, en datter av Håver Åbel, der var lensmand i Bir-
kenes. Men Aslak Bærelid, som var eier av halvdel i gården, solgte sin part
året efter til Kristen Ellefsen. Mads Danielsen, søn av Daniel Knudsen Vigeland,
giftet sig først med Ragnhild Madsdatter Bjelland og flyttet til Molland, men ef-
ter hendes død giftet han sig med Anne Knudsdatter Åkre og døde på Molland 1817,
70 år gammel.

Aslak Bærelids søn var Øven Aslaksen Bærelid, der var født omkr. 1795. Han
var gift med Maren Rasmusdatter Vigeland, født 1796 og gift 1821. Begge druknet
1827 i Vigelandsvand på hjemreise fra en ligfærd på Vigeland. Sandsynligvis var
Øven beruset. Barn:

1. Aslak Øvensen (den Yngre) blev opfostret på Hunsdal, da han kun var nogle få
år ved forældrenes død. Men han døde i sin ungdom av tæring.
2. Datteren Maren Øvensdatter, født 1822, blev i 1848 gift med Engel Stenersen
Skiftenes. De reiste til Amerika, og da Engel døde, giftet hun sig igjen med
Terje Enge. Med sin første mand hadde hun barna:
 - a. Edvard Engelsen, f. 1855.
 - b. Martin Engelsen, f. 1863.
 - c. Albert Engelsen.
3. Trine Øvensdatter Bærelid, beholdt gården da hendes ældre søster utvandret.
Hun var født 1824 og blev i 1848 gift med Ole Johnsen Hårtveit av Grinnem.
Ole Bærelid, som han altid siden kaldtes, var en meget folkelig og intelli-
gent mand, der overalt fandt venner. I femtiårene solgte han Bærelid og kjøp-
te et bruk i Dønnestad i Tveit. Foruten sit gårdsbruk drev han med opkjøp av
eikebark i Knarestad. Trine Bærelid var sterk og stor av vekst og en gjestfri
kone. Barn:
 - a. Øven Dønnestad, født 1853. Reist til Amerika.
 - b. Maren Dønnestad, født 1848, utvandret til Amerika.
 - c. Anne Serene, gift på Dønnesland.
 - d. Assemine Dønnestad, f. 1855.
 - e. Gusta Dønnestad, f. 1858.
 - f. John Dønnestad, f. 1861.

De fleste reiste til Amerika.

Helland eler Helleland.

Helland ligger syd for Hørte, ikke langt fra Vigelandsvand, der er dog ingen skog imellem. At gården ligger på en heldning mot vandet, forklarer dens navn. Der har heller aldrig været nogen større variasjon i skrivemåten av navnet. I 1593: Hellelanndt. I 1601: Heldeland. Navnet kan også komme av stenhelle, fladberg. Der er nemlig mange heldende fjell i nærheten av og på gården. Helland ligger ved hovedveien under Sølbuheiene.

Terje Helland budde på Helland i midten av forrige århundre. Barn:

1. Niels Terjesen Helland, gift med Karen Serine Elevsdatter Væring, der siden blev gift med Skjelluf Knudsen Herrefos. I dette første egteskab var følgende barn:
 - a. Terje Nielsen Helland, f. 1861, gift med Berte Hansdatter Sneløs. Hendes bestefar var Henrik Håland i Herrefos, som budde på Mjåvatn i Froland.
 - b. Edvard Nielsen Helland, reiste til Amerika.
 - c. Salve Nielsen Helland, født 1866.
 - d. Ingeborg Cecilie Helland, født 1863, gift med Knud Johnsen Toskedal. Se der.
2. Mads Terjesen Helland, gift med Ingeborg Ellefsdatter Væting 1862. De budde på Åveland i Froland. Barn:

Ingeborg Cecilie, født 1862, gift 1890 med Knud Ånensen Birkedal. Ingeborg Ellefsdatter blev senere enke og på ny gift med Niels Olsen Roland. De hadde foruten datteren Hanna Madsen antagelig flere sønner som nu er bosatt i nærheten av Arendal.

I forrige århundre budde en mand ved navn John på Helland. John Helland var meget kjendt som praktisk metalkjenner og drog omkring i skog og msk for å lete efter metaller. Det lykkedes ham også å finne værdfulle ting i skjærp og gruber. Han blev meget benyttet av kjøbmand Evenby i Arendal, som lot lyse en hel del av hans fund og tjente vistnok adskillige penger ved deres salg.

John hadde en datter som var gift med Ole Mellum fra Østfold. De bur i Garverplassen ved Bie i Øiestad og har flere sønner, hvorav en eller to er sjømenn.

Helleren.

Helleren ligger just på grænsen mellem Landvik og Froland ved en utvidelse av Røineåen til et litet vand som heter Buvandet nedenfor Vigelandsvand. Sognegrænsen følger ikke her nøiagtig elven. Ved Helleren går den over på vestre side for atter å gå ned i en liten holme i Røinevand. Men fra holmen i vandet gjør grænsen en spids vinkel mot vest for å omslutte plassen Salvestjenn med tilhørende skog, der er utgått fra Nevesdal i Øiestad. Salvestjenn er dog skyldsatt og har været anseet for en god liten skoggård, men den tilhører Øiestad herred.

Ved Helleren er overfartssted til Kålåsen i Øiestad. Fra Skiftenes eller Tønnesøl er her en snarvei til Arendal for fotgjengere, som korter avstanden omtrent til den halve længde, og hvis ikke bygdepatriotismen var så stor som den er og kunde gi plass for mere almene interesser, vilde her sikkert bli trængt i forgrunden et spørsmål om å finne et bindeledd mellem veiene i Landvik og veiene i Øiestad, således at det virkelig "innen lenge" kunde komme istand mellem

Arendal og Kristianssand ved å kjøre direkte nordenom Søndle og Rore over Landvik sogns Øster- og Vesterbygd uten å berøre Grimstad og Lillesand, hvis man ikke har noe å gjøre der.

Tønnesøl.

Gården Tønnesøl ligger ved den søndre ende av Tønnesølvand, der ikke langt fra gården har avløp ned til Hollvand, der gjennom den korte Holdalselv har avløp til Søndle i nærheten av Grøsle.

Veien fra Skiftenes fører like forbi husene på Tønnesøl, der har Voreheien på østsiden av gården. Der er ad vitenskaplig vei opstillet flere forklaringer til dette gårdsnavn, f. eks. at elven har hedt Tunna og at gården er opkalldt efter den; men det synes langt rimeligere at det er mandsnavnet Tønnes som er gått over på gården. Tønnesøl skulde da betyde Tønnes's odel - øl kan komme av odel. Sammenlign: Reiersøl, Løddesøl (= Lottes-øl - odel). Av de gamle navn er litet å lære med hensyn til navnets opprinnelse, da de halvtyske kontorere eller i dansk cacelli ikke forstod sig på norsk skrivemåte av navnene. Dette gjelder ikke bare denne gård, men de fleste gårder i landet. Tønnesøl er neppe nogen gammel gård. Den nevnes først 1611 under navn Thønnissøl. I 1630 Thøndessell. I 1670 Tøndesøell; i 1723 Tønnesøel.

Kristen Olsen Tønnesøl blev gift 1838 med Berte Nielsdatter Igland, født 1812. Deres barn:

1. Gunhild Kristensdatter Tønnesøl, f. 1841.
2. Åsine Marie Kristensdatter, født 1845, gift med Anders Jakobsen Liene, budde på Tønnesøl.

Ole Halvorsen Tønnesøl var gift med Marthe Larsdatter Dalholt og budde på plassen Snemyr ved Tønnesøl; denne plass lå under gården Gurebu og eiedes en tid av Terje Gurebu omkr. 1800.

LANDVIKS KIRKER.

Landvik hovedkirke var opprinnelig en katolsk kirkebygning og nevnes første gang i offentlige dokumenter 1378. Kirken, som alltid har vært hovedkirke, kaldtes også Hommedals kirke (se foran og Landviks kirke og prester).

Som alle andre kirker i landet, blev den solgt 1724 av kong Frederik 4de. Om dette salg haves følgende beretning:

Sorenskriver Lyth Mathiassen Ørums enke Gjertrud Wibye på Møglebustad i Vegusdal fik 6te december 1724 kong Fredrik 4des skjøte på Landvik hovedkirke og Heirefos annekskirke for 1019 riksdaler 19 skilling courant eller 910 riksdaler kroner.

Efter hendes død blev Landvik kirke ved auktion 1761 kjøpt for 300 rdl. av 60 menn av menigheten, hvilke siden optok flere andre menighetslemmer som medeiere.

Blandt Landvik kirkes ornamenter, nevnes 1741 som gave av monsieur von Kampen (Arent von Kampen, som døde 1743) en lysekrone, hængende i koret, og 2 kirketavler, hvorpå salmenummere kunde optegnes. Om den gamle Landvik kirke haves ellers følgende beskrivelse:

"Uti Landvik kirke," heter det i 1743, "har der hidtil alene været 11 stoler foruten 2de små i korit. Av stolene udi kirken har den første under prækestolen nesten hver søndag været ledig, eftersom den fra gammel tid av, da adelsfolk har bebudd gården Landvik skal være kaldt "Junkerstolen" og senere leilighetsvis er blitt benyttet av officerer eller underofficerer, som hadde exersitie ved kirken. En anden stol har manden på Landvik, Arent Hansen alene havt for sig selv, så at to stoler blev da tilovers for den ganske almue. Ved sløifning av en av dørene, i hvis sted et vindu innsattes, blev der så tilført 2 stoler, og "Junkerstolen" blev da tillagt gården Landvik.

Den gamle Landvik kirke var lik Fjære Kirke, en massiv stenbygning av 5-6 fot tykk mur av gråstein med en høide av 8 alen i kirkens skib og 6½ alen i koret. De innvendige mål var 19 alens længde og 14 alens bredde i selve kirken og 12½ x 10½ i koret.

En den 10de juli 1820 avholdt skjønnsforretning forklarer at murene i selve kirken på nordsiden var forrykket i sine lag og revnet som av et jordskjelv eller underjordisk rystelse og i det hele sunket flere fot under jordens overflate, som medfører at det øverste gulv i kirken endog nu ligger 1½ fot dypt under bemeldte overflate.

Taket i sin bygning over kirken var 16 alen høit og så steilt at takstenene ved vindstøt reves bort, hvorav fulgte, at kirken i regnveir var utsatt for dråp (drypp), og at bjelkene innvendig var aldeles forrådnede. Muren kunde ikke hjelpes eller til bestandighet settes i betryggende stand, men måtte brytes og nedrives; derimot var korets mur tilsynelatende sterk, så det vilde bero av kirkemurens sammenheng med den, om den, når kirken nedreves, kunde bli gavnlig og nyttes ved en ny kirkes opførelse. Sluttelig deklarererte almuen at Landvik kirke ikke eide mere enn omtrent 100 spd. (400 kr,) og at det vilde overstige almuens formue at bekoste en ny kirke endog blott av træ medmindre Stiftets øv-

rige som i andre ulykkestilfelle vilde komme dem til hjelp. - Kirken blev der-
efter nedrevet og en trækirke bygget på samme tomt blev færdig 1824.

Den gamle Herrefos kirke var en træbygning med tømmer av overdrevne dimensjo-
ner. Kver enkelt stok var over 2 fod i tykkelse. Den stod helt til syttiårene,
men var så liten at en ny kirke var nødvendig, og en ny kirke i ottekantet form
blev opført på den gamles sted. Ved denne tid blev også Herrefos utskilt fra
Landvik og blev eget prestegjeld sammen med Vegusdal og Mykland, der begge hadde
forholdsvis nye kirker. Den nye kirkebygning for Vegusdal blev opført på gården
Engesland, og Vegusdal kirke blev jevnet med jorden, men ennå ses levninger efter
kirkegården.

Herrefos kirke gikk ved Madame Ørums skjøte av 1ste august 1750 over i auditor
og sorenskriver Hans Peter Otterbechs eie. I 1761 nevnes kirken "som for nogle
år siden opbygget". Siden var generalkrigskommissær Hans Smith på Frolands verk
eier og solgte den med gården Herrefos (2 huder) 1795 til bonden Gunsten Terje-
sen, fra hvem den igjen gikk over til Gjermund Terjesen og Jørgen Anders (far
til Anders Jørgensen Herrefos og broren Ole Jørgensen, hvis slekt ennå bor på
Herrefos). Ved gavebrev av 2. mars 1827 blev Herrefos kirke almuens eiendom.

Eide kirke blev ved Fredrik den 4des skjøte av 4de december 1724 solgt til
almuen for 75 riksdaler croner eller 84 riksdl. courant. I 1793 fikk Eide sogn
kongelig bevilling til for en ny kirkes opførelse at samle bidrag i Kristians-
sands stift. I 1795 blev den gamle kirke nedrevet og en ny korskirke opført.
Kirken står på Homborgnes, og sognet kaldtes før ofte Homborgnes sogn.

I Landvik kirke har der nu i adskillige år været orgel.

Som en eiendommelighet ved valget av plass til kirker på Agder, kan merkes at
kirken som oftes er omgitt av ager og eng. Dette henger sammen med at man altid
måtte ha begravelseplass like inntil kirken og omkring den, altså det man kal-
der kirkegård med mur omkring og selvfølgelig innviet av geistligheten til å
jorde døde i.

Derfor står mange av Agders kirker adskillig lavt. Således Landvik, Oddernes,
Tveit, Birkenes, Herrefos (og den gamle Vegusdal kirke), samt Vestremoland,
Øiestad, Østremoland, His og ennå flere. Fjære og Holt står oppe på en høiere
bakke og mere adskilt fra den dyrkede mark.

Ulykker i Landvik.

Lørdag 17. februar 1827 om aftenen kl. 10 á 11 innebrændte den 70-årige Sigríð Olsdatter Holvigen i sit eget hus. Hun var enke efter den sommeren før avdøde Hans Halvorsen og eiede et litet brøstfeldigt hus med stenovn (tusse), men ellers hadde hun ingenting til livsophold og blev understøttet av Fjære fattigvæsen. Hun var drikfældig og drev omkring som betlerske.

Om formiddagen hadde hun været inne hos sine naboer Stoltenbergs og var da ikke beskjenket, men roste sig av at hun hadde 2 specídl. i papir og en ort i småpenger, og ikke behøvde á betle. Heller ikke senere på kvelden hadde hun været beruset, efter hvad to andre forklarte. De hadde været inne hos hende og var blitt traktert med en dram hver av en pæglflaske, mens hun selv ikke vilde drikke, fordi brennevinet ikke var kjøpt hos Pharo. Om formiddagen hadde hun kjøpt sig et godt fang ved.

Den som først blev opmerksom på ilden, var Ingeborg Dorthea Stoltenberg, der med sin 84-årige far sad oppe og ventede på broderen Peder, der ventedes hjem fra en reise til Stavanger. og hun ilte da til nærmeste nobo, Even Johannessen og fik vækket folket både her og der i andre hus; men branden var kommet for vidt. Ondt var det også for vand på grunn av den strænge kulde, og der kunde intet utrettes. Om morgenen fandtes Sigrids ben i asken.

Ulykken i Luetjern.

Den 22de desember 1837 drog et ligfølge fra Birkedal til Landvik kirke og tok om middagen mellem 12 og 1 over Luetjern, idet liget blev trekket over isen. Men midtveis brast isen; ligkisten og flere menn der trakk, falt i, og 2 av dem, de ugifte Ole Halvorsen Birkedal og Peder Adamsen Skiftenes, omkom efter forgjæves á ha søkt á holde sig oppe ved ligkisten, som de dog ikke kunde få noget tak i, da den rullet sig rundt såsnart de vilde gripe sig fast deri.

Efter Landgraff: "Litt fra gamle Dager".

John Kittelsen.

Fødd 28/7 1818 i Trantelia under Tveiten i Herefoss. I 1836 tilsett i 4. distrikt på prøve. Han er også nemnd i 1846, då han "ikke dristede sig til at lade sine Disciple prøves i Sang".

Niels Nielsen Haabesland, f. ca. 1816.

Lærer i 2. distrikt (Reddal).. Før hadde han vore lærar i Birkenes. Tilsett i Landvik 1840 "som forsanger og lærer, da læreren i 1. distrikt (Landvik og Molland) ei har syngestemme". Heldt fram som klokkar og som lærar i Landvik, Molland og Tjore krinsar til 1846, då han blei avløyst av Gjert Sørensen.

Knud Torjussen Stalleland, f. ca. 1818.

I 1841 tilsett på prøve i 2 år i 3. distrikt. Slutta i 1843.

Ole Torsteinsen Øveland, f. ca. 1818.

Også tilsett på prøve i 2 år 1841, men i 2. distrikt.

Anders Andersen.

Løyste av Ole T. Øveland i 1844. Nemnd siste gong i 1851, og då i 1. distrikt.

Kristen Stalleland kallar denne mannen Anders Anderson Tjore og ~~han~~ har dette å fortelja om han:

"Han vart fødd 11. juni 1818 på Bua, ein husmannsplass som no er øydd, og som låg under Gitmark i Eide sokn. Han vart konfirmert i Landvik 1833 med vitnemål: Mykje god kunnskap. Han har då vore av dei som soknepresten totte var serleg skikka til skulemeister. Og i 1840-åra finn me at Anders er skulehaldar i Reddal med Inntjore. Han tente her i godt og vel 10 år.

Presten må ha vore velnøgd med han som lærar med di han rådde han til å gå på Holt seminarium. Han hadde og hug til det.

Men han områdde seg og gifte seg med bondedotter Gunnhild Eilivsdotter Inntjore, fødd 1816. Og så fekk han seg gardsbruk på Tjore.